

EVROPSKA
KOMISIJA

Brisel, 8.10.2014
SWD(2014) 306 konačni

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

KOSOVO*
IZVEŠTAJ O NAPRETKU 2014

Koji prati

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EVROPSKOM PARLEMENTU, SAVETU,
EVROPSKOM EKONOMSKO-SOCIJALNOM KOMITETU I KOMITETU REGIJA**

Strategija proširenja i ključni izazovi 2014-2015

{COM(2014) 700 konačni}

Ovaj naziv je bez prejudiciranja stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/99 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

SRB

SRB

SADRŽAJ

1.	Uvod.....	3
1.1.	Predgovor	3
1.1.	Kontekst	3
1.2.	Odnosi između EU i Kosova.....	3
1.3.	Normalizacija odnosa između Kosova i Srbije	5
2.	Politički kriterijumi	6
2.1.	Demokratija i vladavina prava	6
2.2.	Ljudska prava i zaštita manjina.....	16
2.3.	Regionalna pitanja i međunarodne obaveze.....	22
3.	Ekonomski kriterijumi	24
3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....	24
3.2.	Kapacitet za suočavanje sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u Uniji	28
4.	Evropski standardi.....	29
4.1.	Unutrašnje tržište	30
4.1.1.	Slobodno kretanje robe.....	30
4.1.2.	Kretanje ljudi, usluga i pravo poslovnog nastanjivanja	31
4.1.3.	Slobodno kretanje kapitala	32
4.1.4.	Carina i porezi	32
4.1.5.	Konkurencija	33
4.1.6.	Javne nabavke.....	34
4.1.7.	Pravo intelektualne svojine	35
4.1.8.	Zapošljavanje i socijalne politike, politika javnog zdravlja	35
4.1.9.	Obrazovanje i istraživanje	37
4.1.10.	Pitanja koja se odnose na STO	38
4.2.	Sektorske politike.....	38
4.2.1.	Industrija i MSP.....	38
4.2.2.	Poljoprivreda i ribarstvo	39
4.2.3.	Životna sredina i klimatske promene	40
4.2.4.	Saobraćajna politika	41
4.2.5.	Energetika.....	42
4.2.6.	Informaciono društvo i mediji.....	44
4.2.7.	Finansijska kontrola	45
4.2.8.	Statistika	45
4.3.	Pravda, sloboda i bezbednost.....	46
4.3.1.	Vizni režim, upravljanje granicama, azil i migracija	46
4.3.2.	Pranje novca.....	48

4.3.3.	Narkotici	49
4.3.4.	Policija	50
4.3.5.	Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma	50
4.3.6.	Zaštita ličnih podataka	52
Statistički aneks		53

1. UVOD

1.1. Predgovor

Komisija redovno izveštava Savet i Parlament o napretku koji su ostvarile zemlje regiona Zapadnog Balkana na putu evropskih integracija, procenjujući njihove napore na usklađivanju sa kriterijumima iz Kopenhagena i uslovima procesa stabilizacije i pridruživanja.

Ovaj izveštaj o napretku, koji u velikom delu prati strukturu uspostavljenu prethodnih godina:

- kratko opisuje odnose između Kosova* i Evropske unije;
- analizira situaciju na Kosovu u smislu političkih kriterijuma;
- analizira situaciju na Kosovu na osnovu ekonomskih kriterijuma;
- preispituje kapacitete Kosova da primeni evropske standarde, tj. da postepeno uskladi svoje zakonodavstvo i politike sa pravnim tekovinama (*acquis*), u skladu sa procesom stabilizacije i pridruživanja.

Ovaj izveštaj obuhvata period od oktobra 2013. do septembra 2014. godine. Napredak se meri na osnovu donetih odluka, usvojenog zakonodavstva i sprovedenih mera. Zakonodavstvo i mere u procesu pripreme ili pred usvajanjem u skupštini po pravilu nisu uzeti u obzir. Ovaj pristup obezbeđuje jednak tretman u svim izveštajima i omogućava objektivnu procenu.

Izveštaj se zasniva na informacijama koje je Komisija prikupila i analizirala. Mnogi izvori su korišćeni, uključujući i doprinose kosovskih vlasti, država članica EU, Misije EU za vladavinu prava (EULEX), izveštaje Evropskog parlamenta¹ i informacije dobijene od različitih međunarodnih i nevladinih organizacija.

Komisija podvlači detaljne zaključke u vezi sa Kosovom u svojoj odvojenoj komunikaciji o proširenju,² na osnovu tehničke analize koja je sadržana u ovom izveštaju.

1.1. Kontekst

Kosovo je do danas priznalo 110 zemalja članica UN, uključujući i 23 države članice EU.

Generalni sekretar UN je tokom perioda izveštavanja nastavio da pruža redovne informacije o sprovođenju misije UN na Kosovu (UNMIK). On je podneo izveštaj o napretku postignutom u primeni Prvog sporazuma o načelima koja rukovode normalizacijom odnosa od 19. aprila 2013. godine, opštinskim izborima i dešavanjima na severu. On je pozdravio odluku Saveta da odobri pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa Kosovom.

Kosovske snage (KFOR), predvođene NATO-m, nastavljaju da pomažu u obezbeđivanju sigurnog i bezbednog okruženja na Kosovu. KFOR je tokom perioda izveštavanja imao oko 5.000 službenika.

1.2. Odnosi između EU i Kosova

Pregovori o **Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP)** između EU i Kosova počeli su oktobra 2013. a završeni su maja 2014. godine. Glavni pregovarač je inicirao sporazum u julu 2014. godine. Komisija sada priprema predloge za odlučivanje Saveta o potpisivanju i zaključivanju sporazuma. Budući SSP će biti 'isključivo ugovor Evropske unije'. Njegovi glavni elementi su povećanje trgovine između EU i Kosova, obaveza Kosova da uskladi svoje zakonodavstvo sa pravnom tekovinom EU u širokoj lepezi sektora i mogućnost da se razvije politički dijalog između EU i Kosova.

* Ovaj naziv je bez prejudiciranja stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/99 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

¹ Izvestilac za Kosovo je gđica Ulrike Lunaček.

² Strategija proširenja i glavni izazovi 2014-2015, COM(2014) 700.

Razvoj trgovine i investicija i modernizacija pravnog i institucionalnog uređenja ključni su za ekonomsko restrukturiranje i modernizaciju na Kosovu. SSP uključuje Kosovo u glavne tokove odnosa EU sa zemljama Zapadnog Balkana i potvrđuje evropsku perspektivu Kosova u kontekstu kriterijuma Kopenhagena iz 1993. godine.

Kosovo je nastavilo da se bavi prioritetima utvrđenim u prošlogodišnjem izveštaju o napretku i u studiji izvodljivosti za Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.³ Konkretno, postignut je napredak u pogledu izbornog procesa i zahteva za dijalog o viznoj liberalizaciji. Ojačana je uloga Skupštine, kao i kapaciteti vlade da koordinira složene pregovore kao što su pregovori o SSP i o trgovinskim pitanjima. Međutim, izborna kampanja tokom cele godine i složeni proces formiranja vlade nakon junskih izbora uticali su na napredak u nekim oblastima.

Posvećenost Kosova u dijalogu kojim posreduje EU, i normalizaciji odnosa sa Beogradom, ključna je za napredak u evropskih ambicijama zemlje. Kosovo treba da nastavi da se usredsređuje na primenu sporazuma postignutih sa Srbijom i na postizanje napretka u oblastima identifikovanim u studiji izvodljivosti kako bi ispunilo svoje obaveze iz SSP-a.

U kontekstu **procesa stabilizacije i pridruživanja**, Kosovo je ostalo angažovano u dijalogu o procesu stabilizacije i pridruživanja (DPSP). Nastavljen je strukturirani dijalog o vladavini prava. Razgovori su se usredsredili na političko uplitanje u rad sudstva i na dalji razvoj kapaciteta Kosova za preuzimanje odgovornosti koje će biti prenete od strane EULEX-a.

Dijalog o **viznoj liberalizaciji** je bio jedan od ključnih prioriteta za Kosovo. Komisija je do danas izdala dva izveštaja o naporima Kosova u ovom procesu (februara 2013. i jula 2014. godine). Ekspertska misija je posetila Kosovo decembra 2013. godine i marta 2014. godine. Četvrti sastanak viših zvaničnika održan je juna 2014. godine.

Evropska investiciona banka je sa vladom razgovarala o projektima javnih investicija. Ona je 2014. godine pokrenula šemu zajmova za mala i srednja preduzeća (MSP) sa lokalnom privatnom bankom. Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj podržava kosovska mala i srednja preduzeća preko Investicionog okvira za Zapadni Balkan. Kosovo je postalo član Saveta Evropske razvojne banke u novembru. Kosovo je u junu postalo član Venecijanske komisije Saveta Evrope.

EU je pružila **finansijsku pomoć** Kosovu u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA) za 2007-13, a ukupno je izdvojeno 673,9 miliona evra. Još 38,5 miliona evra je pruženo preko IPA u 2013. godini za podršku dijaloga između Prištine i Beograda, procese normalizacije i integracije na Kosovu, uključujući i dijalog o vizama. Kosovo će u okviru IPA II nastaviti da ima koristi od pretpristupne pomoći za 2014-20, sa ukupnim indikativnim izdvajanjima od 645,5 miliona evra. Komisija je 20. avgusta usvojila indikativni strateški dokument za period 2014-2020, pripremljen u partnerstvu sa Kosovom i u konsultaciji sa svim relevantnim činiocima. IPA podrška će biti usredsređena na sektore demokratije i uprave, vladavinu prava i elementarna prava, konkurentnost i inovacije, obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike, energiju, i poljoprivredu i ruralni razvoj. Kosovo i dalje ima koristi od podrške IPA programa za više korisnika i regionalnih programa i učestvuje u trima prekograničnim programima sa susednim zemljama Zapadnog Balkana. Sprovođenjem IPA upravlja Kancelarija EU na Kosovu.

Predlog komisije za potpisivanje i zaključivanje okvirnog sporazuma o učešću Kosova u **programima EU** čeka odobrenje Saveta.

Kosovo se u aprilu saglasilo sa produženjem mandat EULEX-u do juna 2016. godine i osnivanjem specijalnog suda. Sud će se baviti predmetima koji proizilaze iz istraga koje sprovede Specijalni istražni tim (SIT). U okviru novog mandata EULEX-a, svim institucijama za vladavinu prava rukovode kosovski službenici. EULEX-ove sudije i tužioci se nalaze u kosovskim institucijama, a većinu u mešovitim većima u principu čine kosovske sudije, a većima predsedavaju domaće sudije. EULEX ne sprovodi nove istrage, osim u izuzetnim okolnostima. Kosovo je tokom perioda izveštavanja podržalo rad EULEX-a i Specijalnog istražnog tima. Sa ovim bi trebalo da se nastavi izmenom ključnog zakonodavstva, uključujući i Ustav, kako bi se formirao specijalni sud i tužilaštvo pri tom sudu.

³ COM(2012) 602 konačni.

1.3. Normalizacija odnosa između Kosova i Srbije

Srbija i Kosovo su i dalje angažovani u dijalogu uz posredovanje EU, ali je napredak vidno usporen od marta 2014. godine. Preвременi izbori su organizovani u martu u Srbiji, a na Kosovu u junu. Između septembra 2013. i marta 2014. godine održano je šest sastanaka na visokom nivou kojima su prisustvovala oba premijera. Rad je nastavljen tokom perioda izveštavanja na tehničkom nivou.

Kao rezultat intenzivnog rada u prvim mesecima perioda izveštavanja, postignut je napredak u sprovođenju sporazuma postignutih u dijalogu, naročito *'Prvog sporazum o principima za normalizaciju odnosa'* iz aprila 2013. godine. Po prvi put, održani su lokalni izbori širom Kosova uz posredovanje OEBS-a u novembru 2013. godine (izbori su ponovljeni u Severnoj Mitrovici februara 2014. godine), i, još jednom po prvi put, inauguracija u opštinama na severu Kosova obavljena je u skladu sa kosovskim zakonom. Kosovski Srbi iz opština, kako severno, tako i južno od Ibra, učestvovali su u prevremenim opštim izborima održanim juna 2014. godine. Još uvek se čeka na osnivanje Zajednice srpskih opština. Došlo je do pomaka u rasformiranju srpskih policijskih i sudskih struktura. Srbija je preduzela mere za olakšanje integracije policije i sudstva nakon usvajanja Zakona o amnestiji na Kosovu. Integracija je završena što se tiče policijskih službenika, dok se još uvek čeka na integraciju osoblja Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije. Postignut je načelni dogovor u vezi sa pravosuđem, ali se još uvek čeka na njegov završetak i primenu. Još uvek čeka se na integraciju civilne zaštite.

Postignut je izvestan napredak u vezi sa drugim važnim pitanjima. Srbija je imala konstruktivnu ulogu u obezbeđivanju učešća Kosova u Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECp) na samitu u Bukureštu održanom u junu 2014. godine. Ipak, primena sporazuma o zastupljenosti i učešću Kosova u regionalnim forumima nastavlja da bude problematična. Priprema za sprovođenje sporazuma o energetici i telekomunikacijama postignutih u septembru 2013. godine nastavile su da vode, u energetsom sektoru, do potpisivanje sporazuma unutar TSO, zajedno sa odobrenjem akcionog plana u septembru 2014. godine.

Što se tiče severa Kosova, uspostavljen je razvojni fond za naplatu prihoda na graničnim prelazima na severu. Dosad je prikupljeno 2,9 miliona evra ali odbor fonda tek treba da donese odluku o korišćenju ovih sredstava. Primena aranžmana za slobodu kretanja omogućila je da građani koriste srpske i kosovske lične karte za ulazak i izlazak iz Srbije, odnosno Kosova. Postignut je sporazum koji će omogućiti građanima Kosova da sa ličnim kartama putuju u treće zemlje preko Srbije preko šest graničnih prelaza. Postavljanje novih blokada puteva na glavnom mostu u Mitrovici u junu 2014. godine dovelo je do povećanja tenzija. Uprkos saglasnosti obeju strana o potrebi da se iznađe zajedničko rešenje, blokada mosta poznata kao "Park mira" još uvek nije uklonjena. Osiguravajuće kuće iz Srbije i sa Kosova definisale su parametre za komercijalni sporazum o zajedničkom osiguranju vozila između Srbije i Kosova. Ovaj napredak bi sada trebalo da se potvrdi potpisivanjem sporazuma.

Iako sporije, nastavljena je primena ostalih sporazuma. Što se tiče integrisanog upravljanja granicama, šest zajedničkih privremenih graničnih prelaza je u funkciji i postignuti su dogovori o tačnim lokacijama i o predlogu plana stalnih integrisanih graničnih prelaza. Međutim, prema izveštajima EULEX-a, nelegalni prelazi/zaobilazni putevi, naročito na severu Kosova, i dalje se redovno koriste za šverc značajnih količina robe. Potrebno je da Srbija preduzme dodatne mere za sprečavanje nelegalnih prelazaka.

Što se tiče katastra, Srbija nastavlja da primenjuje pilot projekat, ali se još uvek čeka na neophodno zakonodavstvo na Kosovu za primenu sporazuma. Kopiranje matičnih knjiga sa Kosova koje se nalaze u Srbiji uspešno je završeno. Postignuti su ograničeni rezultati u primeni sporazuma o priznavanju fakultetskih diploma. Overa diploma od strane Asocijacije evropskih univerziteta je dobro napredovala i overeno je 387 diploma. Međutim, Srbija je dosad prihvatila samo pet overenih diploma, nakon dodatnog nostrifikacije. Raspoređivanje službenika za vezu je

imalo ograničene rezultate.

Srbija je nastavila da sarađuje sa EULEX-om, naročito po pitanju ratnih zločina, ali je potrebno da se saradnja na suzbijanju organizovanog kriminala značajno poboljša. Kritika na račun toga što se EULEX bavi krivičnim predmetima protiv nekolicine kosovskih Srba je kontraproduktivna. Srpske vlasti bi trebalo da se suzdrže od izjava kojima se podriva vladavina prava. Kosovo treba da nastavi dobru saradnju sa EULEX-om.

Ustavni sud Srbije je razmatrao formu unutar koje su neki sporazumi u okviru dijaloga proglašeni neustavnim. Srbija bi trebalo da nađe zakonska rešenja za primenu sporazuma koja će biti trajna i koja neće biti osetljiva na pravno osporavanje.

Sveukupno, Srbija i Kosovo su angažovani u dijalogu i posvećeni su sprovođenju Prvog sporazuma o načelima za normalizaciju odnosa iz aprila 2013. godine i drugih sporazuma postignutih u dijalogu, što dovodi do nepovratnih promena na terenu. Međutim, napredak je usporen. Prevremeni opšti izbori su održani i u Srbiji i na Kosovu. Potrebno je da se postigne novi zamajac kako bi se rešila zaostala pitanja i otvorila nova faza u normalizaciji odnosa. Napredak u ovoj oblasti je od ključnog značaja za evropsku budućnost i Srbije i Kosova.

2. POLITIČKI KRITERIJUMI

U ovom delu se ispituje napredak Kosova ka ispunjavanju političkih kriterijuma iz Kopenhagena, koji zahtevaju stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje i zaštitu manjina. On takođe prati regionalnu saradnju, dobrosusedske odnose sa zemljama u procesu proširenja i državama članicama i poštovanje međunarodnih obaveza, kao što je saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju.

2.1. Demokratija i vladavina prava

Ustav

Tokom perioda izveštavanja nisu izvršene nikakve izmene Ustava. Kosovo treba da izmeni svoj Ustav kako bi odrazio njegovu posvećenost osnivanju specijalnog suda. Ustav takođe treba da se izmeni kako bi se osiguralo da većinu članova Sudskog saveta Kosovo izaberu njihove kolege, u skladu sa preporukama Venecijanske komisije.

Izbori

Prošlu godinu su obeležili opštinski i izbori za gradonačelnike održani na jesen 2013. godine i prevremeni parlamentarni izbori održani 8. juna 2014. godine. Opštinski izbori su po prvi put održani širom Kosova, uključujući i četiri opštine na severu.

Opštinski i izbori za gradonačelnike su takođe održani širom Kosova prema kosovskom zakonu. Izbori na severu su održani uz posredovanje Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), u skladu sa Prvim sporazumom o principima za normalizaciju odnosa. Osim severa Kosova, gde je prijavljeno nekoliko incidenata koji su uključivali nasilje, nisu prijavljene nepravilnosti. Izbori su ponovljeni u Severnoj Mitrovici nakon što je otkriveno da su glasačke kutije uništene. Dana 11. januara delegati opštinskih skupština u severnim opštinama su položili zakletvu i opštinski organi su zvanično formirani. Izabrani gradonačelnik Severne Mitrovice je odbio da položi zakletvu što je dovelo do ponavljanja izbora 23. februara.

Opšta izlaznost na opštinskim i izborima za gradonačelnike bila je malo manja od 46% (dok je na izborima 2009. godine bila malo iznad 45%). Opšta izlaznost u četiri severne opštine bila je iznad 25%. Kandidati Građanske inicijative Srpska osvojili su gradonačelnička mesta u sve četiri opštine.

Glasanje i prebrojavanje za parlamentarne izbore bilo je transparentno i dobro organizovano, čime je učvršćen pozitivni trend postignut na opštinskim izborima 2013. Izborni dan je protekao bez incidenata i birači su mogli da glasaju slobodno. Učešće je opalo sa 46% tokom opštih izbora 2010. godine na malo iznad 42%. Za Demokratsku partiju Kosova (PDK) je glasalo nešto više od 30% birača, za Demokratski savez Kosova (LDK) oko 25%, Samoopredeljenje (VV) više od 13%, Alijansa za budućnost Kosova (AAK) preko 9%, Srpska i Inicijativa za Kosovo (NISMA) malo iznad 5% svaka.

Međutim, opšti izbori su organizovani u veoma kratkom vremenskom roku da bi se organizovala priprema. Kratko vreme za pripremu (30 dana) negativno je uticalo na određene aspekte tehničkog procesa, kao što je povećanje svesti građana. To je takođe uticalo na smanjenje vremena dostupnog da se podnesu žalbe i predstavke pre izbornog dana. Izbori su održani u skladu sa postojećim zakonodavnim okvirom iz 2008. godine. Potrebno je rešiti niz nedostataka, uključujući i bolje razgraničenje primarnog i sekundarnog zakonodavstva o izborima, adekvatne vremenske rokove za žalbe i predstavke, i tačnost biračkih listi, kako bi se bolje odrazila najbolja praksa i međunarodni standardi. Nedavno članstvo Kosova u Venecijanskoj komisiji može pomoći u tom pogledu.

Sveukupno, Kosovo je organizovalo uspešne opšte i lokalne izbore. Izborni proces je u oba slučaja popravljen u odnosu na prethodne izbore. Centralna izborna komisija je dobro upravljala svojim odgovornostima, imajući u vidu ograničeno vreme za opštinske izbore i politički kontekst u kojem su održani lokalni izbori. Međutim, i dalje je potrebno da Kosovo sprovede sveobuhvatnu izbornu reformu kako bi se sprovele preporuke izborne posmatračke misije i eksperata.

Parlament

Skupština je nastavila da podržava napore Kosova na evropskim integracijama i pokazala je političko i institucionalno jedinstvo u pogledu nekih pitanja od suštinske važnosti, kao što su dijalog sa Srbijom, mandat EULEX-a i naponi na reformama. Tokom prve polovine 2014. godine izborna kampanja pre opštih izbora umnogome je uticala na rad Skupštine.

Skupština je postigla napredak u nadzoru izvršne vlasti i konsultacijama sa civilnim društvom. Povećan je broj aktivnosti nadgledanja i nivo nadzora sprovođenja zakonodavstva. Skupština redovno pregleda izveštaje odbora o primeni zakona i usvojenim preporukama za poboljšanje primene. Praksa da ministri podnose izveštaj skupštinskim odborima se povećala. Broj zaposlenih koji pomažu odborima u radu se povećao. Skupština je povećala broj konsultacija sa civilnim društvom i građanima preko saslušanja. Skupština je zaposlila službenika za vezu sa NVO-ima.

Nakon junskih izbora, učinjeno je nekoliko pokušaja da se konstituiše Skupština i da se omogući početak procesa formiranja vlade. Neslaganje o tome koja stranka bi trebalo da ima pravo da nominuje predsednika skupštine dovelo je do političkog zastoja. Rešenje Ustavnog suda o ishodu prve konstitutivne sednice nije dalo rešenje.

Nova Skupština bi trebao da se nadgradi na pozitivnim koracima postignutim u prethodnom sazivu. Skupština treba da izbegne situacije u kojima ne može da se postigne kvorum ili bojkote plenarnih sednica, što dovodi do kašnjenja u odlučivanju i usvajanju zakona. Skupština i njeni odbori bi trebalo da povećaju svoju saradnju sa resornim ministarstvima u zakonodavnom i nadzornom procesu radi poboljšanja kvaliteta zakonodavstva i obezbeđivanja njegove primene. Potrebno je bolja provera nacрта zakona i izmena zakonodavstva kako bi se osigurala saglasnost sa pravnim tekovinama. Skupština treba da dalje razvije standarde za javne konsultacije, a njeni odbori bi trebalo da ih primenjuju dosledno kada vrše saslušanja.

Potrebni su dodatni naponi Skupštine i njenih odbora da se osigura kontrola budžeta, naročito u oblastima kao što su zdravstvo, poljoprivreda, socijalna pomoć, kultura i obrazovanje. Potrebno

je da se posveti više pažnje na izveštaje generalnog revizora. Odbor za nadzor javnih finansija treba da izradi mehanizam za praćenje sprovođenja preporuka koje izda.

Skupština treba da popravi nadzor javnih kompanija, nezavisnih institucija i regulatornih uprava. U tom pogledu, potrebno je da se uspostave adekvatni mehanizmi, kao što su jasne zakonske osnove za izveštavanje i odgovornost. Među ključnim izazovima koji bi trebalo da se reše su kašnjenja u izboru članova odbora u ovim institucijama i upravama, i neuspeh da se ustanove mehanizmi za odgovornost članova odbora. Mnoga imenovanja su izvršena na osnovu političkih želja a ne na osnovu stručnih kvalifikacija, ili su zakasnela zbog političkih nesuglasica.

Novo zakonodavno telo treba da usvoji novi poslovnik što pre. Poslovnik treba da bude u skladu sa najboljim praksama EU i zasnovan na preporukama tvining projekta finansiranog od EU. Funkcija odbora za evropske integracije treba da se dodatno poveća kako bi odrazio svoju ulogu u procesu evropskih integracija Kosova. Nezavisnost skupštinske IT infrastrukture još uvek nije obezbeđena. Priprema godišnjeg budžeta treba da odražava potrebu za budžetskom nezavisnošću Skupštine. Novo zakonodavstvo, uključujući i Zakon o Skupštini, bilo bi od pomoći u ovom kontekstu.

Skupštinski sekretarijat treba da nastavi da jača svoju ekspertizu u vezi sa tehničkim pitanjima kako bi podržao delotvorno kreiranje politike i kapacitete da proverava predloženo zakonodavstvo i njegovu primenu. Sekretarijat treba da osigura bolju koordinaciju doprinosa njegovih različitih odeljenja u rad odbora. Pitanje koje najviše zabrinjava je velika promena kadrova.

Sveukupno, Skupština je nastavila da postepeno razvija svoje kapacitete i poboljšala je svoju ulogu u demokratskoj upravi. Nova Skupština treba da se usredsredi na smanjenje političkih i institucionalni kriza. Brojni bojkoti plenarnih sednica postali su prepreka u ovom pogledu. Neuspeh da se tečno i pravovremeno konstituiše novo zakonodavno telo je korak unazad. Novo zakonodavno telo predstavlja dobru priliku da se popravi nadzor izvršnog dela i da se nadgleda zakonodavni proces. To takođe treba da bude prilika da se razjasni uloga Skupštine u pogledu nadzora nezavisnih institucija i regulatornih uprava, da se pripremi jasan poslovnik i da se popravi praćenje budžeta.

Vlada

Nakon održavanja opštih izbora i dugih pregovora o formiranju nove vlade, prethodna vlada je ostala u tehničkom svojstvu.

Tokom pregovora o SSP, vlada, a naročito ministarstva za evropske integracije i trgovinu i industriju, pokazali su svoj kapacitet da tehnički i pravno koordiniraju složene pregovore sa EU. Vlada je takođe informisala Skupštinu i opoziciju pozivanjem predsednika Odbora za evropske integracije da učestvuje u pregovorima.

Vlada je nastavila da sprovodi prioritete za evropske integraciju. Kako bi podržala ovaj proces, ona je u decembru usvojila akcioni plan za SSP. Nacionalni savet za evropske integracije je nastavio da se sastaje i razgovara o glavnim ciljevima i obavezama politike za dalju integraciju sa EU. Izvršne komisije zadužene za koordinaciju i primenu zaključaka postignutih u okviru Dijaloga o PSP nastavile su da se sastaju. Vlada je uvela obavezu da se pripremi tabela saglasnosti kako bi se izvršila unakrsna provera nacрта zakona sa pravnim tekovinama EU i izdala je smernice za korišćenje tabela. Ipak, vlada treba da učini više na poboljšanju strateškog planiranja i koordinacije između ministarstava. Vladina agenda treba da bolje odražava dostupne resurse.

Napori na daljem poboljšanju kapaciteta *lokalne uprave* su nastavljani. Nakon opštinskih izbora, većina novih opštinskih skupština su konstituisane pravovremeno i iste su počele da obavljaju svoje dužnosti. Ministarstvo za administraciju lokalne samouprave (MALS) je poboljšalo svoje

smernice za opštine unakrsnom proverom saglasnosti opštinskih akata sa opštim pravnim okvirom. Pravne smernice su lako dostupne na veb strani ministarstva. MALS je pripremio implementacionog zakonodavstvo o sazivanju i ponašanju opštinskih skupština i sastavu odbora skupština opština. MALS je takođe pripremio administrativno uputstvo o pregledu opštinskih akata na centralnom nivou. Na severu je osigurana saglasnost statuta opština sa kosovskim zakonom. Međutim, integracija ovih opština u pravni okvir Kosova postepeno napreduje.

Napori opština da povećaju transparentnost u odlučivanju treba da se nastave. Novo administrativno uputstvo o transparentnosti u opštinama primenjuje se samo u dve opštine. Na opštinskom nivou još uvek nije dovoljno razvijen kapacitet da se priprema budžeta u skladu sa politikama i planovima za sprovođenje što izaziva odstupanje od planiranih rashoda. Utvrđivanje prioriteta i opredeljivanje finansijskih resursa ne odražavaju uvek strateške smernice. Treba da se nastavi sa sprovođenjem decentralizacije, obezbeđivanjem adekvatne podrške i budžeta opštinama. Opštine se i dalje suočavaju sa izazovima u smislu stvaranja uslova za uspešan ekonomski razvoj. Potrebno je da se razvije kultura javnih usluga prilagođenih korisniku. Potrebne su dodatne smernice sa centralnog nivoa o obavezama opština u procesu evropskih integracija.

Sveukupno, Vlada Kosova je dala jasan dokaz o svojoj sposobnosti da koordinira agendu za evropske integracije, naročito u smislu pregovora o SSP. Vlada je takođe popravila smernice opštinama o primeni zakonodavstva. Nakon opštinskih izbora su širom Kosova uspostavljene sve glavne strukture na opštinskom nivou. Međutim, Kosovo treba da se usredsredi na poboljšanje strateškog planiranja i veza između planiranja i budžetiranja na osnovu prikupljenih podataka, koordinaciju politike i procenu finansijskog uticaja, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou. Izvršni deo treba da vrati svoje težište na obezbeđivanje praktične primene zakonodavstva i politika. Dobra komunikacija sa Skupštinom, uključujući i redovne odgovore vlade na parlamentarna pitanja i snažna među-ministarska koordinacija biće ključni u ovom pogledu.

Javna uprava

Kosovo ima **strateški okvir za reformu javne uprave** sa strategijom reforme javne uprave 2010 i akcionim planom za period 2012-2014. Strategija je sveobuhvatna, uključujući i glavne aspekte kao što su upravljanje politikom, planiranje i izvršenje budžeta, organizacija javne uprave i upravljanje ljudskim resursima. Vlada je usvojila mapu puta za 2014. za rešavanje najvećih preostalih izazova u tekućem akcionom planu. Koordinaciona struktura za primenu strategije i mehanizmi praćenja su reformisani 2013. godine da bi se popravilo praćenje primene politike i zakonodavstva u ovoj oblasti. Specijalna grupa za reformu javne uprave, formirana kao forum za dijalog o politici između Komisije i Kosova, sastala se u decembru kako bi razgovarala i pratila primenu reformske strategije.

Primena strategije je bila najveći izazov i ostvareni rezultati su prilično ograničeni. Prilikom izrade nove strategije nova vlada će morati da utvrdi realističnije ciljeve. Ti ciljevi bi trebalo da budu podržani snažnom političkom podrškom, jasnom primenom i planiranjem budžeta, kao i da budu podržani adekvatnim brojem kvalifikovanog osoblja.

Kosovo je ostvarilo izvestan napredak vezano za **izradu i koordinaciju politike**. Pripremljeni su standardi za javne konsultacije o zakonodavstvu i usvojena je uredba o proceni finansijskog uticaja. Takođe je predstavljen novi akcioni plan za partnerstvo za otvorenu upravu (2014-16). Kabinet premijera i Ministarstvo za evropske integracije zajedno su odgovorni za obezbeđivanje dovoljne koordinacije politike. Ova struktura obezbeđuje osnovni nivo pripremljenosti za povećanje obima posla u vezi sa procesom evropskih integracija. Godišnji plan rada vlade je postao platforma koja vladi omogućava da planira i koordinira svoju agendu. Struktura ovog dokumenta je popravljena, kao i doprinos ministarstava.

Međutim, planu treba da bude više strateški orijentisan. Informacije uključene u plan rada trebalo

bi da se bolje povežu sa vladinim prioritetima, sektorskim strategijama, okvirom srednjoročnih rashoda i dostupnim budžetom. Kapacitet ministarstava da planiraju i budžetiraju, kao i da proveravaju nacрте predloga ostaje ograničen. Rad Kancelarije za dobru upravu, ljudska prava, jednake prilike i nediskriminaciju treba da se modernizuje. Glavni izazovi za vladu i ostale relevantne institucije ostaju primena politika i zakonodavstava i poštovanje obaveza iz budućeg SSP-a. Vlada treba da se nadgradi na dobrim praksama uspostavljenim tokom pregovora o SSP kako bi rešila ove izazove. Povezivanje politike i zakonodavstva sa budžetima, kao i dostupno kvalifikovano osoblje, ključni su za ispunjavanje ovog zadatka. Uspostavljeni mehanizmi koordinacije između institucija bi u suštini trebalo da se bolje koriste i da se primene preporuke Specijalne grupe za reformu javne administracije.

Što se tiče **javnih usluga i upravljanja ljudskim resursima**, političko uplitanje u javnu upravu je konstantno i na centralnom i lokalnom nivou. Potrebni su dodatni naponi da se u celosti primene relevantne odredbe o prevenciji korupcije i promociji integriteta u javnoj službi, naročito pružanjem ciljane obuke za javne činovnike. Sekundarno zakonodavstvo na zakone o javnoj službi još uvek nije pripremljeno. U očekivanju završetka kataloga klasifikacije poslova, došlo je do odlaganja u sprovođenju zakona o javnoj službi i platama javnih službenika. Udeo i distribucija javnih službenika iz manjina u ministarstvima i institucijama treba da bude u skladu sa zakonodavstvom. Povećanje zarada svih javnih službenika za 25% bez bilo kakve procene učinka, koje je predstavljeno uoči opštih izbora, pitanje je koje zabrinjava.

Po mišljenju Međunarodnog monetarnog fonda, povećanje zarada će dovesti do velikog pritiska na budžet.

Veoma ograničen napredak je postignut u pogledu daljeg poboljšanja **odgovornosti i pružanja usluga**. Zakoni o administrativnim procedurama i normativnim aktima još uvek nisu usvojeni. Primena zakona o pristupu javnim dokumentima i dalje je nezadovoljavajuća. Kosovo takođe treba da preispita organizaciju javne uprave na opštinskom nivou, naročito delegirane nadležnosti i imenovanje direktora.

Kosovo se nije sistematski bavilo reformom **upravljanja javnim finansijama**, kao deo plana sveobuhvatnih reformi. Umesto toga, bilo je izolovanih reformskih napora u različitim podsystemima javnih finansija, kao što su upravljanje prihodima ili unutrašnja kontrola javnih finansija, sa skromnim rezultatima. Kosovo je u aprilu usvojilo svoj okvir srednjoročnih rashoda, koji obuhvata period od 2015. do 2017. godine. Dokumentu nedostaje strateški pristup. Proces izrade godišnjeg budžeta se zasniva na pristupu stavke. Politika upravljanja dugovanjima je dala određene rezultate, jer je dug još uvek spor i održiv, iako se domaće pozajmljivanje povećalo. Primena interne kontrole javnih finansija je još uvek u ranoj fazi, jer u kulturu upravljanja još uvek nije ugrađen princip upravljačke odgovornosti. Kancelarija generalnog revizora je nastavila da igra bitnu ulogu kao nezavisna institucija u promociji promene u upravljanju javnim finansijama preko svojih finansijskih izveštaja.

Sveukupno, u ovoj oblasti je postignut veoma ograničen napredak. Potrebno je da se nova vlada ozbiljno politički posveti reformi javne uprave. Spori tempo reforme u ovoj oblasti nastavlja da predstavlja jedan od najvećih izazova u procesu evropskih integracija Kosova. Uređenje i struktura centralnih koordinacionih institucija pruža jedini osnovni nivo spremnosti za povećanje obima posla usled primene SSP-a. Potrebni su bolje strateško planiranje i poboljšane veze sa budžetiranjem. Kosovo treba da kompletira zakonodavni okvir za javnu službu i da osigura njegovu primenu, naročito katalog poslova i evaluaciju učinka. Kosovo treba da usvoji i primeni zakon o opštim administrativnim procedurama. Kosovo će imati koristi od angažovanja u sveobuhvatnijoj reformi upravljanja javnim finansijama.

Ombudsmen

Institucija Ombudsmena na Kosovu nastavila je obavljati svoje zadatke i deluje kao zaštitnik prava građana Kosova od uprave. Godišnji izveštaj Ombudsmena navodi da je primljeno 2.047 predmeta, 23% više nego prethodne godine. Vlada je preduzela pozitivne korake za izdvajanje

budžeta za preko potrebnu novu zgradu za instituciju.

Politizacija selekcionih procedure blokirala je imenovanje Ombudsmena. Instituciju trenutno vodi vršilac dužnosti Ombudsmena a mandati petoro zamenika ističu u oktobru 2014. godine. Povećan je pritisak opština da se terenske kancelarije institucije izbace iz opštinskih zgrada. Ovo predstavlja ozbiljnu zabrinutost. Kosovske vlasti na centralnom i lokalnom nivou trebalo bi da osiguraju da se pitanja i preporuke Ombudsmena ozbiljno isprate. Nova vlada treba da osigura budžetsku nezavisnost institucije kada priprema budžet za narednu godinu.

Sveukupno, Institucija Ombudsmena Kosova nastavila je da postepeno popravljajući svoj rad širom Kosova. Međutim, ostale uprave i institucije na Kosovu trebalo bi da poprave svoje odgovore na pitanja institucije. Novi Ombudsmen treba da se izabere na osnovu pravičnog i depolitizovanog selekcionog procesa. Potrebno je da se osigura budžetska nezavisnost.

Civilni nadzor bezbednosnih snaga

Postignut je skroman napredak u radu Skupštinskog odbora za unutrašnje poslove, bezbednost i nadzor Bezbednosnih snaga Kosova. Odbor je povećao broj sastanaka i njegovi članovi su bili bolje pripremljeni. Ministri su češće pozivani na javna saslušanja i odgovarali su na zabrinutosti poslanika. Odbor je takođe pripremio izveštaj o praćenju u vezi sa primenom Zakona o Policiji Kosova i o rashodima policije i Ministarstva unutrašnjih poslova. Obaveštajna agencija i dalje izdaje bezbednosna uverenja članovima odbora, iako je odbor odgovoran za nadzor agencije. U suštini, ostaju zabrinutosti koji se tiču neprofesionalne i partijske bezbednosne provere. Skupština treba da poveća svoje kapacitete i poboljša svoju ekspertizu za nadzor ove oblasti.

Civilno društvo

Osnaženo civilno društvo je ključna komponenta demokratskog sistema i kosovske institucije bi trebalo da ga prepoznaju i tretiraju kao takvo. Civilno društvo je nastavilo da učestvuje u radu Nacionalnog saveta za evropske integracije. Skupština je imenovala službenika za vezu sa NVO-ima, a odnosi Skupštine sa civilnim društvom su se popravili. Kapacitet vlade da primeni strategiju za saradnju sa civilnim društvom (2013-2017) je još uvek slab. Zajedničko savetodavno veće koje bi trebalo da prati njenu primenu počelo je da funkcioniše tek u aprilu 2014. godine. Vlada je imenovala svoje učesnike u savetodavnom veću, a civilno društvo je otvorilo poziv za izražavanje interesovanja. Saradnja i konsultacije između civilnog društva i kosovskih institucija, naročito sa vladom, nastavlja da bude *ad hoc* i nezadovoljavajuće. Angažovanje civilnog društva, ukoliko se uopšte zatraži, dolazi samo na kraju zakonodavnog procesa, umesto na samom početku istog. Civilno društvo ne dobija povratne informacije o svojim preporukama na sistematski način. To bi trebalo da se popravi. Planovi da se u Zakon o sprečavanju pranja novca unesu odredbe kojima će se od civilnog društva tražiti dokaz o poklonu za sve donacije preko 1.000 evra od jednog izvora i za svaku potrošnju iznad 5.000 evra od jednog izvora, uzrok su za zabrinutost, naročito zato što nisu uključeni kriterijumi za dodelu poklona.

Sudski sistem

Sudske strukture na Kosovu dobro su se prilagodile strukturnoj reformi iz 2013. Kosovo se u aprilu 2014. godine sporazumelo o novom mandatu EULEX-a. Utvrđeno je pravilo da većinu u mešovitim većima (sastavljena od kosovskih i EULEX sudija) čine kosovske sudije, a da kosovske sudije bude predsednici veća. U očekivanju integracije sudskog sistema na severu, suđenja u Osnovnom sudu u Mitrovici i dalje se održavaju sa većima sastavljenim isključivo od EULEX sudija i postupke vode isključivo od EULEX tužilaca.

Ustavni sud je u julu doneo rešenje da proces izbora novog glavnog državnog tužioca, završen u junu, mora da se ponovi. Vršilac dužnosti glavnog državnog tužioca je imenovan na to mesto nakon penzionisanja ranijeg glavnog državnog tužioca u avgustu. Potrebno je da se uvedu odgovarajući pravni lekovi protiv rešenja tužilačkog i sudskog saveta kako bi se izbeglo da jedini

izlaz protiv njihovih odluka bude Ustavni sud.

Preliminarni nalazi pregleda krivične pravde započetog od strane Ministarstva pravde zaključili su da će protivrečnosti ili nedostaci u različitim krivičnim zakonima biti praćeni u drugom izveštaju pre nego što se donesu odluke o mogućim izmenama. U saradnji sa svim akterima Ministarstvo pravde je pripremio strategiju za pomoć vladavini prava.

Što se tiče sudske **nezavisnosti**, povećani su budžeti za oba saveta u odnosu na prethodnu godinu. Budžet za Sudski savet u 2014. godini iznosi 20,8 miliona evra a za Tužilački savet 6,8 miliona evra.

Javne izjave političara o korupciji na visokom nivou i slučajevima ratnih zločina su se smanjile, naročito nakon otvorene diskusije u okviru strukturiranog dijaloga o vladavini prava. Uznemiravanje sudija i tužilaca u medijima i nedostatak delotvornog odgovora relevantnih institucija i dalje predstavlja ozbiljnu zabrinutost. Pokušaji da se utiče na tekuće istrage i sudske predmete trebalo bi da se efektivno sankcionišu. Ovo treba da bude snažno podržano političkom voljom.

Novo zakonodavno telo treba da osigura imenovanje članova sudskog saveta. Prethodno zakonodavno telo nije ispunilo svoju ustavnu obavezu da imenuje najmanje dva člana saveta, zbog čega je savet radio sa jedanaest umesto sa trinaest članova. U avgustu 2014. godine su istekli mandati još tri člana saveta. Savet sada nema zakonski kvorum od devet članova. Skupština treba da hitno imenuje pet članova saveta. Većinu članova sudskog saveta treba da izaberu njihove kolege, u skladu sa preporukama Venecijanske komisije.

Što se tiče funkcionisanja i **odgovornosti** pravosuđa, sudski savet je usvojio uredbe o učinku svoje disciplinske komisije, o unapređenju sudija i o svom strateškom planu 2014-19. Tužilački savet je takođe usvojio uredbu o evaluaciji učinka tužilaca.

Potrebno je da se učini više kako bi se osiguralo funkcionisanje i odgovornost pravosuđa. Kako bi se osigurala puna primena zakona o sudskom i tužilačkom savetu, oba saveta još uvek treba da usvoje neke propise za sprovođenje. Zakoni o sudovima, državnom tužiocu, sudskom savetu i tužilačkom savetu, takođe bi trebalo da se harmonizuju kako bi se bavili nedoslednostima o pitanjima kao što su otpuštanje, imenovanje, transfer, disciplinski sistem i procedure za pregled odluka koje su doneli saveti. Primena uredbi o učinku i evaluaciji i o disciplinskim procedurama je važna, kao što su važni kriterijumi nominacije i izbora koji su transparentni i zasnovani na zaslugama.

Tužilački savet se susreće sa kašnjenjem u pretresu žalbi protiv rešenja disciplinske komisije usled poteškoća za postizanje kvoruma. Možda će biti potrebna procena zakonodavstva o sastavu, predsedavanju i članstvu u tužilačkom savetu da bi se prevazišle ove prepreke. Disciplinski sistem za sudije i tužioce treba da se uskladi sa međunarodnim standardima.

Iako zakon predviđa tu obavezu, ne postoji sistematsko objavljivanje sudskih odluka, niti sistematski razvoj sudske prakse, što pokreće zabrinutosti o transparentnosti i odgovornosti.

Što se tiče **efikasnosti**, sudski savet je usvojio novu strategiju za smanjenje zaostalih predmeta. Tužilački savet je povećao broj radnih mesta za lokalne tužioce u Specijalnom tužilaštvu za tri na ukupno osamnaest, od čega je dvanaest popunjeno. Lokalni specijalni tužilac je vršilac dužnosti šefa kancelarije, dok EULEX tužioci preuzimaju nove istrage samo u izuzetnim okolnostima. Četiri osnovna suda i apelacioni sud su sada opremljeni specijalnim prostorijama za zaštićene svedoke

Što se tiče alternative sudovima, sada postoji 68 ovlašćenih i licenciranih javnih beležnika. Četrnaest privatnih agenata za primenu je dobilo sertifikat za rad. Pored toga, centri za medijaciju sada postižu pozitivan uticaj. Broj predmeta prosleđenih centrima za medijaciju se značajno povećao (699 u periodu septembar 2013-mart 2014. godine, u poređenju sa 104 u istom periodu prethodne godine). Isto važi i za broj rešenih predmeta (350 u odnosu na 38). Potrebno je

da se poboljša svest građana o medijaciji i centrima za medijaciju.

Zbog strožih odredaba o izbornim povredama predviđenim u novom krivičnom zakonu i veoma aktivnog pristupa tužilaštva pre i tokom izbora, sudovi su dobili manje prijava 2013. (54) i 2014. (15). Ovi slučajevi su tretirani kao prioritetni i rešeni su delotvornije nego slučajevi izbornih prevara iz 2010. godine, od kojih veliki broj još uvek nije rešen pred sudovima.

Iako su se sudovi i tužilaštvo dobro prilagodili na strukturne promene iz 2013. godine, još uvek je potrebna puna primena reformi koje bi trebalo da dovedu do veće efikasnosti. Jedna od najvećih zabrinutosti su zaostali predmeti. Sudovi ne primenjuju uputstvo SSK o prioritizaciji zaostalih predmeta. Na kraju 2013 godine, sudovi su završili 419.422 predmeta dok je 466.255 predmeta ostalo nerešeno (što je stopa rešavanja od 80,3%). Fiskalni odsek Administrativnog odeljenja Osnovnog suda u Prištini je formirano tek u januaru 2014. godine i još uvek nije potpuno funkcionalno. Već se suočava sa velikim brojem žalbi protiv rešenja sektora za carinske žalbe. Potrebno je da se poboljša delotvornost Posebne komore Vrhovnog suda (PKVS) koja se bavi slučajevima privatizacije. Došlo je do kašnjenja u radu PKVS zbog nedostatka sudija i broj aktivnih predmeta sada iznosi oko 18.000.

Ne postoje IT sistemi za dodeljivanje predmeta i upravljanje predmetima, i ne postoji centralizovana baza podataka sa krivičnom evidencijom, što ometa efikasnost sudskog sistema. Potrebno je da se poboljšaju veštine za pripremu, kritičko obrazloženje i pravnu argumentaciju i nedostaju sudije i tužioci u ključnim specijalizovanim oblastima, kao što su finansijski kriminal i javne nabavke, ratni zločini i seksualno nasilje. Poteškoće u zapošljavanju tužilaca i sudija iz manjinskih zajednica dovode do toga da te zajednice nisu u dovoljnoj meri zastupljene u sudovima i tužilaštvima, na svim nivoima.

Što se tiče **pristupa pravdi**, od ukupno trinaest kancelarija za besplatnu pravnu pomoć zatvoreno je osam koje je ranije finansirao Program za razvoj Ujedinjenih nacija (UNDP). Kosovske vlasti bi trebalo da pojačaju napore na poboljšanju pristupa pravdi za decu, žene i žrtve trgovine ljudima. Potrebno je da se usvoji zakonodavstvo za primenu koje se odnosi na sertifikaciju sudskih prevodilaca i tumača.

Kosovo je uspostavilo mrežu kontakt osoba za međunarodnu pravnu saradnju sastavljenu od osam tužilaca i sedam sudija. Usvojeno je zakonodavstvo za primenu besplatne pravne pomoći. Zaključeni su bilateralni sporazumi o pravnoj saradnji sa pet zemalja, a saradnja zasnovana na reciprocitetu se odvija sa mnogim drugim. U saradnji sa zemljama koje nisu priznale Kosovo posreduje EULEX.

Sveukupno, u ovoj oblasti je postignut izvestan napredak. Kosovo je počelo da rešava neka prioritetna pitanja ali i dalje postoji ozbiljna zabrinutost u pogledu nezavisnosti, odgovornosti, nepristrasnosti i efikasnosti sudija i tužilaca. Ostali izazovi uključuju pripreme za transfer odgovornosti sa EULEX-a na kosovske institucije, integraciju sudskog sistema na severu u institucionalne strukture Kosova, kao i potrebu da se poboljšaju stručnost i kvalitet učinka. Kosovsko pravosuđe treba da reši zaostale predmete, kao i da bez obzira na javna ili politička mišljenja, podnese optužnice na osnovu prikupljenih prihvatljivih dokaza i da pravovremeno donosi dobro obrazložene presude. Transparentno i zapošljavanje i ocenjivanje na osnovu zasluga sudija i tužilaca, kao i disciplinski mehanizam koji odgovarajuće funkcioniše, važni su koraci ka poboljšanju funkcionisanja sudstva.

Borba protiv korupcije

Savet za borbu protiv korupcije pri Kabinetu predsednice sastao se četiri puta tokom perioda izveštavanja. Sve institucije i organi uključeni u borbu protiv korupcije, kao i predstavnici civilnog društva, deo su saveta. Nakon komentara u prošlogodišnjem izveštaju, sastanci saveta nisu više otvoreni za javnost. Preporuke ovog saveta zaslužuju sistematsko praćenje kako bi se osigurao harmonizovani i delotvorni pristup u borbi protiv korupcije.

Sprovođenje strategija i akcionog plana za borbu protiv korupcije ne daje delotvorne rezultate, zbog slabe političke podrške. U godišnjem izveštaju za periodu jun-decembar 2013. godine, Agencija za borbu protiv korupcije (ABK) smatra da je samo 54% akcija realizovano ili delimično realizovano. Nadzorna funkcija ABK u vezi sa primenom strategije treba da se ojača. Agenciji nedostaju neophodni analitički kapaciteti da sprovede procene rizika u sektorima koji su osetljivi na korupciju. Kvalitet predistražnih izveštaja treba da se poboljša kako bi se osiguralo bolje praćenje, a tužilaštvo treba da nastavi da osigurava i daje povratne informacije ABK-u.

Zakon o prijavi, poreklu i kontroli imovine visokih funkcionera i prijavi, poreklu i kontroli primljenih poklona za sve javne službenike usklađen je sa Krivičnim zakonikom tako da se sada neprijavljivanje imovine i lažna prijava smatraju krivičnim delom. Viši javni službenici su obavezni da prijave svoju imovinu ABK-u pre 31. marta svake godine. Prijava je takođe potrebna prilikom preuzimanja ili napuštanja službe ili u slučaju da Agencija to zatraži. Od ukupno 3.869 viših javnih službenika obuhvaćenih ovom obavezom, 99,25% je podnelo prijavu. Agencija ima kapacitete da potvrdi poreklo i tačnost prijavljenih podataka.

Što se tiče korupcije u javnim nabavkama, Agencija za borbu protiv korupcije bira i vrši inspekciju slučajeva javnih nabavki i dala je 28 mišljenja ugovornim organima (javnim institucijama) tokom 2013. Sve preporuke koje je dala Agencija o slučajevima u kojima je izvršena inspekcija ispunjene su i aktivnosti javnih nabavki su prekinute.

Agencija je, u saradnji sa civilnim društvom i opštinama, otvorila direktnu telefonsku liniju za prijavljivanje korupcije preko opštinskih veb strana. Agencija treba da organizuje više kampanja za povećanje svesti ohrabrujući građane da prijave korupciju.

Zakon o sprečavanju sukoba interesa u vršenju javnih funkcija treba da se uskladi sa Krivičnim zakonikom. ABK je tokom 2013. godine otkrila više od 1.400 slučajeva gde su viši službenici obavljali više funkcija finansiranih iz budžeta Kosova, uključujući i kao članovi odbora javnih preduzeća. Ovo samo po sebi nije krivično delo, ali može predstavljati potencijalni rizik od sukoba interesa, naročito za sudije, tužioce i visoke službenike. Što se tiče zakona o prijavi, poreklu i kontroli imovine visokih zvaničnika i prijavi, poreklu i kontroli poklona za sve javne službenike, broj osuda je nizak a izrečene sankcije ne odvrćaju od ponavljanja. Potrebno je da se razvije standardni obrazac prijave i smernice za potvrđivanje. Količina uzoraka treba da se poveća, dajući prioritet 'grupama u riziku'.

Političke partije generalno ne ispunjavaju svoje obaveze iz Zakona o finansiranju političkih partija. Primena i sprovođenje zakona je slabo. Kancelariji Centralne izborne komisije zaduženoj za praćenje sprovođenja nedostaju kapacitet i resursi.

Odnosi između organa zaduženih za krivične istrage i ABK-a su se popravili. U većini slučajeva, ABK je dobijala potvrdu od tužilaštva i Policije Kosova ukoliko su otvoreni krivični postupci za slučajeve koje je ABK prijavila.

Uz angažovanje odgovarajući aktera, tužilački savet je izradio mehanizam za praćenje krivičnih dela i objavio je svoj prvi godišnji izveštaj u 2013, uključujući i predmete koji se odnose na korupciju. Izveštaj koji obuhvata period januar-jun 2014. godine uključio je takođe i ekonomski kriminal. Glavni državni tužilac je usvojio uputstvo koje definiše 'korupciju na visokom nivou' i dodelio je ove predmete specijalnom tužilaštvu. Tužilački savet je u novembru 2013. godine doneo odluku da prioritizuje slučajeve korupcije i imenovao je kontakt osobe za borbu protiv korupcije u svakom tužilaštvu. Sudski savet je izdao slično uputstvo sudovima.

Operativna grupa za borbu protiv korupcije, sastavljena od četiri kosovska policajca i tri specijalna tužioca, uputila je samo pet novih krivičnih predmeta Specijalnom tužilaštvu. Većinu slučajeva korupcije obrađuju tužilaštvo i Osnovni sud u Prištini. Važno je da ove kancelarije imaju dovoljno osoblja voljnog da se bavi ovim dodatnim obimom posla, naročito uz visok prioritet dodeljen slučajevima korupcije. Uprkos visokom prioritetu, rezultati su bili ograničeni i samo je mali broj slučajeva korupcije završen sudskim rešenjima.

Skupština je prilikom procedure imenovanja članova Odbora za preispitivanje javnih nabavki zanemarila preporuku Nezavisnog selekcionog odbora, koji je izrazio zabrinutosti o spisku osoba za imenovanje, uključujući i tekuću korupciju i istragu.

Sveukupno, Kosovo je postiglo ograničen napredak i u ranoj je fazi u borbi protiv korupcije. Iako su sudski i tužilački savet Kosova dali prioritet slučajevima korupcije, nisu postignuti rezultati u kaznenim presudama. Korupcija je prisutna u mnogim oblastima, uključujući i javne nabavke i još uvek predstavlja ozbiljan problem koji treba da se hitno reši. Potrebna je istinska politička posvećenost da bi se postigli stvarni rezultati u borbi protiv korupcije. Saradnja između institucija takođe treba da se dodatno ojača. Sudstvu treba da se omogući da delotvorno suzbije ovaj fenomen. Istovremeno, sudije i tužioci bi trebalo da pokažu veću odgovornost efektivnijim rešavanjem predmeta i postizanjem rezultata

Borba protiv organizovanog kriminala

Kosovo je preduzelo izvesne korake na poboljšanju borbe protiv organizovanog kriminala. Ono je nastavilo da popravlja svoj zakonodavni okvir, naročito usvajanjem zakonodavstva o pranju novca. Istražni kapaciteti policije su generalno dobri. Saradnja sa EULEX-om se intenzivirala i ocenjuje se kao veoma dobra. Broj krivičnih istraga koje se odnose na narkotike je povećan i uklonjene su neke grupe koje se bave trgovinom ljudima.

Kosovo je u ranoj fazi postizanja rezultata u borbi protiv organizovanog kriminala, koji nastavlja da bude ozbiljan izazov. Ukupan broj optužnica i presuda u slučajevima trgovine narkoticima i trgovine ljudima ostaje nizak. Agencije za primenu zakona su nevoljne da otvore finansijske istrage. Kao posledica toga, broj sudskih naloga za zaplenu ili oduzimanje koje je izvršila policija i dalje je veoma mali. Postoji nedostatak stručnosti kod tužilaca i sudija u specijalnim oblastima kao što su finansijski kriminal i prevare u javnim nabavkama. Ta ekspertiza je od suštinske važnosti ta suzbijanje korupcije.

Za detaljnu analizu dešavanja u vezi sa borbom protiv organizovanog kriminala, *videti* 4.3 — *Pravda, sloboda i bezbednost*

2.2. Ljudska prava i zaštita manjina

Mnogi **međunarodni instrumenti za ljudska prava** su direktno primenljivi na Kosovu preko njegovog Ustava i čine sastavni deo njegovog zakonskog okvira. Izveštavanje Kosova ostaje *ad hoc*, jer ono nije član nijednog međunarodnog instrumenta za ljudska prava i nije član Saveta Evrope.

Što se tiče **unapređenja i primene ljudskih prava**, naredni koraci Kosova trebalo bi da se nadovežu na predlog zajedničkog projekta EU/Saveta Evrope za reformu vansudskih instrumenata za ljudska prava. Kosovo treba da pojednostavi institucionalni okvir, osnaži svoje kapacitete i da razjasni uloge različitih aktera iz građanskih i javnih službi, da ojača Instituciju zaštitnika građana i da osigura delotvorne, dosledne mehanizme za praćenje i izveštavanje, uključujući i sa civilnim društvom. Kosovo treba da usvoji paket zakona o borbi protiv diskriminacije, zaštitniku građana i rodnoj ravnopravnosti, kako bi osigurali doslednost i dopunjivost zakonodavstva koje se odnosi na ljudska prava. Strategija za ljudska prava bi trebalo da se ažurira, uključujući i mehanizmi za primenu, kao što je utvrđeno u paketu zakona o ljudskim pravima, kako bi se pružio održiv i dugoročni strateški pristup. Pitanja ljudskih prava na svim nivoima trebalo bi da se postave na višoj lestvici na političkom rasporedu, naročito u pogledu primene. Vlada bi trebalo da postane manje zavisna od donatora u ovom sektoru.

Što se tiče **prevencije torture i lošeg postupanja u zatvorima**, ustanovljen je inspeksijski program koji prati rad kazneno-popravnih zavoda. Tokom perioda izveštavanja nisu utvrđene povrede međunarodno priznatih standarda ljudskih prava. U **zatvorskom sistemu** ne postoji sistematsko loše postupanje sa zatvorenicima. Zakonodavstvo za primenu je doneto u skladu sa

standardima EU. Prvi zatvor visoke bezbednosti je počeo da se zvanično koristi u maju 2014. Neopravdano produženi boravak u pritvoru i dalje predstavlja problem za sistem krivične pravde. EULEX je preuzeo tri predmeta jer lokalni sudovi nisu završili postupke u zakonskom roku za trajanje pritvor. Pritvorski centar u Mitrovici se i dalje koristi kao zatvor. Korupcija u kazneno-popravnim zavodima sve više zabrinjava. Vlada treba da preduzme odlučne akcije na njenom rešavanju. Neki pritvorenici i dalje uživaju 'privilegije', na primer izborom redovne hospitalizacije van kazneno-popravnog zavoda. Ova dešavanja imaju nepovoljan uticaj na veliki broj sudskih predmeta. Interne istrage protiv osoblja kazneno-popravnih zavoda dovele su do disciplinskih sankcija.

Što se tiče **slobode izražavanja**, osnovni pluralizam medijskog prostora obezbeđen je preko nezavisnih dnevnih listova i nekoliko emitera. Skupština je usvojila zakon o zaštiti novinarskih izvora i imenovala je četiri nova člana u Odbor Nezavisne komisije za medije, obezbeđujući ukupno pet članova Odboru, od predviđenih sedam. Ovo Odboru obezbeđuje kvorum da obavlja svoje zadatke. Izabrani kandidati ispunjavaju zakonske kriterijume, iako je proces imenovanja dao prednost političkoj pripadnosti umesto nezavisnosti. Ovim imenovanjima je okončan period od skoro dve godine tokom kojeg je Komisija bila bez odgovarajućeg upravljanja, što je kompromitovalo njena ovlašćenja i sposobnost da obezbedi tržišnu transparentnost. To je takođe dovelo do kašnjenja u donošenju niza ključnih odluka, kao što su digitalizacija analognog emitovanja.

Doneta je presuda u slučaju 'Kosovo 2.0', zbog napada koji se desio na žurki povodom objavljivanja specijalnog izdanja o seksu, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu. Sva tri okrivljena lica su proglašena krivim i uslovno su kažnjena. Jedna od optužbi je povučena jer je obuhvaćena Zakonom o amnestiji. Bilo je nekoliko slučajeva klevete, ali su novinari oslobođeni.

Došlo je do promene u rukovodstvu lokalne novinarske organizacije. Ovo ima potencijal da popravi reputaciju organizacije. Novinarski savet Kosova je prepoznat kao platforma sposobna da dalje razvije stručno samo-regulisanje.

Međutim, zakonodavni i institucionalni okvir u ovoj oblasti ostaje rasparčan i nedelotvoran. Pitanja kao što su autonomija novinara i urednika, zaštita profesionalnih standarda u novinarstvu, pravo na prigovor svesti za novinare i pravo građana na odgovor i ispravku još uvek nisu regulisani zakonom. Kodeks ponašanja urednika u individualnim medijskim kućama takođe bi bio od koristi u ovom pogledu. Još uvek su prisutni slučajevi pretnji i napada na novinare, takođe i od strane policije i javnih službenika. Slučajevi govora mržnje i dalje postoje, uglavnom onlajn, uključujući i na društvenim medijima.

Nije osigurana ekonomska održivost medija. Kosovo nema efikasne propise za transparentnost vlasničke strukture u medijima. Ovo dovodi do prekomerne koncentracije i ugrožavanja nezavisnosti. Vladine reklame su imale uticaj na uređivačku politiku nekih medija. Još uvek nije sigurna dugoročna finansijska održivost javnog servisa Kosova (RTK). On se uglavnom finansira iz državnog budžeta, što podriva uređivačku nezavisnost. Sindikat RTK je ukazao na korupciju i nedostatak transparentnosti prilikom zapošljavanja u RTK. (*videti takođe 4.2.6 - Informaciono društvo i mediji*)

Građani Kosova nastavljaju da upražnjavaju svoju **slobodu okupljanja i udruživanja** širom Kosova. Tokom perioda izveštavanja održano je nekoliko javnih protesta protiv različitih nivoa vlasti.

Postignut je održivi napredak u oblasti **slobode misli, veroispovesti i religije**. Pravoslavna bogoslovija nastavlja da funkcioniše dobro u svom istorijskim objektima u Prizrenu, a broj njenih đaka se povećava. Kosovo je spremno da podrži rekonstrukciju objekata Srpske pravoslavne crkve koje nije završila Komisija za sprovođenje rekonstrukcije. Saradnja između verskih poglavara svih vera postala je redovnija. Nisu prijavljeni ozbiljni incidenti u vezi sa zaštitom istorijskih i verskih lokaliteta, za čiju zaštitu je zadužena Policija Kosova nakon što je preuzela ovu odgovornost od KFOR-a. Jedan incident je prijavljen u manastiru Visoki Dečani, za čiju

zaštitu je još uvek zadužen KFOR. Kašnjenje u nalaženju rešenja za tekući imovinski spor između opštine Dečane i manastira Visoki Dečani predstavlja zabrinutost. To donosi stalne tenzije između manastira, opštine i lokalne zajednice. Brojni incidenti koji se tiču sitnih krađa i vandalizma na lokalitetima kulturnog nasleđa, uključujući i manastire i crkve Srpske pravoslavne crkve i pravoslavnih i muslimanskih grobalja, i dalje predstavljaju izazov za kosovske vlasti. Ovi incidenti bi trebalo da se istraže sistematski i adekvatno. Potrebno je da se usvoji zakon o religiji.

Što se tiče **prava žena i rodne ravnopravnosti**, vlada je u januaru usvojila akcioni plan za primenu Rezolucije SB UN 1325 o ženama, miru i bezbednosti. Skupština je u martu izmenila zakonodavstvo sa ciljem priznavanja prava osoba koje su preživele seksualno nasilje tokom sukoba. Agencija za rodnu ravnopravnost i Nacionalni koordinator za borbu protiv porodičnog nasilja su u septembru 2013. godine pripremili standardne operativne procedure za zaštitu od porodičnog nasilja. Kancelarija za dobru upravu je u martu 2014. godine objavila protokol o zaštiti od nasilja u ustanovama za douniverzitetsko obrazovanje. Tri opštine su uspostavile mehanizme koordinacije za porodično nasilje sa predstavnicima civilnog društva. Pitanje seksualnog nasilja tokom sukoba dobija sve veću pažnju političara i građana. Peticiju u vezi sa seksualnim nasiljem tokom sukoba, kojom se traži od Generalnog sekretara UN da podnese izveštaj o ovim krivičnim delima, potpisalo je više od 100.000 ljudi.

Ostaju izazovi u oblasti porodičnog nasilja i rodnog nasilja. Kosovo treba da uspostavi sistem za redovno prikupljanje podataka o rodnom nasilju od svih institucija. Praktičan pristup žena nasleđivanju imovine ostaje izazov, iako je predviđen zakonom. Službenici katastra i oni zaduženi za knjiženje trebalo bi da uknjiže sve suvlasnike imovine, uključujući i žene, kako bi se poboljšala zaštita njihovih prava. Kosovo treba da izradi program dugotrajne reintegracije kako bi se rešile potrebe žena (i dece), uključujući i preseljenje, subvencionisano stanovanje, zapošljavanje i savetovanje. Zastupljenost žena je i dalje mala, naročito na visokim funkcijama, kako u javnom, tako i u privatnom sektoru. Takođe postoji potreba za dodatnom obukom i povećanjem svesti, naročito u seoskim sredinama. Zakon o rodnoj ravnopravnosti treba da se usvoji kao deo paketa zakona o ljudskim pravima.

Što se tiče **prava dece**, odeljenja za maloletnike formirana u sudovima i tužilaštvima su funkcionalna. Ovo doprinosi kontinuiranom, održivom trendu upotrebe alternativnih mera obrazovanja od strane vaspitno-popravne službe. Okrugli stolovi i mehanizmi zaštite za upravljanje slučajevima o zaštiti deteta trebalo bi da se povećaju. Službama za zaštitu dece je potrebno više opštinskog budžeta kako bi pomogle u sprečavanju svih vidova nasilja i zaštiti dece. Vlada treba da uzme u obzir preporuke zajedničkog projekta EU/UNICEF o maloletničkoj pravdi. Vlada ne bi trebalo da kasni sa isplatom socijalne pomoći deci u hraniteljskim porodicama i deci sa stalnim invaliditetom. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije treba da osigura dostupnost ličnih pomoćnika deci sa invaliditetom, u skladu sa onim na što se obavezala u svojoj strategiji.

Kosovo je poboljšalo svoj zakonski okvir za **socijalno osetljive i/ili osobe sa invaliditetom**. Vlada je u decembru usvojila program za znakovni jezik (2013-16). Biće usvojen Zakon o parapegičarima i tretraplegičarima. Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za osobe sa invaliditetom i osobe iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice ostaje veoma ograničen, uprkos posvećenosti inkluzivnom obrazovanju. U nedostatku adekvatnih zdravstvenih objekata, zdravstvena nega i usluge rehabilitacije za osobe sa slabim primanjima, naročito osobe sa invaliditetom i starija siromašna lica, je neadekvatna. Implementaciono zakonodavstvo za zakon o slepim osobama tek treba da se usvoji. Vlada treba da reši pitanje nedostatka pomoćnika nastavnika za decu sa posebnim potrebama. Uz snažniju podršku Kancelarije za dobru upravu, Savet za osobe sa invaliditetom treba da popravi svoju koordinacionu ulogu u primeni strategije za prava osoba sa invaliditetom (2013-23) i njenog akcionog plana (2013-15).

Potrebno je da se usvoji zakon o **borbi protiv diskriminacije** i da se uskladi sa zakonima o zaštitniku građana i rodnoj ravnopravnosti. Slučajevi govora mržnje, usmerenog uglavnom

protiv pripadnika seksualnih manjina, retko se istražuju. Preventivne mere kao što je povećanje svesti i dalje su oskudne. Političke vođe na Kosovu treba da učine više za promociju tolerancije.

Vlada je u decembru usvojila odluku da se formira savetodavna i koordinaciona grupa za prava **lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih osoba i interseksualaca (LGBTI)**. Grupa tek treba da pokaže svoj praktični uticaj. Nastavljaju se pretnje uperene protiv LGBTI aktivista. Prva šetnja ponosa održana je u Prištini 17. maja povodom obeležavanja dana protiv homofobije.

U oblasti **prava na rad i sindikalnog delovanja**, vlada i Socijalno-ekonomski savet potpisali su Opšti kolektivni ugovor koji utvrđuje prava i obaveze poslodavaca i zaposlenih. Sa ograničenim ljudskim resursima (50 inspektora koji se bave pitanjima rada i zdravlja i bezbednosti) inspekcija rada je tokom 2013. godine sprovedla 8.000 inspekcija i izrekla je više od 120 novčanih kazni u iznosu od 274.000 evra. Ovaj broj je veoma nizak imajući u vidu broj registrovanih aktivnih firmi na Kosovu (53.335). Sprovođenje Zakona o radu ostaje nezadovoljavajuće. Učešće žena u radnoj snazi je slabo i još uvek postoji diskriminacija koja se odnosi na materinstvo. Sprovođenje Zakona o štrajkovima takođe ostaje nezadovoljavajuće zbog nedostatka komunikacije između organizatora štrajkova i vlasti. Predstavници zaposlenih u Socijalno-ekonomskom savetu nemaju podršku velike većine sindikata i samim tim nisu reprezentativni. (*Videti takođe 4.1.8 - Zapošljavanje i socijalne politike, politike za javno zdravlje*)

Napredak u pogledu **imovinskih prava** ostaje spor. Kancelarija koordinatora imovinskih prava je osnažena. Zakon o postupanju sa građevinama bez dozvole je proglašen u decembru. Došlo je do izvesnih poboljšanja u saglasnosti sa pravnom obavezom tokom procesa eksproprijacije. Što se tiče Kosovske agencije za imovinu (KAI), koja rešava imovinske žalbe koje su proistekle iz oružanog sukoba, od ukupnog broja 452.684 žalbe preostalo je 1.357 žalbi za koje Komisija za imovinske žalbe treba da donese rešenje. Do sada je sprovedeno 29.871 odluka. Problematično je sprovođenje odluka u teškim slučajevima (npr. kada je podignuta nelegalna građevina). Kao što je naglašeno u slučaju pred Ustavnim sudom, KAI treba da razvije pravne mehanizme i procedure za rešavanje ovakvih slučajeva. Više od 900 deložacija još uvek nije izvršeno, od čega preko 350 ne može da se izvrši jer se nalaze na severu Kosova. Nezakonita ponovna uzurpacija imovine ostaje ozbiljan izazov. Finansiranje KAI je i dalje neodrživo.

Šema kompenzacije za uspešne žalbe predviđena u okviru režima prethodnika KAI, još uvek nije uspostavljena, što pokreće zabrinutost o ljudskim pravima jer je većina slučajeva prijavljeno i rešeno pre mnogo godina.

Još uvek je potrebno da se usvoji strategija za regulisanje divljih naselja. Novi Zakon o Kosovskoj agenciji za upoređivanje i verifikaciju imovine još uvek nije usvojen.

(Građanski) Sudovi redovno odbacuju mnoge nerešene žalbe za naknadu imovine ('zaustavljeni predmeti') koji se odnose na oružani sukob. Ostali imovinski sporovi se često vraćaju nazad prvom stepenu na ponovno suđenje. Međuetnički imovinski sporovi se prekomerno odlažu. Sveukupno, sudovi su pretrpani velikim brojem zaostalih tužbi.

Sveukupno, Kosovo je postiglo izvestan napredak u oblasti zaštite ljudskih prava. Nezavisna medijska komisija je počela da funkcioniše nakon perioda od skoro dve godine bez odgovarajućeg upravljanja. Počinioci nasilja nad predstavnicima časopisa Kosovo 2.0 su osuđeni. Generalno, ljudska i elementarna prava se i dalje široko garantuju na Kosovu. Međutim, glavni izazov je sprovođenje zakonskog okvira, uključujući i na lokalnom nivou. Potrebno je da se uspostave uslovi za slobodu izražavanja i medija. Kosovo treba da delotvorno reši stalne pretnje i napade na novinare i LGBTI aktiviste. Imovinska prava bi trebalo da se primene delotvorno. Potrebno je da se usvoji paket zakona vezanih za ljudska prava. Kosovo treba da hitno pojednostavi sistem sa brojnim organima i institucijama koje se bave zaštitom ljudskih prava.

Poštovanje i zaštita prava manjina, prava na kulturu

Kosovo ima dobar zakonski okvir za zaštitu svojih **manjina** ali je potrebno da se poboljša primena. U avgustu 2014. godine su imenovani novi članovi Konsultativnog saveta za zajednice pri Kabinetu predsednice. Oni bi trebalo da nastave da se sastaju redovno kako bi razgovarali i bavili se glavnim pitanjima koja utiču na zajednice na Kosovu. Javni servis na srpskom jeziku (RTK 2) nastavio je sa emitovanjem. Ovaj kanal je takođe objektivno izveštavao o opštinskim izborima i dao je jednako vreme u etru svim političkim partijama, kao što je predviđeno Zakonom o izborima i kao što je prijavila Izborna posmatračka misija Evropske unije. Kancelarija za pitanja zajednica treba da nastavi sa procesom poboljšanja zapošljavanja nevećinskih zajednica u javnoj službi Kosova i javnim preduzećima. Kancelarija je otvorila proces za rešavanje pitanja priznavanja diploma izdatih na Univerzitetu u Mitrovici za potencijalne javne službenike ili zaposlene u javnim preduzećima.

Kancelarija poverenika za jezike je nastavila da funkcioniše. Kancelarija je već primila 45 žalbi u 2014. u poređenju sa 12 u 2013. godini a 36 je rešeno preko posredovanja. Kancelarija je obezbedila kurseve albanskog i srpskog jezika za javne službenike u četrnaest opština sa ciljem poboljšanja usluga građanima. Potrebno je da se usvoje mere jezičke politike. Kosovske vlasti na centralnom i lokalnom nivou treba da se usredsrede na dalje poboljšanje sveukupnog sprovođenja zakona o upotrebi jezika. Ovo bi trebalo da prati snažna politička podrška.

Bezbednosna situacija nevećinskih zajednica ostala je stabilna. Međutim, većina etnički motivisanih incidenata je bila usmerena protiv kosovskih Srba. Incidenti krađe i oštećivanja imovine prijavljeni su kao najčešće vrste incidenata, dok je broj incidenata u kojima su direktno uključena lica opao. U povratničkim mestima kosovskih Srba viđenje ili stvarna pretnja po bezbednost ostaje pitanje koje zabrinjava, naročito u nekim seoskim sredinama. Kosovske vlasti bi trebalo da učine više da izvedu počinioc etnički motivisanih incidenata pred lice pravde. Opštinski Saveti za bezbednost u zajednici formirani su širom Kosova. Njihovo funkcionisanje i efikasnost se veoma razlikuju. Saveti bi trebalo da učine više da se reše bezbednosne zabrinutosti i da se osigura učešće svih etničkih i verskih zajednica.

U novembru je održana konferencija o zajednici **Roma, Aškalija i Egipćana**. Kosovo sada treba da ubrza sprovođenje akcionog plana iz ove strategije (2009-15), uzimajući u obzir prioritete koji su utvrđeni u okviru prioriteta (2014-15) iz aprila i zaključke novembarske konferencije. Ovo uključuje primenu novog okvira koji omogućava praćenje postignutih rezultata zasnovano na dokazima i izradu novih obaveza politike za period nakon 2015. U decembru 2013. godine je zatvorena glavna zgrada kampa u Leposaviću, nakon preseljenja 31 porodice.

Generalno, zajednica Roma, Aškalija i Egipćana se i dalje suočava sa velikim izazovima, naročito sa teškim socijalno-ekonomskim okolnostima, nedostatkom obrazovanja, slabom zdravstvenom zaštitom i diskriminacijom. Što se tiče jednakog pristupa obrazovanju, stopa upisa učenika iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana je niža, veće su stope napuštanja škole i slabiji je učinak. Statistika o napuštanju škole bi trebalo da bude pouzdanija. Posrednici su nastavili da rade sa ovim zajednicama na smanjenju napuštanja škole, naročito u školama sa većom koncentracijom učenika iz ove zajednice. Pristup civilnom upisu i dalje zabrinjava i trebalo bi da se osigura. Kosovo treba da ojača koordinaciju i saradnju između institucija na centralnom nivou i između centralnog i lokalnog nivoa. Vlasti bi trebalo da bolje iskoriste ekspertizu relevantnih grupa civilnog društva. Potrebno je adekvatno opredeljivanje budžeta kako bi se postiglo opipljivo sprovođenje strategije i akcionog plana. Dodeljivanje zemlje u opštinama povratnicima iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana ključno je za njihovu uspešnu integraciju.

Što se tiče **izbeglih i interno raseljenih lica** (IRL), postignut je izvestan napredak. Opštine Klina i Đakovica su u 2014. godini dodelile zemljište nekim interno raseljenim licima iz kampa Konik u Crnoj Gori. Ovo bi trebalo da se prati dodatnim vladinim sredstvima za olakšanje stvarnog povratka i reintegracije dotičnih porodica. Usvajanje strategije za zajednice i povratak (2014-18) i prateće obuke za opštinske službenike, obeležili su pozitivan razvoj ka održivom rešenju za povratnike. Povratak i reintegracija u nekim opštinama kojima upravljaju pripadnici manjina (kao što su Novo Brdo, Parteš i Štrpce) pokazuju da je povratničkim porodicama lakše da se

reintegriraju u takvim opštinama.

Međutim, broj dobrovoljnih povrataka se smanjio 2013. (blizu 800, u poređenju sa 1.040 u 2012). Nizak broj povratnika tokom 2013. godine može se uglavnom pripisati nedostatku finansija i socijalno-ekonomskih izgleda na Kosovu. Ministarstvo za zajednice i povratak i opštinske službe za zajednice i povratak još uvek ne prikupljaju i ne čuvaju podatke o broju povrataka i lokaciji povratka.

Što se tiče **kulturnih prava**, Savet za sprovođenje i nadgledanje nastavlja da posreduje u saradnji između kosovskih vlasti i Srpske Pravoslavne Crkve. Nastavljeno je održavanje sastanaka, iako ne na redovnoj osnovi. Zabrinutosti Crkve i kosovskih vlasti su rešavane, što je dovelo do niza konkretnih akcija. Tekući izazov za Savet je da se nadoveže na rezultate postignute da se uspostavi poverenje između strana. U tom pogledu je važno da se poverljiva pitanja ne iskorišćavaju za političke poene bilo koje strane. Uspostavljena je onlajn baza kulturne baštine i pruža informacije o spomenicima, arheološkim nalazištima, duhovnoj i pokretnoj baštini.

Posebna policijska jedinica zadužena za zaštitu lokaliteta srpske verske i kulturne baštine na Kosovu nastavlja da dobro funkcioniše, pokriva četiri regiona i zapošljava 203 službenika Policije Kosova. Neposredni izazovi sa kojima se suočava ova jedinica su poboljšanje komunikacije sa pravoslavnim sveštenstvom u manastirima i obezbeđivanje dostupnosti dovoljne i adekvatne opreme, kao što su vozila, video nadzor, agregati i osvetljenje na tim lokacijama.

Sprovođenje Zakona o istorijskom centru Prizrena ometeno je nedostatkom podrške opštine. Sastanci Saveta za kulturno nasleđe se održavaju i Savet je doneo niz odluka u vezi sa građevinskim dozvolama. Međutim, opština treba da obezbedi Savetu neophodnu naknadu, opremu i osoblje, kako bi funkcionisano prema zakonu. Nedavno formirana radna grupa za rad na nelegalnoj gradnji u Prizrenu ohrabruje, ali ona ista treba da pokaže svoju delotvornost. Nije postignut napredak u sprovođenju Zakona o selu Velika Hoča. Seoski savet još nije formiran i u avgustu je odlučeno da se dodatno odloži sprovođenje zakona, iako je prvobitni rok za sprovođenje bio februar 2013. godine. U aprilu su distribuirana administrativna uputstva obema opštinama koja bi trebalo pomognu sa sprovođenjem oba zakona. Potrebno je kontinuirano tesno usmeravanje sa centralnog nivoa da bi se osiguralo puno sprovođenje ovih zakona, jer su kapaciteti na opštinskom nivou slabi.

Generalno, nastavljeno je sa čestim povredama zakonodavstva na Kosovu sa negativnim uticajem na lokalitete kulturne baštine. Sprovođenje opšteg zakonodavnog okvira koji reguliše zaštitu kulturne baštine ostaje slabo. Nelegalna gradnja je najveća zabrinutost, naročito unutar specijalnih zaštitnih zona. Potrebno je da se dosledno primenjuju kaznene mere protiv onih koji krše zakon, a pitanje nelegalne građevine koja je već podignuta trebalo bi da se razmatra u skladu sa zakonom. Kosovske vlasti, naročito na lokalnom nivou, trebalo bi da pokažu veću posvećenost zaštiti kulturne baštine. Nova vlada treba da se aktivno angažuje u ovom procesu.

Sveukupno, ostvaren je izvestan napredak u oblasti poštovanja i zaštite manjina. Nekim interno raseljenim licima iz Crne Gore je dodeljeno zemljište. Savet za sprovođenje i nadgledanje je posredovao u boljoj zaštiti verske i kulturne baštine Srpske Pravoslavne Crkve. Međutim, Kosovo treba da pojača svoje napore na obezbeđivanju primene zakonodavstva i okvira politike, kao što su Zakon o istorijskom centru Prizrena i o Velikoj Hoči i akcioni plan za integraciju zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Potrebno je da se izradi realistična politika za zajednicu Roma, Aškalija i Egipćana nakon 2015. Bezbednosni incidenti i krivična dela uperena protiv pripadnika manjinskih zajednica i njihove imovine trebalo bi da se istraže i gone temeljno i brzo.

2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Što se tiče ratnih zločina Skupština Kosova je 24. aprila ratifikovala razmenu pisama između predsednice i Visoke komesarke Ešton o mandatu EULEX-a. To je takođe predvidelo preseljenje osetljivih sudskih postupaka koji proizilaze iz istraga koje vodi Specijalna istražna grupa, baveći

se time navodima iz izveštaja Parlamentarne skupštine Saveta Evrope iz 2011. godine. Izmene ključnog zakonodavstva, uključujući i Ustav, trebalo bi da se usvoje od strane novog zakonodavnog tela kako bi se formirali novi specijalni sud i njegovo tužilaštvo. EULEX nastavlja da istražuje i goni ratne zločine. Lokalno sudstvo još uvek nije u stanju da se u potpunosti bavi predmetima ove prirode. Nastavljena je saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u istrazi i gonjenju ratnih zločina.

Vlada treba da usvoji poslovnik Međuministarske radne grupe za suočavanje s prošlošću i pomirenje i treba da usvoji strategiju za tranzicionu pravdu. Generalno, i dalje je nedovoljna politička podrška i nedostaju odgovarajući mehanizmi za prikupljanje informacija bitnih za istrage u vezi sa ratnim zločinima i nestalim licima. Zastrašivanje svedoka i dalje predstavlja zabrinutost, iako je policija postigla dobar napredak u formiranju uprave za zaštitu svedoka.

Nepoznata sudbina **nestalih lica** iz sukoba iz 1990-ih ostaje humanitarna zabrinutosti na Zapadnom Balkanu. Do avgusta se 11.155 lica vodilo kao nestalo prema podacima Međunarodnog komiteta crvenog krsta (ICRC). Od tog broja 7.282 se odnosi na sukob u Bosni i Hercegovini, 2.163 na sukob u Hrvatskoj i 1.710 na sukob na Kosovu. Otkrivanje sudbine nestalih lica ostaje ključno za pomirenje i stabilnost u regionu. Potrebna je veća politička posvećenost i obnavljanje napora.

Radna grupa za nestala lica, kojom predsedava ICRC, ostala je okvir u kojem je Kosovo ispunjavalo svoje obaveze i održavalo dijalog sa Beogradom. Dve delegacije su se od oktobra 2013. sastale tri puta. Ekshumacija u Rudnici, u Raški (Srbija) počela je u aprilu i završena je 22. avgusta 2014. Očekuje se da će niz dodatnih slučajeva nestalih lica biti rešen ove godine. Primopredaja identifikovanih posmrtnih ostataka dotičnim porodicama treba da se obavi brzo i profesionalno.

Nedostatak informacija o novim lokacijama i poteškoće u identifikaciji ekshumiranih posmrtnih ostataka i dalje su velika prepreka. Deluje kao da nedostatak političke podrške podvlači tu činjenicu; nije bilo novih informacija o sudbini i lokaciji nestalih lica od strane vladine komisije za nestala lica. Kosovska delegacija u radnoj grupi treba da se aktivnije angažuje.

Odeljenje za sudsku medicinu Kosova (OSM) nema pun kapacitet da ispunji tražene standarde za održivu forenzičku praksu. Vlada treba da uvede i razvije neophodnu ekspertizu. Potrebni su konkretni koraci na identifikaciji ljudskih ostataka u prištinskoj mrtvačnici. Potrebno je uspostavljanje bolje koordinacije i saradnje između Kancelarije za nestala lica i OSM-a. Konkretni naponi su potrebni da se integriše osoblje iz nealbanskih zajednica u oba odeljenja. Hitno je potrebno usvajanje zakonodavstva o osnivanju centralnog registra i o zatvaranju slučajeva.

Regionalna saradnja i dobrosusedski odnosi čine suštinski deo na putu Kosova ka EU. Vlasti Kosova su nastavile svoje aktivno angažovanje u ovom pogledu. Kosovo od juna učestvuje regionalnoj inicijativi za migraciju, azil i izbeglice. Kosovo učestvuje u Sporazumu o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi.

Kosovo učestvuje u nizu regionalnih sastanaka u skladu sa aranžmanima za njegovo regionalno zastupanje i učešće dogovorenim između Prištine i Beograda 2012. godine. Na primer, Kosovo učestvuje u Savetu za regionalnu saradnju i pozvano je da učestvuju na sastanku Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi na svim nivoima, kao stalni član i pod ravnopravnim uslovima. Međutim, dogovorena formula nije dovela do uključivanja Kosova u svim regionalnim organizacijama i forumima.

Što se tiče **bilateralnih odnosa sa drugim zemljama u procesu proširenja**, Kosovo je nastavilo da ima veoma dobre odnose sa *Albanijom*, sa kojom je potpisalo deklaraciju o saradnji i strateškom partnerstvu sa ciljem povećanja ekonomskog rasta. Bilateralni sporazumi su zaključeni u oblastima zdravlja, turizma, kulture, oporezivanja, korišćenja zajedničkih graničnih i carinskih prelaza, energetika, ujedinjenju tržišta rada, i o saradnji o upotrebi pravne tekovine EU

prevedene na albanski jezik.

Bosna i Hercegovina nije promenila svoje stajalište o priznavanju Kosova. Kratkoročne vize građanima Kosova izdaju se samo pozivom stranih diplomatskih misija i međunarodnih organizacija akreditovanih u Bosni i Hercegovini, ili iz humanitarnih razloga. Kosovo je uvelo recipročnu meru i od januara je uvelo viznu obavezu za građane Bosne i Hercegovine. Kosovo je u avgusta blokiralo uvoz hrane životinjskog porekla iz Bosne i Hercegovine; s tim u vezi, Kosovo ne bi trebalo da nameće zahteve koji prevazilaze one dogovorene u kontekstu Sporazuma o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi.

Saradnja sa *Bivšom Jugoslovenskom Republikom Jugoslavijom* je nastavljena na osnovu velikog broja bilateralnih sporazuma. Sporazumi o uzajamnom priznavanju penzija i o jačanju kulturne saradnje su stupili na snagu. Ratifikovan je novi sporazum o otvaranju novog graničnog prelaza Belanovce-Stančić.

Što se tiče *Crne Gore*, u decembru je potpisan sporazum o priznavanju prava na penziju, dok su u martu potpisani sporazumi o policijskoj saradnji, o otvaranju zajedničkih graničnih prelaza, o lokalnom pograničnom saobraćaju, kao i protokoli o zajedničkim pograničnim patrolama i graničnoj saradnji. Zajednička komisija za demarkaciju granice je nastavila da obavlja svoj posao. U aprilu je potpisan protokol o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima.

Kosovo održava veoma prisne odnose sa *Turskom*.

Sveukupno, postignut je izvestan napredak u pogledu ratnih zločina i nestalih lica, naročito u pogledu ekshumacija u Rudnici, u Raški (Srbija). Otkrivanje sudbine nestalih lica ostaje vitalno za pomirenje i stabilnost u regionu. Potrebna je veća politička posvećenost i proaktivno angažovanje. Kosovo je postiglo dodatni napredak u regionalnoj saradnji i održalo je dobre odnose sa svojim susedima. Kosovo treba da nastavi da bude pragmatično i konstruktivno u ovim naporima. Potrebno je da se završi demarkacija granice sa Crnom Gorom.

3. EKONOMSKI KRITERIJUMI

Prilikom ispitivanja ekonomskog razvoja na Kosovu, pristup koji je Komisija preuzela usmeravan je zaključcima Evropskog saveta u Kopenhagenu iz juna 2001. godine, u kojima je navedeno da članstvo u Uniji zahteva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i kapacitet da se izbori sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije.

Praćenje ekonomskih kriterijuma treba da se posmatra u kontekstu povećane uloge ekonomske uprave u procesu proširenja, što je pozdravio Savet za opšte poslove 17. decembra 2013. godine i u zaključcima Saveta od 18. februara 2008. godine, gde je Savet tražio od Komisije da koristi instrumente zajednice za promociju ekonomskog i političkog razvoja na Kosovu.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Iako je privreda Kosova neometeno rasla od 2001. godine, veći deo njenog rasta može se pripisati efektima niske osnove jer su istinski izvori održivog rasta i dalje odsutni. Visoki i uporni disbalans u spoljnoj razmeni, donekle ublažen prilivom doznakama iz inostranstva, pokazuju slabu proizvodnu osnovu i nedostatak međunarodne konkurentnosti. Javni sektor Kosova karakterišu neefikasna i u velikoj meri subvencionisana javna preduzeća, kao i *ad hoc* odlučivanje. Iako su usvojene mere, kao što je uvođenje fiskalnih pravila, mehanizmi za njihovu primenu su i dalje slabi. Tržište rada karakterišu slabo učešće i visoke stope nezaposlenosti. Veliki udeo nezaposlenosti mladih, dugoročno nezaposlenih i nekvalifikovanih pokazuje duboko ukorenjene strukturne ukočenosti. Široko rasprostranjena neformalna privreda, slaba vladavina prava i nedostatak fiskalne predvidivosti ostaju najveće prepreke za poslovanje i popravljajanje konkurentnosti i produktivnosti u privredi. Potrebni su značajni dodatni napor da se razvije konkurentan privatni sektor i učvrsti fiskalna disciplina.

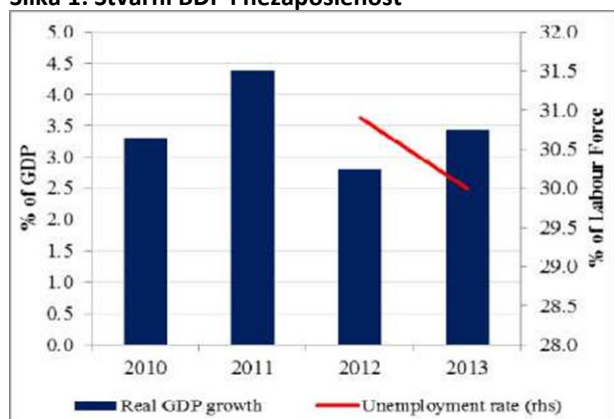
Ekonomska politika

Konsenzus o suštini ključnih ekonomskih politika je naširoko očuvan, iako su neslaganja između vladajuće koalicije i opozicije o privatizaciji Pošte i telekomunikacija Kosova (PTK) dovela do dvomesečne blokade skupštine i odložila su usvajanje vladinog budžeta za 2014. Održani su napor za razvoj odnosa sa međunarodnim finansijskim institucijama. Evropska investiciona banka je ponovo pokrenula svoj rad u drugoj polovini 2013. godine i Kosovo je postalo član Saveta Evropske razvojne banke u novembru 2013. Predostrožni stendbaj aranžman od 20 meseci je uspešno zaključen u decembru 2013. godine. Plan budžeta za 2014. godinu je prvi sastavljen u skladu sa fiskalnim pravilom. Međutim, odluka vlade doneta pred izbore 2014. godine o povećanju plata, penzija i ostalih davanja do nivoa koji su znatno veći od predviđenih u prvobitnom budžetu, izmenila je strukturu rashoda na uštrb kapitalne potrošnje za povećanje rasta, i pokrenula je pitanja o transparentnosti i verodostojnosti fiskalne politike. ***Sveukupno, težnja ka ekonomskim politikama usmerenim ka tržištu je usporila i predvidivost ekonomskih politika je oslabila kao rezultat ad hoc pristupa u kreiranju politike.***

Makroekonomska stabilnost

Ekonomski rast je 2013. godine skočio 3,4% u odnosu na 2,8% u 2012. godini, što je pokrenuto privatnom potrošnjom i marginalnim poboljšanjima neto izvoza, sa zanemarljivim doprinosom investicija. Zbog boljeg ekonomskog učinka glavnih zemalja u kojima radi dijaspora veće doznake su poduprle privatnu potrošnju. Na pozitivan doprinos neto izvoza uticala je ukroćena domaća potrošnja a ne poboljšanje međunarodne konkurentnosti, jer je izvoz značajno opao. Slaba i nekonkurentna proizvodna osnova, manjkava infrastruktura, naročito u

Slika 1: Stvarni BDP i nezaposlenost

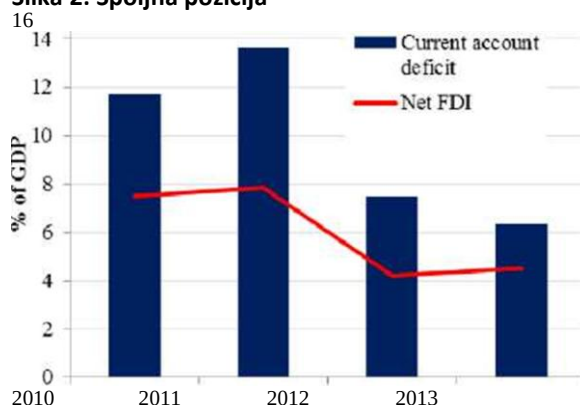

procentualna poena niže nego 2012) kao rezultat ugovorenih izvoza zbog slabe domaće potražnje, nižih cena energenata i donekle rastućeg izvoza robe. Zabrinutosti da je trgovinski deficit samo privremen i da nije strukturne prirode su ojačani 2014. godine jer je izvoz robe opao

energetskom sektoru, i značajni nedostatak kvalifikacija na tržištu rada omeli su otvaranje radnih mesta, uprkos kontinuiranom pozitivnom rastu. BDP po glavi stanovnika ⁴ je dostigao 2.800 u 2013. godini, što je jednako 11 % proseka u EU-28. **Sveukupno, ekonomski rast Kosova je ubrzan, ali nedostaju izvori za dugoročni ekonomski rast.**

Spoljni račun je popravljen u 2013. godini ali je ostao uveliko neuravnotežen. Trenutni deficit računa je sužen na 6,4% BDP-a, što je 1,1 procentualni poen niže nego 2012. Trgovinski deficit je sveden na 31,6% BDP-a (2,5 procentualna poena niže nego 2012) kao rezultat ugovorenih izvoza zbog slabe domaće potražnje, nižih cena energenata i donekle rastućeg izvoza robe. Zabrinutosti da je trgovinski deficit samo privremen i da nije strukturne prirode su ojačani 2014. godine jer je izvoz robe opao za 0,4% a uvoza povećan za 1,2%, čime je povećan trgovinski deficit za 1,4% u prvih sedam meseci 2014.

Slika 2: Spoljna pozicija

Doznake radnika su povećane za 6,4% i zajedno sa višim trenutnim transferima nevladinom sektoru pomogle su da se suzi deficit tekućeg računa. Finansiranje deficita tekućeg računa zavisilo je prvenstveno od neto stranih direktnih investicija, koje su dostigle 4,5% BDP-a, što je rast sa 4,2% BDP-a 2012. Ekonomska nesigurnost, stezanje kredita i povećanje investicija u inostranstvu doveli su do neto odliva portfolija i ostalih investicija za 2,8% BDP-a u poređenju sa prilivom od 3,6% BDP u 2012. Neto greške i omaške, iako su

primetno popravljene (1,3 procentualna poena niže nego 2012), ostale su na 3,4% BDP-a i još uvek pokrivaju značajan deo ukupnog deficita tekućeg računa. **Sveukupno, uprkos poboljšanjima u trgovinskom deficitu, ostali su značajni disbalansi, uglavnom zbog slabe proizvodne osnove.**

Prema istraživanju radne snage iz 2013, stopa učešća radne snage među radno sposobnom populacijom se donekle povećala ali još uvek je neprihvatljivo niska sa 40,5%, što pokazuje ograničene mogućnosti za zapošljavanje, zajedno sa nasleđenim slabim ljudskim kapitalom. Nezaposlenost se blago smanjila na 30% u 2013. ali je ostala najveća u Evropi. Ukupan broj osoba koje traže posao je ipak porastao za 3,1 % u 2013. i još 1,5% do juna 2014. Udeo nekvalifikovane radne snage u ukupnom broju nezaposlenih (57,2% u junu 2014), pokazuje hitnu potrebu za aktivnijim politikama za tržište rada, šemama prekvalifikacija i stručnog usavršavanja. U decembru 2013. godine je usvojen Zakon o agenciji za zapošljavanje (čiji su glavni zadaci definisani kao primena politika za zapošljavanje i stručno usavršavanje). Međutim, nije izdvojen budžet za Agenciju za 2014 godinu. Statistika u vezi sa tržištem rada ostala je neadekvatna i zastarela, što ometa zdravu analizu situacije. **Sveukupno, uloženi su ograničeni**

⁴ Mera koja koristi standard kupovne moći nije dostupna na Kosovu.

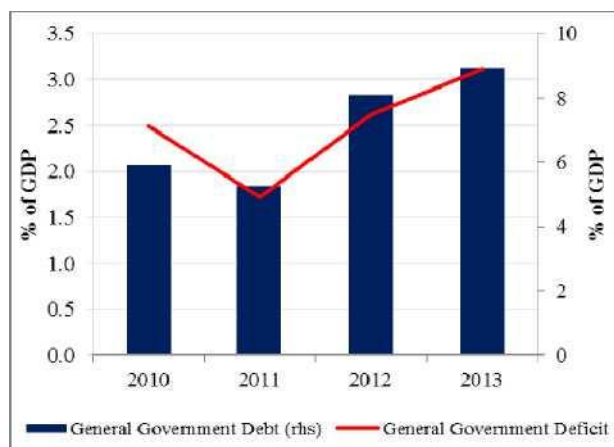
napori na poboljšanju uslova tržišta rada. Potrebno je da se uloži više napora i sredstava za podršku politika aktivnog tržišta rada, koji su ostali nedovoljni, i za proizvodnju adekvatnih podataka o zapošljavanju.

Delokrug alatki monetarne politike je ograničen, jer Kosovo koristi evro kao pravni tender bez pristupa programima Evropske centralne banke. Ukupna aktiva finansijskog sistema (bez aktive Centralne banke Kosova) povećana je za 10,5% i dostigla je 83% BDP-a u 2013, sa 78% godinu dana ranije. Zbog pada potražnje i strožih bankarskih standarda, rast kredita je usporen za dodatnih 2,4% do kraja 2013. sa 3,8% godinu dana ranije. Rast depozita je nastavljen po stopi od 8,3%. Odnos zajmova prema depozitima je opao sa 77,4% u 2012. na 73,7% u 2013. godini što pokazuje značajan delokrug za dublje finansijsko posredovanje i obilje likvidnosti u bankarskom sektoru. Prosečne kamatne stope i za zajmove i za depozite opale su tokom 2013. i 2014. godine i dostigle su 10,8% odnosno 0,7% u julu 2014. godine.

Godišnja prosečna stopa inflacije nastavlja da bude skromna sa 1,8% u 2013 godini, za što je zaslužno stagniranje međunarodnih cena hrane i energenata. Ključna inflacija (bez hrane, bez energenata) ostala je nepromenjena na 1,2%. Usporavanje stope inflacije je nastavljeno u 2014, i godišnja stopa inflacije je svedena na 1% do avgusta.

Iako je fiskalni učinak pogoršan u 2013. u poređenju sa 2012. godinom, budžetski deficit je ostao ispod prvobitnog plana i zadržao se na 3,1% BDP-a. Ukupni prihodi su pali za 0,7 %, jer su se prihodi od graničnog poreza umanjili zbog nižeg obima uvoza, i nedovoljno izvršivih ostalih izbora prihoda (administrativnih poreza, globe i novčanih kazni, provizija od učešća, licenci, itd.). Ukupni rashodi su povećani za 1,6% jer je rezanje troškova uglavnom na uštrb kapitalnih

Slika 3: Fiskalna dešavanja

izdataka koji se ne odnose na autoput ublažilo efekat povećanja tekućih rashoda.

Kao rezultat toga, kapitalni rashodi koji se ne odnose na autoput ostali su skoro 25% ispod projektovanog nivoa. Kapitalni rashodi su opali na 9,9% BDP-a sa 10,9% BDP-a u 2012. Za finansiranje dela deficita i za iskorišćavanje viška likvidnosti u bankarskom sektoru, vlada je nastavila da izdaje domaće trezorske zapise sa progresivno dužim dospećem. U martu 2013 godine po prvi put je izdata obveznica sa dvogodišnjim dospećem. Time je omer ukupnog javnog duga (domaćeg i spoljnog) povećan za 0,8 procentualnih

poena na 8,9% BDP-a na kraju 2013 godine shodno nacionalnim podacima. Pošto je privatizacije PTK bila neuspešna, čime je vlada efektivno uskraćena za 277 miliona evra, budžetski deficit je delimično finansiran povlačenjem vladinih depozita, koji su smanjeni na 2,9% BDP-a, njihov najniži nivo od 2008, i ispod praga od 4,5% podvučenog fiskalnim pravilom.

Budžet za 2014. godinu je prvi ograničen novim fiskalnim pravilom koje predviđa ukupan deficit od 2% BDP-a. Međutim, vlada je u martu usvojila odluku o povećanju plata u javnom sektoru, kao i socijalne penzije za 25% (a za penzionisane Trepčine rudare za 50%), nakon čega su usledile inicijative potrošnje za bivše političke zatvorenike i ratne veterane. Ovo povećanje plata i penzija, značajno veće nego što je predviđeno usvojenim budžetom, biće finansirano iz nepredviđenih troškova za zarade, smanjenja rashoda za robe i usluge, i preraspodelom sredstava namenjenog za reformu javne službe. Pošto finansiranje ovih inicijativa u velikoj meri zavisi od nepovratnih efekata, na uštrb odlaganja važnih reformi, ono pokreće zabrinutost o nagomilavanju zaostalih isplata i povećanju vladinih deficita u budućnosti. Ove mere bi takođe mogle da štete konkurentnosti Kosova povećanjem cene radne snage u celoj privredi.

Sveukupno, tokom 2013. godine je očuvana makroekonomska i fiskalna stabilnost, ali

neuravnoteženi šablon platnih politika u javnom sektoru sa velikim ad hok povećanjima koja dolaze pred izborne godine šteti transparentnosti, predvidivosti i verodostojnosti fiskalne politike, komplikuje fiskalno planiranje i preusmerava sastav potrošnje ka troškovima koji manje pogoduju rastu. Fiskalno pravilo bi trebalo da se ojača striktnim mehanizmima za primenu kako bi se izbeglo ponavljanje predizbornih potrošačkih prestupa u budućnosti.

Uzajamno delovanje tržišnih snaga

Udeo privatnog sektora u BDP-u ostao je nepromenjen na procenjenih 70% u 2013. Uprkos kritikama o korupciji i nedostatku transparentnosti u prodaji imovine društvenih preduzeća (DP), Kosovska agencija za privatizaciju (KAP) nastavlja da sprovodi svoj mandat u pripremanju prodaje i likvidaciji društvenih preduzeća pod njenom upravom. KAP je tokom 2013. godine završila samo dva procesa likvidacije i još šest procesa likvidacije do marta 2014. godine. Nakon neuspešnih pokušaja i nekoliko odlaganja u 2013. godini, privatizacija PTK je opozvana u decembru 2013. godine, usled brojnih navoda o korupciji i rasta protivnika iz redova opozicionih partija i civilnog društva. Pored toga, sposobnost KAP-a da funkcioniše efikasno i u skladu sa mandatom dovedena je u pitanje, kada je do avgusta 2014. Godine došlo do brojnih otkaza i prestanaka mandata članova odbora, koje Skupština Kosova nije adekvatno rešila, što je dovelo do nedostatka kvoruma u odboru.

Što se tiče preduzeća kojima se upravlja sa centralnog nivoa, samo su Kosovska elektro-energetska korporacija i PTK poslovali sa profitom tokom 2013. godine. Subvencije javnim preduzećima (JP) u oblasti uvoza energije, centralnog grejanja, transporta i vode iznosile su 0,5% BDP, što je povećanje od 0,25% procentualnih poena u poređenju sa 2012. godinom. Vladina kontrola i regulisanje cena električne energije, centralnog grejanja, vodosnabdevanja i otpada, i poštanskih i telekomunikacionih usluga, preko nezavisnih agencija, ostali su nepromenjeni.

Sveukupno, ostvaren je veoma ograničen napredak u privatizaciji i likvidaciji preduzeća pod upravom KAP-a. Neuspešna privatizacija PTK i pravna nesigurnost koja okružuje KAP, pokreće zabrinutost o budućnosti i transparentnosti plana privatizacije. Neka marginalna poboljšanja su dokazana smanjenjem subvencija javnim preduzećima.

Ulazak i istupanje iz tržišta

Uredba usvojena 2013. godine i formiranje uslužnih centara smanjili su vreme potrebno da se registruje firma, na jedan dan za individualne firme i do tri dana za društva ograničenih odgovornosti i akcionarska društva. Kosovo bi imalo koristi od rešavanja brojnih drugih prepreka za razvoj privatnog sektora, kao što su slabi administrativni kapaciteti, nedostatak pristupa finansijama, nerazvijena infrastruktura naročito u pogledu snabdevanja električnom energijom, oskudna vladavina prava, široko rasprostranjena neformalna ekonomija i neadekvatno stručno obrazovanje. Broj novih registrovanih firmi je tokom 2013. godine opao za 1,8% na 9.421 dok je broj zatvorenih povećan za 28% na 1.508 u poređenju sa prethodnom godinom. Ukupan broj aktivnih i registrovanih firmi ostao je na 68.309 u septembru 2014. ***Sveukupno, i pored izvesnog napretka u pojednostavljenu registracije firmi, razvoj privatnog sektora ostaje ometen mnogim preprekama.***

Pravni sistem

Osnovni pravni okvir za kupovinu nekretnine od strane stranih državljana u skladu je sa propisima EU. Međutim, potrebni su dodatni napor da se preispita građanski zakonik, a administrativne prakse još uvek predstavljaju prepreku za jednak tretman. Što se tiče primene sporazuma u okviru dijaloga između Prištine i Beograda, sve overene kopije matičnih knjiga koje se nalaze u Srbiji predate su Kosovu. Još uvek je potrebno da se usvoji zakonodavstvo za sprovođenje sporazuma o katastru. Iako se procedure za eksproprijaciju primenjuju uglavnom na zadovoljavajućem nivou, vlasti ne vrše odgovarajuće konsultacije sa raseljenim vlasnicima imovine. Sudski sistem je nastavio da trpi posledice zbog loše pristupačnosti, neefikasnosti, odlaganja i sve većeg broja nerešenih predmeta. ***Sveukupno, uprkos izvesnom napretku u***

pogledu matičnih i katastarskih knjiga, pravosudni okvir, naročito njegova primena, ostaje nedovoljno razvijen. Obezbeđivanje odgovarajuće funkcionisanja pravosudnog sistema ostaje važan zadatak. Slab institucionalni kapacitet za pravnu primenu, kašnjenje u sudovima i sveprisutna korupcija nastavili su da ometaju poslovno okruženje.

Razvoj finansijskog sektora

Finansijskim sistemom na Kosovu dominira bankarski sektor, koji drži ukupno 72,3% ukupne aktive finansijskog sektora. Brži tempo rasta manjih banaka doprineo je smanjenju stepena koncentracije u sektoru likvidnost bankarskog sektora i kapitalni amortizeri su dodatno ojačani i ostaju daleko iznad minimalnog regulisanog zahteva. Sa druge strane, odnos neiskorišćenih zajmova prema ukupnim zajmovima je 8,2% do jula 2014. godine, u poređenju sa 7,5% na kraju 2012. Povećanje je delimično zbog usporenog rasta kredita i relativno obuzdanog rasta u poslednje dve godine, što je uticalo na kapacitet zajmoprimaoce da otplate svoje zajmove. Objavljeno uvođenje SWIF i IBAN kodova za sve bankovne račune u kosovskim bankama, 2015. godine, treba da omogući lakši i bezbedniji transfer novca, punu transparentnost i efikasniju borbu protiv pranja novca. ***Sveukupno, pritezanje kreditnih standarda, zajedno sa politikama stranih banaka ka povećanju stopa kapitalizacije matičnih banaka i smanjenjem potražnje za preduzetničke zajmove, usporilo je ukupnu kreditnu aktivnost i doprinelo je očuvanju dobre likvidnosti uprkos povećanju odnosa neiskorišćenih zajmova.***

3.2. Sposobnost za suočavanje sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije

Ljudski i fizički kapital

Veoma ograničen napredak je postignut u poboljšanju kvaliteta obrazovnog sektora. Ukupna javna potrošnja za obrazovanje je blago opala, za 0,1 procentualni poen, na 3,8% BDP-a 2013. godine, što je još uvek manje od proseka za zemlje sa slabim i srednjim dohotkom (4,3%). Pokušaji da se reši evidentan nedostatak kvalifikacija na tržištu rada učinjeni su kada je utvrđen zakonski okvir za osnivanje Agencije za stručno obrazovanje i usavršavanje. Međutim, sama Agencija još uvek ne funkcioniše. Akcioni plan i okvir za garanciju kvaliteta su izrađeni za praćenje kvaliteta i učinka škola za stručno obrazovanje i usavršavanje. Štaviše, Nacionalna uprava za kvalifikacije, nezavisna javna regulatorna institucija odgovorna za praćenje obuka i evaluaciju instituta, ustanovila je proceduru za verifikaciju i akreditaciju. ***Sveukupno, nedovoljna sredstva, nizak nivo saradnje između stručnih škola i preduzeća za sprovođenje praktične nastave i kašnjenje u primeni politika za obezbeđivanje kvalifikacija potrebnih na tržištu rada ostaju glavni problemi.***

Ukupne investicije u 2013. su opale i iznosile su 27,6% BDP-a (pad sa 29% 2012) sa povećanjem udela privatnog sektora, jer je vlada ugovorila investicije koje se ne odnose na autoput. Gradnja autoputa za Tiranu je završena i jula 2014. godine su počeli pripremni radovi za izgradnju puta ka Skoplju. Investicije u prenosne i distribucione mreže poboljšale su stabilnost mreže i smanjile tehničke gubitke. Restrikcije struje su sve ređe, ali je eksplozija u bloku Kosovo A, koji je izvor velikih zagađenja, dovela do privremenog prekida njenog rada, što je izazvalo dodatnu nesigurnost u snabdevanju električnom energijom. Skoro polovina ulaznih stranih direktnih investicija otišlo je na netrgovinski sektor, konkretno na nekretnine i gradnju, dok je udeo SDI usmerenih za proizvodnju opao na samo 7% (sa 14% 2012). Nije bilo grinfild investicija. ***Sveukupno, ostvaren je veoma ograničen napredak u poboljšanju fizičkog kapitala osim putne infrastrukture. Potrebno je da se veći prioritet da sektorima kao što su obrazovanje, energetska efikasnost i distribucija vode. Priliv SDI, u velikoj meri, koristi se za potrošnju, a ne za investiranje, što bi moglo da dovede do problema sa platnim bilansom u narednim godinama.***

Sektorska i struktura preduzeća

Privatni sektor na Kosovu deluje rasparčano i kao da nije u stanju da iskoristi prednosti efikasnosti koje nosi ekonomija skale, jer MSP sa manje od 250 zaposlenih čine 97% ukupnog

zapošljavanja. Trgovina na veliko i malo i nekretnine su i dalje dominantan sektor sa otprilike 20%. Veliki neformalni sektor poduprt slabostima u poreskim politikama i primeni zakona nastavlja da ometa pravičnu konkurenciju i da šteti poslovnom okruženju. On takođe ometa poboljšanje produktivnosti ograničavanjem preduzetnicima pristup kapitalu, širim tržištima i tehnologijama. ***Sveukupno, privatni sektor na Kosovu ostaje nedovoljno razvijen. Velika neformalna ekonomija, slab pristup finansijama i njihova visoka cena nastavljaju da predstavljaju veliki izazov. Smanjenje udela neformalne ekonomije predstavlja izazov.***

Uticaj države na konkurentnost

Vlada je proširila šemu dotacija koja se sastoji od povezanih uplata u poljoprivrednom sektoru. Pored šema koje su postojale ranije, uvedene su direktne subvencije za poljoprivredu. Uvedeno je sufinansiranje šema dotacija za mikro, mala i srednja preduzeća, vredno ukupno 1 milion evra. Vlada je u 2014. godini proglasila tri nove besplatne ekonomske zone (Priština, Mitrovica, Đakovica i Prizren). Međutim, ovo nije učinjeno uz neophodan nacionalni plan, već na *ad hoc* osnovi. Institucionalno uređenje za proveru, odobravanje i praćenje šema državne pomoći nije dostupno. Uprava za konkurentnost zadužena za uspostavljanje i obezbeđivanje konkurentnog ambijenta ne funkcioniše. Ministarstvo trgovine i industrije je u junu 2013. godine započelo studiju izvodljivosti za šemu kreditnih garancija u cilju obezbeđivanja kredita preduzećima po subvencionisanim kamatnim stopama. Međutim, proces sprovođenja još uvek nije počeo zbog nekoliko odlaganja. ***Sveukupno, državno uplitanje u oblasti ekonomije ostaje veliko. Nije postignut napredak u vezi sa institucionalnim kapacitetom da se kontroliše državna pomoć jer se subvencije još uvek dodeljuju bez odgovarajuće strategije i procene. Uprava za konkurentnost treba da postane operativna kako bi omogućila napredak ka uspostavljanju funkcionalnog i konkurentnog tržišta.***

Ekonomska integracija sa EU

Otvorenost Kosova za trgovinu je opala 2013. godine jer je ukupna trgovina zadržana na 66,4% BDP-a u poređenju sa 70,4% BDP-a 2012. godine. EU i zemlje potpisnice Sporazuma o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi (CEFTA) i dalje u glavni trgovinski partneri sa udelom u ukupnoj trgovini od 43,8% odnosno 28,5%. Zemlje EU ostaju najveći strani investitori na Kosovu, sa udelom od 35% ukupnih investicija. ***Sveukupno, EU je ostala najveći trgovinski i investicioni partner Kosova.***

4. EVROPSKI STANDARDI

U ovom delu se ispituje kapacitet Kosova da postepeno približi svoje zakonodavstvo i politike sa pravnim tekovinama u oblasti unutrašnjeg tržišta, sektorskih politika i pravde, slobode i bezbednosti, u kontekstu Procesu stabilizacije i pridruživanja. Takođe se analiziraju administrativni kapaciteti Kosova. Evaluacija Komisije u svakom sektoru obuhvata napredak postignut tokom perioda izveštavanja, i sumira sveukupni nivo pripreme Kosova.

4.1. Unutrašnje tržište

4.1.1. Slobodan protok robe

Ministarstvo trgovine i industrije (MTI) je postiglo postepeni napredak ka sprovođenju strategije o slobodnom kretanju robe usvojene u februaru 2013. godine. Kosovo je nastavilo unutrašnje restrukturiranje Ministarstva, koje je zaduženo za horizontalnu koordinaciju. Tela odgovorna za metrologiju, akreditaciju, standardizaciju i nadzor tržišta su transformisana u agencije. Odsek za kvalitet infrastrukture u Ministarstvu pruža političke smernice i podršku za usklađivanje zakonodavstva Kosova sa pravnim tekovinama EU. Potrebno je da se poveća broj zaposlenih u svim agencijama.

Što se tiče **standardizacije**, tokom perioda izveštavanja 1.575 evropskih standarda (EN) usvojeni su kao standardi Kosova, čime je postignut ukupan broj od 6.520. Standardi se obično

kupuju od priznatog tela za nacionalne standarde u Albaniji i usvojeni su preko metoda naslovne strane. Kosovo nije član ni ISO (Međunarodna organizacija za standardizaciju) ni CEN/CENELEC (Evropski komiteti za standardizaciju i elektrotehničku standardizaciju). Potrebno je da se poboljša svest u privatnom sektoru o upotrebi i značaju standarda.

Što se tiče **procene usklađenosti**, Kosovo je usvojilo propise u oblasti bezbednosti igračaka, mašinerije, obeležavanja usklađenosti i električnih kućnih aparata. U oblasti opšte bezbednosti proizvoda, u novembru su usvojeni propisi o sistemu brze razmene informacija za proizvode koji predstavljaju rizik po zdravlje i bezbednost potrošača. Uredba o tehničkom odobravanju građevinskih proizvoda je usvojena u novembru, a osnovni zahtevi za građevinske radove su odobreni u maju. Procedura obaveštenja, uredba o razmeni informacija i obaveštenju o tehničkim propisima, procedure i standardi za evaluaciju usklađenosti usvojeni su i koriste se od aprila.

Što se tiče **akreditacije**, Opšta uprava za akreditaciju na Kosovu (OUA) transformisana je u agenciju. Procenom OUA koju je sprovela Evropska saradnja za akreditaciju 2012. godine utvrđen je niz pitanja koja se odnose na neusklađenost a koja su sada rešena. Još uvek nije izvršena puna procena OUA. Direkcija za akreditaciju na Kosovu je akreditovala četiri inspeksijska tela, 22 test laboratorije i jedna laboratorija za kalibraciju. Jedna akreditacija je povučena tokom perioda izveštavanja zbog neusklađenosti. Naknada za akreditaciju se uplaćuje u opšti budžet i ne kanališe se direktno u budžet OUA.

Što se tiče **metrologije**, funkcionišu laboratorije za masu, prilikom i obim, električna merenja, plemenite metale i termometriju. Agencija za metrologiju je popravila svoje kapacitet kako bi ispunila svoje nadzorne funkcije. Laboratorije za vreme i frekvenciju, kao i dužinu i snagu, samo su delimično u funkciji. Nivo operativnog kapaciteta generalno treba da se poboljša kako bi zadovoljio neophodne kvalitativne standarde.

Što se tiče **nadzora tržišta**, usvojena su dve administrativna uputstva i sproveden je značajan broj inspekcija od strane tržišnih inspektorata. Nekoliko hiljada komada robe (uključujući i igračke, električnu i mašinsku opremu i sportsku opremu) oduzeto je zbog neusklađenosti sa zahtevima za bezbednost.

Mehanizmi za komunikaciju i koordinaciju između uprava odgovornih za nadzor tržišta na Kosovu treba da se popravi, a potrebno je i razjašnjenje procedura koje se tiču primene. Osnivanje Nacionalnog inspeksijskog veća je odloženo.

Što se tiče **zaštite potrošača**, Kosovo je proglasilo odredbe za sprovođenje koje se tiču etiketiranja, prezentacije i reklamiranja prehrambenih proizvoda radi primene zakona usvojenog 2012.

Savet za zaštitu potrošača, sastavljen od predstavnika vlade, privatnog sektora i organizacija civilnog društva, formiran je i sastaje se jednom mesečno. On je odgovoran za osmišljavanje i praćenje primene Nacionalnog programa za zaštitu potrošača i savetuje o pitanjima koja se tiču nadzora tržišta. Sproveden je niz aktivnosti za povećanje svesti, uključujući i emitovanja na TV kanalu (RTK) i najvećim radio stanicama. Tokom perioda izveštavanja je podneto 149 prijava Odeljenju za zaštitu potrošača, od čega je 99 rešeno.

Sveukupno, Kosovo je nastavilo da popravljajući usklađivanje svog zakonodavstva sa pravnim tekovinama u oblasti slobode protoka robe. Njegovi administrativni kapaciteti su takođe popravljani, naročito preko reorganizacije MTI. Potrebni su dodatni napor da se ojačaju administrativni kapaciteti za obezbeđivanje primene zakonodavstva, i da se pruže vredne usluge industriji. Koordinacija između ministarstava i različitih agencija treba da se popravi.

4.1.2. Kretanje osoba, usluga i pravo na osnivanje

Što se tiče **kretanja ljudi**, Kosovo je zaključilo sa Crnom Gorom sporazum o zagarantovanom periodu za ostvarivanje prava na penziju.

Što se tiče **slobode pružanja usluga**, Skupština je u novembru 2013. godine usvojila zakon o

licencama i sistemu dozvola, uspostavljajući opšta pravila za izdavanje i overavanje dozvola i profesionalno licenciranje. Baza podataka o trgovini uslugama ustanovljena u MTI je popravljena. Još uvek je potrebno usvajanje horizontalnog zakona o uslugama i potrebni su dodatni napor da se osigura da sektorsko zakonodavstvo ne nasrne na pravne tekovine u oblasti slobodnog kretanja usluga.

U oblasti *poštanskih usluga*, Regulatorna uprava za elektronske i poštansku komunikaciju odobrila je cenovnik univerzalnih poštanskih usluga za kosovsko i međunarodno tržište. Dva operatera poštanskih usluga su licencirana tokom 2014. godine.

Što se tiče *uzajamnog priznavanja stručnih kvalifikacija*, zakonom su trenutno regulisane samo četiri struke (računovođe, arhitekte, inženjeri i advokati). Stručne kvalifikacije stranih državljana se priznaju ukoliko su overene od strane akreditovanog organa u zemlji porekla. Usklađivanje sa pravnim tekovinama u oblasti priznavanja stručnih kvalifikacija i programa stručnog usavršavanja u ranoj je fazi.

U oblasti **finansijskih** usluga usvojen je Zakon o hartijama od vrednosti. Kosovo još uvek treba da uskladi svoje zakonodavstvo sa trenutnim propisima o osiguranju i stečenim penzijama (Solventnost I). Centralna banka je nastavila da preispituje postojeće zakonodavstvo, uključujući i procenu usklađenosti sa zahtevima Bazela II i III.

Što se tiče **zakona o kompanijama**, Kosovo je u decembru 2013. godine usvojilo zakon o stranim investicijama, uspostavljajući tako jednak tretman stranih i lokalnih investitora i nediskriminaciju stranih investitora na osnovu državljanstva, porekla, prebivališta i mesta osnivanja firme ili kontrole. Registracija firmi je dodatno pojednostavljena. Zakonski okvir za računovodstvo kompanija i reviziju je slab; ovo utiče na kapacitet kompanija da dobiju zajmove i usporava razvoj finansijskog tržišta. Kosovo treba da uskladi zahteve koji se tiču računovodstva i izveštavanja sa međunarodnim standardima.

Sveukupno, postignut je mešoviti napredak u ovoj oblasti. Usklađivanje sa evropskim standardima u oblasti kretanja ljudi, usluga i prava na osnivanje, kao i zakon o kompanijama, ostaju u ranoj fazi. Kosovo treba da se usredsredi na analizu nedostataka i usklađivanje zakonodavstva Kosova sa pravnim tekovinama EU, naročito u oblasti slobodnog protoka usluga. Kosovo treba da usvoji i primeni zakonodavstvo o korporativnom izveštavanju, računovodstvu i reviziji. Ovo će doprineti njegovom ekonomskom rastu.

4.1.3. Slobodno kretanje kapitala

Kretanje kapitala je u velikoj meri liberalizovano na Kosovu. U septembru 2013. godine usvojeni su propisi za nadzor makro-finansijskih institucija. Ovim se rešavaju nedostaci u zakonodavnom okviru. Broj banaka u stranom vlasništvu na kosovskom bankarskom tržištu ostao je nepromenjen, devet stranih banaka kontroliše skoro 90% bankarskog sektora na Kosovu. Što se tiče kupovine nekretnina, uključujući i kupovinu zemljišta, od strane osoba koje nisu državljani Kosova, ustavni pravni okvir omogućava stranim da kupuju nekretnine. Međutim, odredbe sektorskih zakona i administrativne prakse sprečavaju strance da ostvare ovo pravo. Utvrđivanje ovih prepreka od strane Kosova je u toku i njihovo uklanjanje će pomoći da se povećaju strane investicije.

Što se tiče **platnog sistema**, dve uredbe, o obračunu i namirivanju računa, i o sistemu elektronskog obračuna šema direktnog dugovanja između banaka, usvojene su kako bi se primenio zakon usvojen u aprilu 2013. godine. Potrebni su dodatni napor da se nastavi usklađivanje sa pravnim tekovinama u oblasti platnih usluga. SWIFT je dodelio Kosovu kod u junu 2013. godine, a centralna banka Kosova je povezana sa SWIFT-om u decembru 2013. Kosovu su u avgustu dodeljeni registracioni brojevi u IBAN formatu.

Što se tiče **borbe protiv pranja novca** i finansiranja terorizma postignut je ograničeni napredak. Zakonodavne i operativne strukture su generalno uspostavljene ali nedostaju opipljivi rezultati u borbi protiv ekonomskog i finansijskog kriminala.

Sveukupno, ostvaren je izvestan napredak, naročito u pogledu mikro-finansijskih institucija. Kretanje kapitala je u velikoj meri slobodno, nema ograničenja u pogledu stranog vlasništva ili investiranja u finansijskom sektoru, a kapacitet Centralne banke da vrši nadzor ovog sektora je adekvatan. Međutim, odredbe administrativnih akata, akata za primenu i administrativnih procedura sprečavaju strance da kupuju nekretnine. Kosovo treba da utvrdi ove prepreke i da počne da ih otklanja.

4.1.4. Carina i oporezivanje

Što se tiče **carine**, Kosovo je usvojilo zakonodavstvo o procedurama za oslobađanje od carina i prekršaje. Administracija je nastavila da popravljala svoje administrativne i organizacione kapacitete. Carina i poreska uprava su spojile svoja istražna odeljenja. Kontrola u novoj organizacionoj strukturi je modernizovana u januaru, kako bi se sprečila korupcija i olakšala trgovina. Ovaj novi pristup je doveo do naplate dodatnih 19 miliona evra u poređenju sa prva tri meseca 2013, uprkos smanjenim stopama i manjem obimu trgovine. Odnos između carinske službe, ostalih institucija za primenu zakona i poslovne zajednice je ojačan.

Između 1. januara i 31. jula 2014. godine Carina Kosova je otvorila 18 novih internih istraga koje su se odnosili na 50 zaposlenih. Sistem za obradu carinskih prijava (ASYCUDA) je funkcionalan i podržava prijavu carine bez papira, pojednostavljene procedure i tranzitne poslove, takođe i na graničnim/administrativnim prelazima na severu Kosova. Međutim, registracija trgovaca u relevantnim kosovskim institucijama na severu ostaje slaba. Kosovo i Albanija su se dogovorili da preduzmu zajedničke akcije u borbi protiv nezakonite trgovine i olakšanje zakonite trgovine. Od decembra je u funkciji Sistematska elektronska razmena podataka pred ulazak (SEED) između carine Kosova i carine Srbije. Međutim, još uvek postoje nedoslednosti između Zakona o carini i akcizi i Krivičnog zakonika što ometa borbu protiv organizovanog kriminala. Administrativna linija između Kosova i Srbije je i dalje podložna nezakonitim aktivnostima, uključujući i šverc, naročito na severu Kosova.

U oblasti **oporezivanja** u januaru su usvojeni strategija za sprečavanje i suzbijanje neformalne ekonomije, pranja novca i finansiranja terorizma 2014-18 i njen akcioni plan. Što se tiče administrativnih i operativnih kapaciteta, poreska uprava je ojačala svoje ljudske, administrativne i IT kapacitete. Elektronske usluge su dodatno razvijene, uključujući i podnošenje elektronske forme za povraćaj poreza, elektronske potvrde poreza i plaćanje poreza i centre za registraciju firmi (uslužne kancelarije za građane). Ukupno je 19.070 firmi opremljeno fiskalnim kasama. Međutim, pošto se ocenjuje da neformalna ekonomija predstavlja od 30 do 35 % BDP-a, Poreska uprava treba da modernizuje svoju IT platformu i svoje procedure radi poboljšanja efikasnosti.

PDV čini skoro 49% a korporativni porez 22% poreskih prihoda. Ukupni prihodi od poreza su povećani od strane poreske uprave je iznosio 4% BDP-a u 2013. godini. Detaljni plan za 2014. godinu za odgovor na rizik, sa ciljem povećanja udela prihoda od poreza, usvojen je u decembru. Iako je direktna naplata poreza povećana, još uvek nije održiva i u 2013. godinu su nenaplaćeni porezi iznosili više od 279 miliona evra, što je 54% ukupno naplaćenog poreza. Naplata poreza na severu Kosova odvija se na dobrovoljnoj osnovi. Obezbeđene su obuke i za osoblje uprave i zaposlene u ostalim kosovskim institucijama i agencijama. U decembru je produžen mandat Nezavisnog odbora za proveru za još godinu dana, sa ciljem rešavanja zaostalih predmeta u proceduri administrativnih žalbi.

Sveukupno, postignut je ograničen napredak u carinama i oporezivanju. Kosovsko zakonodavstvo koje se tiče carina i oporezivanja u velikoj meri je u skladu sa Carinskim kodeksom EU. Međutim, potrebno je da se hitno reše nepodudarnosti između zakona o carini i akcizama i Krivičnog zakonika. Potrebno je borba protiv neformalne ekonomije i izbegavanja plaćanja poreza bude prioritet i da se značajno poboljša efikasnost, uključujući i na severu Kosova. Poreskoj upravi je potrebna nova IT platforma kako bi popravila svoj učinak. Carina i Poreska uprava treba da preduzmu korake na sprečavanju neprikladnog političkog uticaja nad njihovim institucijama.

4.1.5. Konkurentnost

Što se tiče **borbe protiv monopola i spajanja**, zakon o zaštiti konkurentnosti je izmenjen u februaru kako bi se kosovsko zakonodavstvo dodatno uskladilo sa pravnim tekovinama EU. Odredbe o spajanju i kupovini, definicija zloupotreba dominantne pozicije i delokrug za sprečavanje stvaranja blokova izmenjeni su.

Kosovska uprava za konkurentnost (KUK) je reorganizovana i uključuje telo za odlučivanje, Komisiju za konkurenciju i njen sekretarijat, administrativno i istražno telo. KUK je u 2013. godini sprovedla istrage sporazuma i sumnjivih zloupotreba dominantne pozicije u različitim oblastima, uključujući i cene karata u međugradskom prevozu, tržište cementa i emitovanje. Na dve odluke KUK su podnete žalbe pred osnovnim sudom u Prištini, u slučajevima koji se odnose na osiguravajući sektor i sektor fiskalnih kasa. Sud je podržao odluke KUK-a i izrekao je novčane kazne od 1,2 miliona evra dotičnim kompanijama.

Komisija za konkurentnost nije radila od novembra 2013. godine zbog kašnjenja u imenovanju četiri od pet članova čiji je mandat istekao. U nedostatku kvoruma (potrebno najmanje tri člana) Komisije za konkurentnost, KUK nije mogao da izvršava svoj mandat. KUK nije adekvatno kadrovski popunjen i većina radnih mesta u organizacionoj šemi tek treba da se popuni. Osoblju nedostaje adekvatna obuka, naročito u istraživanju tržišta. KUK i dalje koristi prostorije Skupštine, što ozbiljno ograničava njegove aktivnosti. Pored ispunjavanja svojih osnovnih potreba, KUK-u takođe treba adekvatan sistem unutrašnje kontrole koji će obezbediti kvalitetne informacije za podršku odlučivanja rukovodstva i kako bi osigurao klasifikaciju, snimanje, održavanje i prijavljivanje informacija u skladu sa zakonskim zahtevima.

Zakon o **državnoj pomoći** usvojen početkom 2013. godine zahteva dodatne dopune kako bi bio u skladu sa evropskim standardima, naročito za obezbeđivanje nezavisnosti Komisije za državnu pomoć. Komisija za državna pomoć još uvek nije preispitala nijedan zahtev vezano za državnu pomoć, iako su članovi Komisije imenovani. Kancelarija za državnu pomoć, trenutno osnovana kao odeljenje KUK-a, nema dovoljno osoblja. Još uvek se čeka imenovanje a službenici trenutno nemaju kancelarije. Kao rezultat toga Kancelarija nema kapacitet da proveri postojeće šeme pomoći. Kancelarija još uvek nije dobila informacije na sistematski način o šemama pomoći koje su dodelile druge centralne ili lokalne službe.

Sveukupno, ostvaren je veoma ograničen napredak u oblasti konkurentnosti. Primena politika o borbi protiv monopola i spajanja ostaje u ranoj fazi i slabija je nego ranijih godina. Kosovska uprava za konkurentnost se suočava sa ozbiljnim izazovima u smislu istražnih i kapaciteta za odlučivanje. Slično tako, politika državne pomoći ostaje u veoma ranoj fazi i nema evidenciju postignutih rezultata o sprovođenju. Ovi nedostaci predstavljaju zabrinutost. Potrebni su značajni naporu u ovim oblastima u očekivanju budućeg sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Pitanja koja se tiču osoblja, objekata i obuke trebalo bi da se reše kao prioritetno pitanje.

4.1.6. Javne nabavke

Skupština je u martu 2013. godine izmenila zakoni koji regulišu javne nabavke. Novi zakon odstupa od pravnih tekovina uspostavljanjem preferencije od 10 poena domaćim ponuđačima u tenderima u kojima važi kriterijum ekonomski najpovoljnijih tendera, i preferenciju od 15% domaćim ponuđačima u tenderima u kojima važi kriterijum najniže ponuđene cene. Odredbe za sprovođenje ovih amandmana se očekuju.

Tokom perioda izveštavanja je dodeljeno oko 12.500 ugovora. Skoro 90% ugovora je bilo u okviru otvorene procedure. Odbor za preispitivanje javnih nabavki (OJN) nije funkcionisao od avgusta 2013. do marta 2014. godine kada je Skupština imenovala nove članove odbora. Skupština je zanemarila preporuke Nezavisnog selekcionog odbora koji je izrazio zabrinutost u vezi sa nekim imenovanjima, uključujući i o tekućim istragama za korupciju. U međuvremenu suspenzija rada OJN-a stvorila je značajna kašnjenja i zaostale predmete u obradi žalbi. Od 279 primljenih žalbi koje su ekonomski operateri podneli OJN-u kada je njegov rad bio suspendovan, samo 24 je preispitano (nešto iznad 8%), dok je ostalih 255 odbijeno, jer je istekao rok za njihovo

razmatranje. Ovi predmeti sada mogu da se upute samo redovnim sudovima, koji se takođe suočavaju sa kašnjenjem u odlučivanju po predmetima. Kvalitet i transparentnost odluka OJN-a ostaju upitni.

Od obnavljanja svog rada OJN je primio 320 žalbi, od čega je već obrađeno 246. Od tog broja, 74 predmeta je vraćeno na ponovnu evaluaciju, dok je u 52 slučaja veće za preispitivanje odlučilo da poništi tender. Nepravilnosti u tenderskim dosijeima i proceni potvrđuju da nejasne tehničke specifikacije a asimetrični kriterijumi za dodelu tendera i dalje predstavljaju pitanje koje zabrinjava. Više od tri godine nakon osnivanja Centralne agencije za javne nabavke (CAJN), Ministarstvo finansija još uvek nije usvojilo spisak uobičajenih artikala za nabavku, sprečavajući CAJN u vršenju svog ključnog mandata. Direktor Agencije je imenovan u junu 2014. Godišnji izveštaj Regulatorne komisije za javne nabavke za 2013. godinu odobrila je Skupština u aprilu. Od oktobra 2013. godine objavljeno je 5.517 obaveštenja o dodeli ugovora. Na Kosovu postoji 173 ugovorna organa. Sistem obuke treba da se poboljša kako bi omogućio da svi službenici za javne nabavke imaju koristi od aktivnosti za jačanje kapaciteta. Regularna komisija za javne nabavke je u maju 2013. godine počela predviđanje praćenja obaveštenja o ugovorima. Od uvođenja prakse provereno je 189 obaveštenja.

Sveukupno, ostvaren je veoma ograničen napredak u javnim nabavkama. Zakonski okvir je odstupio od EU standarda uvođenjem novih diskriminatorских odredaba za strane ponuđače. Postojanje velikog broja subjekata koji se bave javnim nabavkama predstavlja rizik od korupcije. Odgovornost i transparentnost treba da se poboljša, a korupcija treba da se efikasno suzbija. Kapacitet svih tela uključenih u sistemu javnih nabavki treba da se ojača. Sistem pravnih sredstava je bio nefunkcionalan i procedura imenovanja za Odbor za javne nabavke je pokrenula ozbiljne zabrinutosti. Nerešavanje žalbi tokom suspenzije odbora negativno je uticalo na kredibilitet sistema javnih nabavki.

4.1.7. Zakon o intelektualnoj svojini

U oblasti **autorskih i srodnih prava**, izmenjen je Zakon o autorskim pravima i usklađen je sa pravnim tekovinama. Međutim, zakon još uvek zahteva primenu odredaba o šemama privatnog kopiranja i digitalnoj pirateriji. Radna grupa koju je vlada osnovala 2013. godine sprovela je aktivnosti za jačanje svesti i oduzela je nekoliko hiljada krivotvorenih predmeta. Kancelarija za autorska i srodna prava je adekvatno kadrovski popunjena i obučena da sprovede svoj mandat. Postoje dva društva za naplatu. Pregovori o sa emiterima provizijama nisu doveli do dogovora, uprkos uključivanju posrednika.

Što se tiče **industrijskih svojinskih prava**, usvojeni su i usklađeni sa pravnim tekovinama amandmani o patentima, industrijskom dizajnu i zaštitnim znakovima. Zakonodavni okvir o geografskim oznakama je sveukupno uspostavljen i Agencija za industrijska svojinska prava je primila prve prijave. Agencija za industrijsku svojinu sada ima više zaposlenih, uključujući i novog direktora, ali im je još uvek potrebna obuka kako bi obavljali svoje zadatke efektivno i obradili zaostale prijave. Nacionalni savet za intelektualnu svojinu se sastao u martu, više od jedne godine od poslednjeg sastanka.

Što se tiče **primene**, posebna komora pri Privrednom odeljenju Osnovnog suda u Prištini zadužena je za rešavanje predmeta koji se tiču intelektualne svojine. Carina Kosova je sprovela operacije protiv robe koja krši intelektualna svojinska prava, kako u odgovoru na zahteve nosilaca prava tako i po službenoj dužnosti. Tržišni inspektorat je takođe započeo postupke pred nadležnim sudom. Policija nema specijalizovanu jedinicu za intelektualna svojinska prava i njena ekspertiza u ovoj oblasti je ograničena. Zakonodavstvo treba da se uskladi sa novim propisima EU o konfiskaciji, skladištenju i uništavanju robe.

Sveukupno, zakonodavni okvir je delimično usklađen sa pravnim tekovinama, a potrebne su dodatne radnje za približavanje zakonodavstva sa najnovijim dešavanjima u ovom sektoru. Kosovo treba da se usredsredi na povećanje ljudskih resursa u zakonu o intelektualnoj svojini i poboljšanju njihove ekspertize, kao i na koordinaciji između organa za primenu za ispunjavanje

obaveza koje proizilaze iz budućeg SSP-a.

4.1.8. *Zapošljavanje i socijalne politike, politika javnog zdravlja*

Što se tiče **politike zapošljavanja**, trebalo bi da se usvoje strategija za sektor zapošljavanja 2014-2020 i njen akcioni plan.

Prema poslednjem Ispitivanju radne snage (IRS), Kosovo se i dalje suočava sa stopom nezaposlenosti od oko 30%, veoma slabim učešćem u tržištu rada i niskim stopama zapošljavanja, naročito među ženama (oko 20% odnosno 13%). Skoro 70% nezaposlenih su dugoročno nezaposlena lica. Stopa nezaposlenosti među mladima između 15-24 godine iznosi oko 56%. Broj nezaposlenih na evidenciji Ministarstva rada i socijalne zaštite ostao je nepromenjen na oko 270.000 u prvoj polovini 2014. godine, što je broj koji je znatno veći od onog dobijenog u ispitivanju radne snage. Broj nezaposlenih svršenih studenata ostao je visok, i čini 2,4% ukupnog broja evidentiranih tražilaca posla, što pokazuje značajno nepoklapanje kvalifikacija. Javna služba za zapošljavanje pomogla je da 4.729 osoba nađe posao, od čega su 1.590 bile žene. Broj ljudi koji su pohađali obuku preko službe za zapošljavanje tokom ovog perioda bio je 2.093 od čega su 945 (ili 45%) bile žene. U poređenju sa prethodnom godinom došlo je do blagog pada u pogledu obuke, zbog nedostatka finansijske podrške za promociju zapošljavanja. Zakon o osnivanju agencije za zapošljavanje je usvojen. Još uvek se čeka na opredeljivanje sredstava za njegovu primenu, što se očekuje početkom 2015. godine.

Javna služba za zapošljavanje je nastavila sa reformom tokom 2013. godine. Sistem za upravljanje informacijama o zapošljavanju je sada kompletan i funkcionalan u svim službama za zapošljavanje. Sistem je takođe integrisan u Poreskoj upravi Kosova. Ovo omogućava bolje praćenje statusa ljudi na tržištu rada, upravljanje davanjima za socijalnu pomoć i uključivanje osoba koje imaju potrebu za ove šeme.

Kosovo treba da pojača napore na aktiviranju osoba na evidenciji nezaposlenih preko mera aktivnog tržišta rada za smanjenje strukturne nezaposlenosti. Budžet za proširenje mera aktivnog tržišta rada je nedovoljan za efektivno rešavanje potreba.

U pogledu **socijalnih politika**, sprovođenje Zakona o radu je i dalje nezadovoljavajuće. Zakon treba da se izmeni, naročito u smislu ugovora o radu, materinskog odsustva i nadzora inspektorata. Efektivne mere za primenu Zakona o zdravlju i bezbednosti na radnom mestu je neophodna da se spreče brojni smrtni slučajevi i povrede na radnom mestu. Tokom 2013. godine je prijavljeno 54 nezgoda na radnom mestu, od čega 17 sa smrtnim ishodom. Inspektorat rada treba da efikasnije smanji neformalni deo u građevinskom sektoru.

Broj inspektora rada je ostao premali. Samo 50 inspektora se bavi primenom zakona o radu i zdravlja i bezbednosti na radnom mestu. Inspekcija rada treba da se dodatno ojača u smislu obuke, osoblja i dodatne opreme.

Što se tiče *socijalnog dijaloga*, vlada i Socijalno-ekonomski savet (SES) potpisali su Opšti kolektivni ugovor na Kosovu, koji definiše prava i obaveze poslodavaca i zaposlenih. Nisu uključeni nikakvi konkretni planovi ili rokovi za njegovu primenu. Zastupnici zaposlenih u SES-u nemaju podršku većine sindikata. Kriterijumi za izbor i članstvo trebalo bi da se izmene, a kapacitet i funkcionisanje SES-a treba da ojačaju kako bi se popravio kvalitet socijalnog dijaloga.

Što se tiče *socijalnog uključivanja*, Kosovo treba da da veći prioritet merama aktivnog tržišta rada koje će biti usmerene ka osetljivim grupama, uključujući i mere povezane sa decentralizacijom socijalnih usluga. Potrebno je redovno praćenje kvaliteta i uticaja ovih mera.

U pogledu *socijalne zaštite*, licenciranje individualnih operatera za socijalne i porodične usluge nastavljeno je i počele su pripreme za licenciranje pravnih subjekata/organizacija. Zakon o penzijskim šemama finansiranim od strane države ograničio je uticaj na smanjenje siromaštva zbog budžetskih ograničenja. Decentralizacija socijalnih usluga se još uvek ne sprovodi u celosti ili efektivno od strane opština, a budžetska formula za decentralizaciju pripremljena 2012. godine još uvek nije u funkciji. Namenske dotacije za sve socijalne usluge u opštinskim budžetima treba

da se izdvoji kako bi se osigurala efektivna decentralizacija socijalnih usluga. Potrebna je bolja koordinacija akcija između ministarstava i opredeljivanje resursa je neophodno za pružanje delotvornih socijalnih usluga.

Što se tiče *jednakih prilika*, odredbe Zakona o radu o materinskom odsustvu trebalo bi da se primene radi eliminacije diskriminacije žena na radnom mestu. Ovo se smatra stavkom koja ima negativan uticaj na zapošljavanje žena, naročito u privatnom sektoru. Agencija za rodnu ravnopravnost treba da pripremi izveštaj o sprovođenju programa za rodnu ravnopravnost (2008-13) pre pripreme novog programa za 2014. i dalje. Zakon o rodnoj ravnopravnosti treba da se izmeni i usvoji kao deo takozvanog paketa zakona o ljudskim pravima. (*Videti takođe – Ljudska prava i zaštita manjina.*)

U **politici za javno zdravlje**, usvojeni su Strategija za zdravstveni sektor 2014-2020 i Zakon o zdravstvenom osiguranju. Izdata su administrativna uputstva o zdravstvenim podacima, zdravstvenim stručnjacima, licenciranju, marketingu i zdravstvenom lečenju. Komora zdravstvenih eksperata je osnovana. Sistem informacija o zdravstvu je dodatno razvijen. Potrošnja za zdravstvenu zaštitu je i dalje među najnižim u regionu. Ovo ometa sprovođenje i primenu sektorskih reformi i politika. Plaćanje iz džepa i dalje ometaju pristup zdravstvenoj zaštiti za sve. Stopa smrtnosti dece je i dalje među najvišim u Evropi. Kosovo nije član Zdravstvene mreže jugoistočne Evrope.

Zakonodavstvo o *kontroli duvanskih proizvoda* se primenjuje preko inspekcija. Sistem, infrastruktura i izveštavanje o *prenosivim bolestima* treba da se dodatno razvije. Prijavljena rasprostranjenost HIV/AIDS ostaje zabrinutost, zbog nedostatka pouzdanih podataka. U pogledu *krvi, tkiva, ćelija i organa*, usvojen je zakon o transplantaciji tkiva i ćelija. Potrebno je da se razviju početne aktivnosti u vezi sa *pravima pacijenata u prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti*. U pogledu *farmaceutskih proizvoda*, usvojeni su amandmani na Zakon o medicinskim proizvodima. Snabdevanje farmaceutskim proizvodima na sekundarnom i tercijarnom nivou sada je decentralizovano.

U pogledu *mentalnog zdravlja*, Institut za forenzičku psihijatriju je sada u okviru Ministarstva zdravlja. Trebalo bi da se poboljšaju usluge mentalnog zdravlja i mentalne zdravstvene zaštite u zajednici na osnovu EU smernica i najboljih praksi. U okviru *prevencije zloupotrebe narkotika*, u pet bolnica i dva zatvora uspostavljene su usluge lečenja zavisnosti i terapije metadonom. Kosovo sarađuje sa Evropskim centrom za praćenje narkotika i zavisnosti od narkotika. Kampanje vakcinacije od kuće do kuće, kampanje za lečenje trovanja olovom i informativne kampanje korišćene su za rešavanje *nejednakosti u zdravstvenoj zaštiti* za Rome, Aškalije i Egipćane. U pogledu *ishrane*, potrebno je da se dodatno razvije primarna i zdravstvena zaštita majke i deteta. Potrebno je da se razviju inicijalne aktivnosti u pogledu *snimanja kancera*. Akcioni plan za *retke bolesti* 2013-15 treba da se dodatno sprovede.

Sveukupno, ostvaren je izvestan napredak u oblasti zapošljavanja, socijalnih i zdravstvenih politika. Pripreme su u ranoj fazi, a socijalni i izazovi oblasti zapošljavanja su i dalje značajni. Kosovo treba da sprovede i primeni Zakon o radu. Kosovo treba da usvoji strategiju za sektor zapošljavanja (2014-20). Primena zakonodavstva o inspeksijski poslovima treba da se dodatno razvije. Sistem socijalne zaštite još uvek nije dovoljno razvijen. U oblasti javnog zdravlja, potrebno je da se usvoji akcioni plan za zdravstveni sektor kojim se primenjuje strategija.

4.1.9. *Obrazovanje i istraživanje*

Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) je utvrdilo prioritete politike **obrazovanja** za 2014-15 i dopunilo je zakonski okvir za primenu evaluacije učinka nastavnika za podršku procesa licenciranja nastavnika. Sprovođenje okvirnog nastavnog plana i programa Kosova i ključnog plana i programa nastavljeno je 2013. godine u deset probnih škola a u planu je obuhvatanje još 84 probne škole.

Samo 3% dece pohađa usluge predškolskog obrazovanja. Programi obrazovanja i usavršavanja

(za douniverzitetski i univerzitetski nivo obrazovanja) treba da poprave podršku primenjenom i praktičnom radu, radi dopune teoretske nastave i praksi učenja. Vlada je preduzela radnje na sprečavanju napuštanja škole, uključujući i radionice sa roditeljima, učenicima i širom zajednicom, ali su potrebni dodatni napor. Učenici iz manjinskih zajednica su primili usmerenu finansijsku pomoć. Međutim, deca iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana i deca sa invaliditetom i dalje se suočavaju sa ograničenim pristupom kvalitetnom obrazovanju.

Mali napredak je ostvare u razvoju jasnog strateškog plana za visoko-obrazovne institucije na Kosovu. Osporavanje akademskih akreditiva dovelo je do protesta i otkaza Rektorata Univerziteta. Potrebno je poboljšanje transparentnosti u procedurama za zapošljavanje akademskog osoblja u Univerzitetu. Pored toga, kvalitet višeg obrazovanja i njegov značaj za tržište rada trebalo bi da se umnogome poboljšaju. Tačnost i dostupnost podataka u obrazovnom sektoru ostaje ozbiljan izazov.

Vlada je usvojila Zakon o stručnom obrazovanju i usavršavanju (SOU). Trenutni SOU sistem ne zadovoljava na adekvatan način potrebe tržišta rada na Kosovu. Razvijen je akcioni plan i okvir za garanciju kvaliteta radi praćenja kvaliteta stručnog obrazovanja i usavršavanja. Nacionalna uprava za kvalifikacije je utvrdila procedure za potvrđivanje i akreditaciju programa stručnog usavršavanja i postigla je tokom prve polovine 2014. godine napredak u upoređivanju i približavanju Nacionalnog okvira za kvalifikacije sa Evropskim okvirom za kvalifikacije. Agencija za stručno obrazovanje i usavršavanje i obrazovanje odraslih za tehničku podršku počela je sa radom tokom proleća 2014.

Kao rezultat sporazuma iz dijaloga o univerzitetskim diplomama, svršeni studenti univerziteta sa Kosova i iz Srbije sada mogu da overe svoje diplome u Asocijaciji evropskih univerziteta. Kosovo aktivno učestvuje u Platformi za obrazovanje i usavršavanja na Zapadnom Balkanu.

Program „Mladi u akciji“ nastavio je da uključuje mlade ljude sa Kosova u međunarodnim aktivnostima mladih, kao što su razmena mladih i Evropska volonterska služba i ponudio je mladim radnicima priliku da sarađuju unutar aktivnosti obuke i umrežavanja.

Kosovo je preduzelo ograničenje radnje za jačanje kapaciteta za **istraživanje i inovacije**. Budžet za istraživanje je i dalje previše ograničen za stvaranje konkurentnosti i sprovođenje trpi zbog budžetskih ograničenja, a administrativni kapaciteti bi trebalo da se ojačaju. Pripremljena je strategija za inovacije, ali njeno usvajanje tek predstoji. Učešće Kosova u okvirnom programu EU za istraživanje (FP7) je nastavilo da stagnira. Veze između istraživanja i poslovnih subjekata su veoma slabe. Kosovo je u novembru 2013. organizovalo veoma uspešan događaj u Prištini o novom programu EU za istraživanje i inovacije, Horizon 2020, i pokazalo je interes da postane član. Subjekti za istraživanje i inovacije sa Kosova su imaju pravo da učestvuju i dobijaju sredstva iz trećih zemalja. Spisak nacionalnih osoba za kontakt pri Horizon 2020 je oglašen, što pokazuje povećanje administrativnih kapaciteta. Kosovo je takođe učestvovalo na regionalnom skupu za pokretanje Horizon 2020 u martu u Budvi (Crna Gora). Kosovo je bilo aktivno u saradnji na regionalnom nivou i potpisalo je strategiju za istraživanje i razvoj za inovacije u Zapadnom Balkanu usvojene oktobra 2013. godine.

Sveukupno, napredak u oblasti obrazovanja bio je spor. Potrebno je više napora na popravljajući pristupa kvalitetnom obrazovanju za marginalizovane grupe, uključujući i decu sa invaliditetom i decu iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Potrebno je više napora da se ojačaju kapaciteti Kosova za istraživanje i inovaciju preko povećanja investicija u sektoru i preduzimanjem mera za olakšanje integracije Kosova u Evropskom istraživačkom području i njegovom doprinosu Uniji inovacija.

4.1.10. Pitanja koja se odnose na STO

Kosovo nije član Svetske trgovinske organizacije i nije preduzelo formalne korake za članstvo.

4.2. Sektorske politike

4.2.1. Industrija i MSP

Što se tiče **politike za industriju i MSP**, Kosovo je nastavilo da pojednostavljuje svoje zakonodavstvo. U januaru 2014. godine stupio je na snagu novi zakon o stranim investicijama. Određeni aspekti poslovnog ambijenta su se popravljali u proteklih par godina, naročito procedure za osnivanje novih kompanija. Onlajn registracija kompanija je moguća u 28 uslužnih centara za građane. Još uvek nije uspostavljena puna onlajn registracija firmi.

Sprovođenje akta o malim preduzećima treba da postane prioritet. To sprovođenje je još uvek u ranoj fazi. Sprovođenje strategije za razvoj privatnog sektora (2013-17) i njenog akcionog plana (2013-15) treba da se osigura i nadgleda. Konsultacija sa poslovnom zajednicom tokom pripreme zakona, strategija i procena uticaja je ključna. Agencija za promociju investicija na Kosovu i Agencija za mala i srednja preduzeća spojene su u Agenciju za investicije podršku preduzeća. Poslovni ambijent na Kosovu ostaje izazovan. Glavna prepreka razvoju MSP i daljem rastu su pristup finansijama, slaba zakonska primena ugovora i poslovnih uredbi, slaba konkurencija i slabo sudstvo, kao i velika neformalna ekonomija i korupcija.

Sveukupno, ostvaren je ograničeni napredak u politici za industriju i MSP. Kako bi popravilo poslovno okruženje Kosovo treba da poboljša uslove za primenu ugovora smanji nepotrebne administrativne prepreke, promoviše borbu protiv neformalne ekonomije i korupcije, i da razvije finansijsko tržište. Vlada treba da uvede zakonsku procenu uticaja. Strategija i akcioni plan za razvoj MSP trebalo bi da se zasnivaju na jasnim rokovima čija primena treba da se osigura i nadgleda.

4.2.2. *Poljoprivreda i ribarstvo*

Što se tiče **politike za poljoprivredu i ruralni razvoj**, vlada je nastavila sa šemom subvencija čime su proširene direktne uplate nekim novim sektorima (živinarstvo, vinarstvo i sadni materijal). Obim direktnih subvencija je skoro dupliran u poređenju sa 2012. godinom i sada iznosi 12 miliona evra.

Kosovo treba da sistematski sprovede svoje minimalne nacionalne standarde kako bi operateri imali koristi od šema nacionalnih subvencija. Upravljanje i finansijska kontrola direktnih subvencija i mera ruralnog razvoja trebalo bi da se ojačaju ažuriranjem i poboljšanjem registra stočara, registra stoke i registra vinara. Jedinica za unutrašnju reviziju treba da se hitno formira pri Agenciji za razvoj poljoprivrede.

Novi Zakon o prostornom planiranju ima za cilj reorganizaciju sistema urbanih zona. Planovi upravljanja ruralnim zemljištem trebalo bi da se uspostave na opštinskom nivou. Koordinacija između aktera uključenih u radu sa građevinskim dozvolama i zoniranjem trebalo bi da se ojača kako bi se izbegle nelegalne promene namene poljoprivrednog zemljišta. Delotvornost komasacije, uspostavljanje transparentnog tržišta zemljištem, primena sankcija i sprečavanje nelegalne gradnje na poljoprivrednom zemljištu i dalje ostaju prepreke za primenu Zakona o prostornom planiranju. Još uvek postoji nepodudarnost između podataka Eurostat-a i kosovske statistike o poljoprivrednoj trgovini. Potrebni su dodatni naponi za sprovođenje Zakona o organskoj proizvodnji, kao i na uspostavljanju funkcionalnog kontrolnog organa i komisije za organsku proizvodnju.

U sektoru šumarstva su uloženi naponi da se izreknu sankcije za nelegalnu seču šume. Međutim, obim nelegalne seče je i dalje prevelik za održivo upravljanje šumama. Još uvek nije dogovoren institucionalni model za ovaj sektor.

Što se tiče **bezbednosti hrane i veterinarske kontrole**, paket zakona (zakon o hrani, zakon o veterini, zakon o sanitarnoj inspekciji i zakon o domaćim životinjama) još uvek nije odobren. Agencija za hranu i veterinu (KAHV) je u svakom slučaju usvojila obimne standardne operative procedure i smernice za inspektore. Sprovođenje i primena postojećeg zakonodavstva nije sistematsko. Plan godišnje kontrole je završen i usvojen, ali plan višegodišnje kontrole bolesti životinja se još uvek priprema.

Inspeksijske nadležnosti još uvek nisu prenete sa opština na KAHV; to bi konačno moglo da se

desi 1. januara 2015. nakon tri godine odlaganja. Ostvaren je ograničen napredak u poboljšanju i sistematizaciji upravljanja podacima za identifikaciju, kretanje i registraciju životinja. Kosovo treba da postigne punu registraciju zaklanih životinja, kako u klanicama tako i na gazdinstvima, i da očisti bazu podataka od svih mrtvih životinja.

Nabavljena su dva vozila za prevoz uzoraka od granica do laboratorija. Glavna laboratorija KAHV-a je popravila svoje tehničke kapacitet i dobila je ISO sertifikat za niz testova. Laboratorija je dobro opremljena ali joj nedostaje budžet za ugovore o održavanju i snabdevanju, kao i za kalibraciju mašina.

Nelegalna trgovina, naročito životinja iz Srbije, nastavlja da predstavlja problem; 90% životinja stavljenih u karantin nakon nelegalnog ulaska na Kosovu ušlo je iz Srbije. EU je finansirala pripremne radove na izgradnji fabrike za uništavanje životinjskih nusproizvoda i nastaviće a finansira gradnju u narednim godinama. Kosovo je obezbedilo sredstva za sufinansiranje i sada će morati da obezbedi prateće mere, naročito mrežu otkupnih stanica. Proces poboljšanja zgrada prema EU standardima još uvek nije započet i strategija za poboljšanje (uključujući i zatvaranje onih koje nisu usklađene) još uvek nije usvojen, iako je Kosovo završilo procenu rizika za zgrade za preradu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u oblasti prerade mesa, mleka, klanica i hladnjača u 2012.

Što se tiče **fitosanitarnih kontrola**, Zakon o zaštiti biljaka je izmenjen i sada obuhvata spisak primetnih bolesti bilja. Sprovođenje ovog zakona ostaje izazov. Što se tiče **genetski modifikovanih organizama (GMO)**, rad na okvirnom zakonu je obustavljen. U sektoru **ribarstva** evropski standardi ne važe za Kosovo koje nema morsko ribarstvo.

Sveukupno, Kosovo je još uvek u ranoj fazi harmonizacije sa pravnim tekovinama u ovim oblastima. Kosovo je postiglo čvrst napredak u razvoju i proširenju svoje šeme direktnih isplata. Zakonski okvir za bezbednost hrane je uglavnom usvojen i dotične institucije dobro rade, uprkos veoma ograničenim resursima. Osnivanje jedinice za unutrašnju reviziju u agenciji zaduženoj za isplatu na Kosovu i jačanje njene uprave trebalo bi da postanu prioritet. Kosovo treba da primeni svoje propise u oblasti prostornog planiranja i da sudski rešava slučajeve nelegalne gradnje na poljoprivrednom zemljištu. Kosovo treba da prenese nadležnosti za inspekciju hrane i veterinarsku inspekciju KAHV kako bi pomogla da se sistematizuje unos podataka u bazu podataka o identifikaciji, kretanju i registraciji životinja.

4.2.3. *Životna sredina i klimatske promene*

Što se tiče **životne sredine**, oktobra 2013. usvojen je Zakon o inspektoratu za zaštitu životne sredine, vode, prirodu, prostorno planiranje i izgradnju. Neka administrativna uputstva su nedavno usvojena. Sprovođenje zakonodavstva za rešavanje povećanih izazova u oblasti životne sredine na Kosovu je i dalje nepotpuno.

Što se tiče *kvaliteta vazduha*, sistem nadgledanja kvaliteta vazduha, koji sada pokriva celo Kosovo, u potpunosti je opremljen i poseduje naprednu analitičku laboratoriju. Međutim, mesečni izveštaji o kvalitetu vazduha koje od marta 2014. objavljuje Kosovska agencija za zaštitu životne sredine (KAZŽS) pružaju veoma osnovne informacije o samo 10 lokacija. Ne postoji spisak zagađivača vazduha i zagađenje iz glavnih izvora se mora tačno meriti (naročito iz elektrane Kosovo A). Nedostatak održavanja i kalibracije ugrožava tačnost kontrole kvaliteta vazduha.

Ministarstvo životne sredine priprema master plan za *upravljanje otpadom* i razmatra uključivanje privatnog sektora. Vlada je odobrila sekundarno zakonodavstvo u vezi sa katalogom otpada i o katastru zagađivača životne sredine. Potrebno je da se razviju osnovni koncepti i definicije za upravljanje otpadom, uključujući i reciklažu i oporavak. Postoje ozbiljne prepreke za primenu zakona iz 2012. pošto su kapaciteti opština, komunalnih preduzeća i deponija veoma mali, kao i celokupno investiranje u ovu oblast. Ne postoji odgovarajuća infrastruktura za skladištenje ili tretiranje opasnog otpada. Zbog toga Kosovo svoj opasan otpad izvozi ili ga meša

sa kućnim otpadom na deponijama.

U oblasti *voda*, Kosovo nije osnovalo agenciju za rečne slivove ili nezavisno telo za upravljanje vodama (kao što je predviđeno prošlogodišnjim zakonom). Investicione potrebe u oblasti bezbednosti voda su značajne (gubici nastali usled curenja iz cevovoda su procenjeni na 75% od ukupno sprovedene vode). Vodovodna preduzeća su ugrožena usled niske naplate. Sistem kontrole vodenih resursa je nepotpun. Kosovo nema sistem kontrole podzemnih voda. Većina stanica za merenje površinskih voda (od kojih su neke nabavljene zahvaljujući pomoći EU) nisu više u funkciji jer je oprema ukradena ili uništena. Kontrola kvaliteta pijaće vode je poboljšana zbog povećanog kapaciteta (takođe zahvaljujući finansijskoj pomoći EU) Zavoda za javno zdravlje i administrativnog uputstva za kontrolu hemijskih parametara u pijaćoj vodi. Međutim, Zavod se suočava sa poteškoćama zbog nedovoljnih finansijskih sredstava potrebnih za rad i održavanje donirane opreme.

U oblasti *zaštite prirode*, prošle godine su usvojena dva zakona o nacionalnim parkovima kao i administrativna uputstva i dokumenta za planiranje. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja je počelo sa merenjima kako bi se izборilo sa nelegalnom gradnjom u nacionalnom parku 'Sara'. Aktivnosti za osnivanje „Natura 2000“ mreže zaštićenih oblasti još nisu počele. Institucije u ovoj oblasti su i dalje slabe u pogledu broja i veština njihovih činovnika i državnih inspektora za zaštitu prirode.

Novo administrativno uputstvo o katastru zagađivača životne sredine usvojeno je 2013, označavajući skroman napredak u oblasti *industrijskog zagađenja i upravljanja rizicima*. Izdata je samo jedna dozvola za glavnu fabriku cementa. Usvojen je zakon o *hemikalijama*.

Što se tiče **klimatskih promena**, okvirna strategija za klimatske promene koja obuhvata strategiju za nisku emisiju gasova i strategiju za prilagođavanje, još nije usvojena. Što se tiče izrade zakonodavstva, usvojeni su podzakonska akta o supstancama koje utiču na ozonski omotač i o gasovima koji izazivaju efekat staklene bašte, kao i o potrošačkim informacijama o potrošnji goriva i emisijama CO₂ za nova putnička vozila. Mora se dati prioritet usklađivanju sa Uredbom o kontrolnim mehanizmima. Nacionalni izveštaj o gasovima koji izazivaju efekat staklene bašte je u pripremi. Međuinstitucionalna saradnja između Ministarstva za ekonomski razvoj, Ministarstva za infrastrukturu i Ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje mora da se uspostavi kako bi se omogućilo usvajanje i primena politike za manje korišćenje uglja.

Administrativni kapaciteti unutar sektora za životnu sredinu i klimu su slabi. Kapaciteti Kosovske agencije za zaštitu životne sredine se moraju ojačati kako bi se unapredio, između ostalog, kvalitet popisa i izveštaja o gasovima koji izazivaju efekat staklene bašte. Budžet ministarstva je i dalje nedovoljan. Finansiranje investicija, naročito u kanalizacione sisteme, tretiranje otpadnih voda i sisteme za tretiranje i odlaganje otpada, ostaju i dalje van vladinih planova rashoda. Nije došlo do napretka u uspostavljanju mehanizama za finansiranje projekata u oblasti životne sredine, pogotovo za operative troškove ustanova koje se bave kontrolom životne sredine i za kapitala ulaganja. Ekološka taksa koja se naplaćuje prilikom registracije vozila ulazi u kosovski budžet, ali se ne dodeljuje nijednom projektu za zaštitu životne sredine.

Sveukupno, Kosovo nije napredovalo od veoma početnog nivoa usklađivanja sa pravnim tekovinama EU u ovoj oblasti. Ostvaren je mali napredak u vezi sa novim zakonodavstvom i primenom postojećih zakona. Životna sredina i klima moraju da postanu prioriteti vlade. Kvalitet izveštavanja o životnoj sredini se mora poboljšati kako bi vlada imala bolje informacije prilikom kreiranja politike. Kosovu je hitno potrebno da obezbedi finansiranje institucija koje vrše kontrolu, pogotovo da osigura održavanje postojećih mreža za kontrolu vazduha i voda, kao i da uspostavi sistem za kontrolu i izveštavanje o gasovima koji izazivaju efekat staklene bašte. Kosovo mora da usvoji klimatsku strategiju i akcioni plan u skladu sa očekivanim EU 2030. političkim okvirom za klimu i energiju.

4.2.4. Transportna politika

U vezi sa **trans-evropskim transportnim mrežama**, Kosovo je nastavilo sa aktivnim učešćem u sprovođenju memoranduma o razumevanju iz 2004. o razvoju Jugoistočne evropske glavne regionalne transportne mreže i u Transportnoj opservatoriji za Jugoistočnu Evropu. Kosovo treba da se usredsredi na izradu i određivanje prioriteta za projekte na pravcima koji su definisani u planiranom produžetku TEN-T na region Zapadnog Balkana.

Deonice 1 do 9 auto puta Morina-Merdare (pravac 7) su otvorene u novembru. Finansiranje poslednje deonice do Merdara se tek mora obezbediti. Ugovor vredan 600 miliona evra za izgradnju auto puta Priština-Skoplje (pravac 6) potpisan je u julu. Novi terminal na prištinskom aerodromu je otvoren oktobra 2013. godine.

Budžet za održavanje nacionalnih puteva je povećan za 12% u 2014. ali je i dalje nedovoljan za osiguravanje rutinskog i periodičnog održavanja. Trenutna saobraćajna strategija je veoma usmerena ka drumskom saobraćaju davajući prednost modalitetu koji je manje povoljan po životnu sredinu nanoseći tako štetu železničkom saobraćaju. Postoje planovi za povećanje ulaganja u železničku infrastrukturu (10 miliona evra godišnje u periodu od 2014. do 2016.) ali ovo je i dalje ispod potrebnog nivoa. Revidirana multi-modalna saobraćajna strategija (2012-2021.) i akcioni plan i dalje nisu usvojeni.

U vezi sa **drumskim saobraćajem**, potrebno je da se odobri strategija za bezbednost u saobraćaju i njen akcioni plan. Zakon o bezbednosti u saobraćaju se mora uskladiti sa pravnim tekovinama EU. Kosovo mora da se uskladi sa zakonodavstvom o tržišnom pristupu i profesiji drumskog prevoznika, kao i o digitalnim tahografima. Stopa saobraćajnih nezgoda je i dalje visoka, naročito stopa smrtnih ishoda dece i pešaka u saobraćaju. Ograničena sposobnost inspekcije, zastarela vozila i niski kvalitet infrastrukture van glavnih puteva otežava primenu zakonodavstva.

U pogledu **železničkog saobraćaja**, Regulatorna agencija za železnice (RAŽ) je sada operativna, ali joj i dalje nedostaju tehnički kapaciteti kao i potrebna nezavisnost u postupku licenciranja i regulisanja tržišta. Nekoliko članova odbora RAŽ-a tek treba da se imenuje. Regulatorna agencija je licencirala novog operatera u martu, ali je ubrzo nakon toga poništila dozvolu usled pritiska od strane dominantnog operatera. Osnovano je telo za bezbednost železnica i istraživanje nesreća u sklopu kabineta predsednika vlade ali nije još operativno zbog nedostatka osoblja. Ozbiljan nedostatak ljudskih i finansijskih resursa i dalje utiče na kosovske železnice.

U pogledu **vazdušnog saobraćaja**, sprovođenje prve faze uslova iz Sporazuma o Zajedničkom evropskom vazduhoplovnom području u nacionalno zakonodavstvo je skoro završeno, s tim što se skoro svi zakonski akti moraju preneti. Kosovska agencija za civilno vazduhoplovstvo još uvek nije deo programa Bezbednosne procene stranih vazduhoplova. Skupština je u martu usvojila Zakon o agenciji za usluge vazduhoplovne navigacije, uspostavljajući kriterijume za zapošljavanje njenog osoblja. Mora se usvojiti implementaciono zakonodavstvo kako bi se osigurao profesionalizam službe za navigaciju i bezbednost vazdušnog saobraćaja. Pružalac vazduhoplovne navigacije tek treba da se licencira. Kosovski vazduhoplovni sektor nastavlja da trpi zbog restrikcija koje je nametnula Srbija za letove iz i za Prištinu. Kontrola gornjeg vazdušnog prostora Kosova je dodeljena „Hungarokontrolu“, a u aprilu 2014. ponovo je otvoren ovaj vazdušni prostor.

Nije ostvaren napredak u pogledu **kombinovanog saobraćaja**. Kosovo mora da razvije uravnotežen, kombinovani, ekološki pogodan i konkurentan sistem transporta i mobilnosti.

Sveukupno, ostvaren je mali napredak u saobraćajnom sektoru. Kosovo se i dalje nalazi u ranoj fazi usklađivanja sa pravnim tekovinama EU. Kosovo i dalje ne može da se pridruži mnogim međunarodnim ili evropskim telima koja regulišu saobraćaj ili relevantnim sektorskim udruženjima. Regulatorne institucije moraju da budu nezavisnije i da se dodatno ojačaju. Potrebni su dodatni naponi za poboljšanje bezbednosti na putu. Moraju se ubrzati naponi za

usklađivanje sa pravnim tekovinama EU u oblasti saobraćaja, naročito u oblasti drumskog saobraćaja. Odluka da se poništi već izdata dozvola železničkom operateru predstavlja korak nazad u usklađivanju Kosova sa EU standardima u oblasti železnice.

4.2.5. Energetika

Energetski sektor nastavlja da se suočava sa problemima iako je ostvaren određeni napredak, naročito u odnosu sa Srbijom. Energetska stabilnost je sada skoro konstantna i restrikcije su ređe. Uz pomoć blage zime, uvoz goriva je pao za 11,4%. Nakon privatizacije sistema za prenos električne energije informacija o naplati nije više javno dostupna. Vladina energetska strategija 2013-2022 niti propratni akcioni plan 2014-2016 nisu odobreni u Skupštini.

U oblasti **bezbednosti snabdevanja**, investicije i održavanje nastavljaju da poboljšavaju pouzdanost sistema za prenos električne energije i da smanjuju gubitke prilikom prenosa. Gubici distributivne mreže su takođe smanjeni ali su i dalje veoma visoki i iznose skoro 31 %. Kosovo nema zakonski okvir za usklađivanje sa pravnim tekovinama EU o obaveznim zalihama goriva. Jedinica za obavezne rezerve goriva osnovana je u sklopu Odeljenja za državne rezerve. Trenutne rezerve su procenjene da odgovaraju samo četvorodnevnoj potrošnji. Sekretarijat energetske zajednice je u junu inicirao proceduru za rešavanje spora protiv Kosova zbog uvođenja carinskih dažbina na uvoz naftnih derivata. Kosovo je učestvovalo u testu energetskog sektora koji je Evropska komisija sprovela u okviru Evropske strategije za energetsku bezbednost.

U skladu sa energetsom sporazumu o energetici u sklopu dijaloga od prošlog septembra, kosovski operater prenosnog sistema KOSTT i njegov srpski partner, Elektromreža Srbije, potpisali su okvirni sporazum u februaru. Sporazum između operatera prenosnih sistema potpisan je 15. septembra što predstavlja značajan korak u normalizaciji energetskih odnosa između Kosova i Srbije.

U vezi sa **unutrašnjim energetskim tržištem**, tender za novu termoelektranu je dostigao kritičnu tačku kada je objavljen poziv za dostavljanje ponuda u aprilu 2014. U oktobru 2013, vlada je usvojila odluku da zatvori tri postrojenja (grejno, hemijsko i postrojenje za gasifikaciju) elektrane Kosovo A. Pripreme za zatvaranje elektrane se suočavaju sa ozbiljnim kašnjenjem. Tri radne grupe za Kosovo A nemaju tehničke kapacitete za pripremu detaljnih planova. Kosovo najverovatnije neće uspeti da ispuní svoje obaveze iz Sporazuma energetske zajednice za sprovođenje direktive o velikim ložištima i Kosovo nije pripremilo nacionalni plan za emisiju gasova kao što je predviđeno ovom direktivom. U junu je poginulo dvoje radnika usled eksplozije hidrogene laboratorije u elektrani Kosovo A. Dve od tri jedinice su i dalje van stroja što značajno doprinosi velikom energetskom manjku.

Razdvajanje računa između kategorija potrošača nije još izvršeno a zakonsko razdvajanje elektrodistribucije i javnog snabdevanja je još uvek na čekanju. Ostvareno je veoma malo napretka u vezi sa otvaranjem tržišta i omogućavanju domaćinstvima da izaberu snabdevača po svom izboru od 1. januara 2015. Energetska regulatorna kancelarija (ERK) zaključila je proces revidiranja tarifa za 2014. tek u julu i tarifa za električnu energiju je povećana za 4,75 %. Dodatno povećanje od 5,18 %, kako bi se pokrio uvoz električne energije i troškovi popravke elektrane Kosovo A, stupilo je na snagu 1. septembra. Nezavisnost ERK je i dalje ugrožena intervencijama vlade i mešanjem u budžetski proces ERK-a, kao i neimenovanjem članova odbora ERK. Vlada nije napravila mehanizam za podršku ranjivim potrošačima.

Postojeći okvir politike za **obnovljivu energiju** tek treba da postigne značajne rezultate. Regulatorna kancelarija je odobrila tri projekta za hidroelektrane snage 30 MW i jednu vetroelektranu snage 0.9 MW od kojih nijedna trenutno ne proizvodi struju. Komplikovane procedure za izdavanje dozvola nastavljaju da ugrožavaju Kosovo u ostvarivanju svog cilja energetske zajednice za proizvodnju 25 % svoje energije iz obnovljivih izvora do 2020. Kosovo i dalje mora da transponuje direktive o održivim izvorima energije iz 2009. i da stvori mehanizam za kontrolu napretka u ostvarivanju svojih ciljeva do 2020. U novembru Kosovo je usvojilo nacionalni akcioni plan za obnovljivu energiju 2011-2020. Nije bilo dešavanja u ispunjavanju EU

uslova za korišćenje biogoriva u saobraćaju. Kosovo tek treba da uspostavi način i telo za izdavanje dozvola.

Zakon o **energetskoj efikasnosti** se mora revidirati kako bi se uskladio sa poslednjim pravnim tekovinama EU. Vlada je usvojila srednjoročni plan energetske efikasnosti 2013-2015. koji ima za cilj uštedu u visini od 3%. Sprovođenje direktive o energetskoj efikasnosti zgrada i dalje predstavlja izazov zbog slabe saradnje u oblasti građevinskih standarda između Ministarstva za ekonomski razvoj i Ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje. I dalje postoje prepreke za finansiranje investicija za energetske efikasnost i pored uključivanja međunarodnih finansijskih institucija. Kosovo još nije osnovalo svoj nacionalni fond za energetske efikasnost. Kombinovani projekat za grejanje i proizvodnju električne energije u elektrani Kosovo B je u fazi napretka. Nedostatak statistike u vezi sa energetske efikasnošću nastavlja da predstavlja prepreku za izveštavanje o energetskoj uštedi. Ostvaren je napredak u opštinskom planiranju u pogledu energetske efikasnosti ali se moraju ojačati lokalni kapaciteti.

Što se tiče **nuklearne bezbednosti i zaštite od radijacije**, planirani novi zakon još nije usvojen. Regulatorna agencija je povećala broj zaposlenih. Njeni kapaciteti za izdavanje dozvola i inspekciju su i dalje ograničeni. Ne postoji kontrola radijacije kao ni plan u slučaju radiološke opasnosti. Kosovo nije izabralo lokaciju za skladištenje radioaktivnog otpada i pored pomoći koju je za ovo dobila od EU.

Sveukupno, ostvaren je mali napredak u usklađivanju i Kosovo se i dalje nalazi u preliminarnoj fazi usklađivanja sa pravnim tekovinama EU u ovoj oblasti. Kosovo mora da počne sa sprovođenjem pravne tekovine EU u oblasti bezbednosti snabdevanja. Kosovo mora da nastavi sa usklađivanjem i sprovođenjem pravne tekovine koja se odnosi na električnu energiju, naftne derivate i nuklearnu bezbednost i zaštitu od radijacije. Kosovo mora da ubrza napore za sprovođenje sopstvenih planova i ciljeva za energetske efikasnost i obnovljive izvore energije. Kosovo mora da ojača svoje institucionalne kapacitete u oblasti regulisanja energetskog tržišta i nuklearne bezbednosti, naročito za očuvanje nezavisnosti regulatora i osnivanje transparentnih mehanizama za utvrđivanje cene energije.

4.2.6. *Informaciono društvo i mediji*

U vezi sa **elektronskim komunikacijama i informacionim i komunikacionim tehnologijama**, u aprilu je usvojena uredba o režimu opšteg ovlašćenja. Kosovo ostvaruje napredak u korišćenju viška kapaciteta postojeće komunikacione infrastrukture javnih operatera (železnica, energetski operateri i putna infrastruktura) za elektronske komunikacije. Regulator je odobrio postavljanje 3G/LTE tehnologije od strane postojećih operatera u decembru a dominantni operater je objavio početak 3G/LTE usluge za septembar a 4G za decembar 2014. Krajem 2013. godine propao je pokušaj privatizacije 75% akcija dominantnog operatera, Pošte i telekomunikacije Kosova, zbog nemogućnosti da se sakupi parlamentarna većina za potpisivanje ugovora. Stopa pokrivenosti fiksne telefonije je i dalje najniža u regionu i opala je za 4,16 % za vreme prvog kvartala 2014. (manja za 12 % u poređenju sa istim periodom u 2013). Pokrivenost fiksnom širokopojasnom mrežom se blago povećala iznad 8 %.

Prva aukcija za spektar širokopojasnog bežičnog pristupa okončana je u decembru. Kosovo sprovodi sporazume sa svojim susedima u vezi usklađivanja radio frekvencija u prekograničnim oblastima. Regulator nastavlja da se bavi žalbama o uslugama elektronske komunikacije i izrekao je ekonomske kazne u četiri slučaja. Regulator nije doživeo nikakva poboljšanja vezano za svoju finansijsku i organizacionu nezavisnost i suočio se sa smanjenjem budžeta od 15 % (u skladu sa opštom vladinom odlukom da nadoknadi povećanje plata u javnom sektoru smanjenjem budžeta za sve budžetske korisnike). Napredak u sprovođenju zaštite konkurencije je i dalje spor.

Kosovo još uvek nema međunarodni pozivni broj i nastavlja da koristi tri različita pozivna broja za fiksnu i mobilnu telefoniju. Prošlogodišnji sporazum između Kosova i Srbije o telekomunikacionim uslugama, koji predviđa da će se Kosovu dodeliti trocifreni međunarodni pozivni broj od strane Međunarodne telekomunikacione unije (MTU), još nije sproveden pošto se

Kosovo ne slaže sa modalitetima dodeljivanja ovog koda od strane MTU.

Što se tiče **informacionog društva**, Agencija za informaciono društvo tek treba da se oformi. Otvoreno upravljanje i učešće građana putem savremenih tehnologija se promoviše putem projekta „Danas ja odlučujem“. Kosovo nije u stanju da proizvede informacije kompatibilne sa Eurostatom i statistiku u vezi sa komunikacionom tehnologijom.

Što se tiče **audiovizualne politike**, Nezavisna komisija za medije (NKM) još uvek nije usvojila strategiju za digitalizaciju. Nedostatak aktivnosti NKM je delom prouzrokovao neimenovanjem članova njenog Saveta. Kosovo mora da ubrza napore za pripremu za proces prelaska na digitalno emitovanje u 2015. uključujući i usvajanje zakonodavstva i vršenje tehničkih priprema. Pošto Kosovo nije član MTU, njegove frekvencije se nalaze u nadležnosti Srbije. Javni servis, RTK, ostaje zavistan od državnog finansiranja iz budžeta Kosova što narušava njegovu uređivačku nezavisnost. Kosovo još uvek nije našlo način da osigura finansijsku nezavisnost RTK. Odbor RTK je sada kompletiran iako je politička pripadnost bila glavni kriterijum prilikom procesa imenovanja u Skupštini.

Sveukupno, Kosovo mora da nastavi sa naporima za kompletiranje zakonskog okvira u ovoj oblasti. Kosovo se još uvek nalazi u veoma ranoj fazi usklađivanja sa pravnim tekovinama EU iz oblasti informacionog društva i medija. Regulatorna tela se moraju ojačati. Nezavisnost i kapacitet kako telekomunikacionog regulatora tako i medijskog regulatora je pred izazovom zbog političkog uplitanja i nedostatka resursa. Pored toga, Nezavisna komisija za medije mora da pokaže da može da sprovodi svoja zaduženja. Kosovo mora pod hitno da sprovede prelazak na digitalno emitovanje i da pripremi rešenje za održivo finansiranje javnog servisa.

4.2.7. *Finansijska kontrola*

Što se tiče **interne finansijske kontrole u javnom sektoru**, u skladu sa Zakonom o upravljanju javnim finansijama i odgovornosti, Kosovo je spojilo dve centralne jedinice za harmonizaciju (CJH) Ministarstva finansija (CJH za finansijsko upravljanje i kontrolu i CJH za internu reviziju) u jednu jedinicu. Kako bi poboljšala godišnje izveštavanje o radu sistema finansijskog upravljanja, CJH je objavila novi upitnik koji su popunili i vratili 58 od ukupno 96 budžetskih korisnika u 2013. U 2014. izdata je licenca za oko 60 internih revizora.

Što se tiče **spoljne kontrole**, nacionalna revizorska agencija ima bitnu ulogu u kontroli javne potrošnje i unapređivanju finansijskog i dobrog upravljanja u javnom sektoru. U aprilu nije usvojen novi zakon o glavnom revizoru i nacionalnoj revizorskoj agenciji koji je imao za cilj da unapredi funkcionalnu, finansijsku i operativnu nezavisnost u skladu sa standardima Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (INTOSAI) ali je poslat nazad na doradu. Ovaj zakon će takođe utrti put za imenovanje novog generalnog revizora. Mandat prethodnog generalnog revizora je istekao u avgustu.

Sveukupno, ostvaren je određeni napredak u sprovođenju zakonskog okvira za internu finansijsku kontrolu u javnom sektoru. I dalje su potrebni značajni naponi u vezi sa odgovornošću rukovodioca i decentralizovanom internom kontrolom. Kapacitet centralne jedinice za harmonizaciju se mora ojačati. Kosovo mora da osigura brzo usvajanje zakona o nacionalnoj revizorskoj agenciji i imenovanju glavnog revizora koji je u saglasnosti sa INTOSAI. Pripreme u oblasti interne finansijske kontrole i spoljašnje kontrole u javnom sektoru su u ranoj fazi a tek moraju da počnu u oblasti zaštite EU finansijskih zaštita.

4.2.8. *Statistika*

U vezi sa **statističkom infrastrukturuom**, restrukturiranje statističke agencije je u toku. Izveštaj o godišnjem planu za 2013. je završen u martu 2014. i navodi da je plan za 2013. u potpunosti sproveden, uključujući i reorganizaciju statističke agencije. Pored postojećih internih procedura za merenje produktivnosti, utvrđene su i osnovne vrednosti za procenu produktivnosti u 2013. kao i ciljne vrednosti za 2017. Ovo omogućava rukovodstvu da meri napredak. Međutim, administrativni kapaciteti i finansijski resursi statističke agencije su i dalje slabi. Ovo sprečava

agenciju da u potpunosti iskoristi dostupnu međunarodnu podršku i otežava održivo izvođenje osnovnih statističkih izveštaja, pogotovo ekonomskih podataka. Svim radnicima agencije, naročito skoro zaposlenim, potrebna je dodatna obuka kako o pitanjima kvaliteta tako i o statističkim metodima i oruđima.

Što se tiče **klasifikacije i registra**, završeno je uvođenje Evropske klasifikacije ekonomskih aktivnosti NACE Rev. 2 u poslovni registar. Obim i kvalitet rekodiranja između NACE 1.1 i NACE Rev. 2 tek treba da se proceni. IT rešenje za upravljanje različitim verzijama poslovnog registra tek treba da se osmisli zajedno sa procedurama za ažuriranje i održavanje registra. Nema dovoljno osoblja za adekvatno održavanje registra.

Što se tiče **sektorske statistike**, poljoprivredni popis je dva puta odlagan zbog lokalnih i opštinskih izbora. Novi popis je zakazan za novembar 2014. Ostvaren je ograničeni napredak u vezi sa drugim sektorskim statistikama. Objavljeno je više statistike. Kvartalni nacionalni računi predstavljaju prioritet za statističku agenciju, iako neki primarni statistički podaci nisu dostupni na nivou kvartala. Mnogi podaci nisu dostupni za javnost u elektronskom obliku. Saradnja sa ostalim telima koja pripremaju zvaničnu statistiku se mora poboljšati kako bi se osigurala doslednost i uporedivost.

Sveukupno, ostvaren je određeni napredak u vezi sa internom organizacijom i upravljanjem statističkom agencijom. Kosovo se uglavnom nalazi u ranoj fazi usklađivanja svoje statistike sa evropskim standardima i međunarodnom metodologijom. Priprema neophodnih podataka o ekonomskim agregatima i zaposlenosti je i dalje ograničena. Nezavisnost Kosovske agencije za statistiku i njena koordinaciona uloga moraju se dodatno ojačati i obezbediti Zakonom o zvaničnoj statistici. Dostupnost neophodnih podataka za kreiranje politike koje je zasnovano na dokazima se mora rešiti kao prioritetno pitanje i dobijeni podaci se moraju bolje oglašavati i distribuirati do javnosti i investitora.

4.3. Pravda, sloboda i bezbednost

4.3.1. Vize, upravljanje granicom, azil i migracija

Što se tiče **vizne politike**, od jula 2013. do jula 2014. izdato je ukupno 1.076 viza, gde je prilično veliki broj (113) izdato na jednom od osam graničnih prelaza gde se viza može izdati legalno samo u izuzetnim slučajevima. Zbog reciprociteta Kosovo je u januaru dodalo Bosnu i Hercegovinu na spisak zemalja čijim građanima je potrebna viza za ulazak na Kosovo. Ova mera ne doprinosi uspešnoj i efektivnoj regionalnoj saradnji.

Kosovo izdaje biometrijske pasoše, a od decembra i biometrijske lične karte.

Proces predaje svih kopija matičnih knjiga (12.391) Kosovu, overenih od strane EULEX-a, a koje se trenutno nalaze u Srbiji, završen je u martu. Unapređen kvalitet podataka je bitan u pogledu njihovog naknadnog korišćenja (npr. za socijalnu pomoć, biračke spiskove). Nastavlja se sa poboljšanjima sistema za civilnu registraciju (SCR) koji je uveden u februaru 2013. Matična dokumenta se uglavnom izdaju na osnovu podataka koji se nalaze u SCR. Do septembra 2014. unakrsno su provereni podaci koji se odnose na skoro 1,3 miliona stanovnika u jednoj od opštinskih matičnih kancelarija. Vraćene overene kopije se moraju digitalizovati i uneti u sistem kako bi se omogućila sistematična verifikacija registrovanih civilnih podataka. Ministarstvo unutrašnjih poslova je usvojilo implementacionu uredbu uvodeći bolju kontrolu nad potencijalno uvredljivim promenama imena, i usvojilo je standardne operativne procedure kako bi poboljšalo proces registracije rođenih, venčanih i umrlih.

Optužbe za korupciju u vezi sa sklapanjem ugovora za izradu biometrijskih pasoša se još uvek nalaze pred sudom. U februaru je deset osoba, uključujući i poslanike Skupštine, uhapšeno pod optužbom za kriminalne aktivnosti u vezi sa izdavanjem viza u italijanskoj ambasadi na Kosovu. Optužbe su praćene zajedničkom istragom Kosovske granične policije i EULEX-a pod okriljem specijalnog tužilaštva.

Potrebno je više resursa u Agenciji za civilnu registraciju (ACR) kako bi se osiguralo poboljšano i sistematsko nadgledanje, inspekcija i kontrola na terenu. Odgovornost rukovodstva se mora ojačati kako bi se osiguralo da ne dođe do grešaka prilikom civilne registracije. Komunikacija i koordinacija između centralnog i opštinskog nivoa se moraju poboljšati, kao i da se intenzivira obuka za opštinske službenike.

ACR i Katastarska agencija Kosova se nalaze u postupku povezivanja svake osobe sa zvaničnom adresom. Uglavnom, sedamnaest opština još uvek mora da ispuni svoje obaveze i da dodeli imena svojim ulicama.

U vezi sa **upravljanjem granicom**, uglavnom postoji glavno zakonodavstvo uključujući i ono sekundarno, strategije i akcioni planovi kao i standardne operativne procedure. Razvojni plan (za period 2014-2017.) za nacionalni centar za upravljanje granicom usvojen je u aprilu. Održana je zajednička međuagencijska obuka o etičkom kodu integrisanog upravljanja granicama (IUG) za osoblje koje radi na graničnim/administrativnim prelazima. Osnovana je zajednička obaveštajna jedinica za analizu rizika i pretnji sa predstavnicima sva tri organa za upravljanje granicom.

Potpisan je paket bilateralnih sporazuma i protokola u oblasti granične kontrole sa Crnom Gorom. Tri sporazuma o zajedničkoj kontroli granice koji su potpisani 2013. sa Albanijom se sprovode i zajednički policijski centri za saradnju koji su osnovani na graničnim prelazima sa Albanijom su u potpunosti operativni. Vrš se zajedničke patrole sa Albanijom, Crnom Gorom i Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom. Svih šest privremenih administrativnih prelaza sa Srbijom je operativni. Postignut je tehnički sporazum o njihovim tačnim lokacijama i planovima za izgradnju stalnih IBM prelaza. Nakon stupanja na snagu „Procedura za uzajamnu pravnu pomoć“ (aneks sporazuma o IBM) 20. marta 2013. Kosovo je poslalo oko 2.000 zahteva Srbiji i dobilo je 1.100 odgovora. Kosovo je dobilo otprilike 180 zahteva od Srbije a odgovoreno je na oko 130.

Granične kontrole na prvoj liniji nisu uvek vršene sistematski i biometrijski podaci se često ne unose u sistem, kako zbog prekida napajanja strujom ili interneta ili zbog obima saobraćaja. Kosovska policija zbog toga nije u mogućnosti da sklopi ugovor o održavanju IT sistema za upravljanje granicom koji je finansirala EU, što može da spreči efektivnu kontrolu granice. Kosovo nastavlja da se suočava sa izazovima u vršenju analize sistemskog rizika za sprečavanje i otkrivanje ilegalnog prelaska granice na efikasan način. Potrebno je da se uspostavi bolja komunikacija u vezi sa obaveštajnim potrebama između centralnog, regionalnog i lokalnog nivoa. Nacionalni centar za upravljanje granicom tek mora da postane u potpunosti operativan u skladu sa razvojnim planom. Demarkacija sa Crnom Gorom još uvek nije u potpunosti završena.

Što se tiče **azila**, usvojeno je određeno implementaciono zakonodavstvo. Podneto je 50 zahteva za azil u prvoj polovini 2014. (62 u 2013). Tražioci azila se upućuju u centar za azil gde borave tokom trajanja celog postupka. Oni imaju slobodu kretanja i imaju pristup svim osnovnim uslugama uključujući i zdravstvenu negu, pravnu pomoć i psihološku podršku. Period između podnošenja zahteva i prvostepene odluke je smanjen sa prosečnih dva meseca na tri nedelje. Kosovske vlasti su dodelile dopunsku zaštitu na prvostepenom nivou za tri lica u 2013. i jednoj osobi u 2014. Većina podnosilaca zahteva za azil napusti Kosovo pre završetka procedure.

Obrazloženja sudskih presuda nisu dovoljno potkrepljena. Mora se više učiniti kako bi se uradila identifikacija i profil osobe kojoj je potrebna međunarodna zaštita, kao i da se potpomogne utvrđivanje zemlje porekla za pojedince koji nemaju lična dokumenta. Potrebno je obezbediti prevodioce i razmotriti mogućnost prevođenja na daljinu. Žalbeni sistem je operativan ali je žalbena procedura dugačka. Sudijama je potrebna obuka u vezi sa žalbenim predmetima koji se odnose na azil, što može da postane problem u slučaju povećanog priliva podnosioca zahteva za azil.

Ministarstvo unutrašnjih poslova upravlja postojećom bazom podataka o migraciji i azilu koja je samo delimično operativna pošto ne deluje uzajamno sa drugim bazama podataka. Postoji posebna baza podataka za readmisiju i reintegraciju – sistem za upravljanje predmetima

reintegracije. Kosovo je usvojilo strategiju i akcioni plan za **migraciju** kao i migracioni profil.

Kosovo je potpisalo sporazume o readmisiji sa 22 zemlje. Kosovo je u 2013. prihvatilo 5.115 lica koja su vraćena a bilo je i 1.630 slučajeva dobrovoljnog povratka. U 2014. godini Kosovo je do jula meseca uradilo readmisiju 2.174 lica od kojih su 1.561 bili prinudni a 613 dobrovoljni povratnici. Poboljšano Odeljenje za reintegraciju vraćenih lica (ORVL) pri Ministarstvu unutrašnjih poslova povećalo je broj stalno zaposlenih na četrnaest u 2013, uz odobrenih devet dodatnih radnih mesta. Privremeno osoblje ORVL je i dalje primalo plate iz fonda za reintegraciju u 2013. čime su umanjeni dostupni resursi za podršku reintegraciji. Imenovanje regionalnih koordinatora je doprinelo boljoj saradnji između centralnih i lokalnih vlasti i omogućilo je efikasniju raspodelu odgovornosti. Uredba o reintegraciji je uspostavila mehanizme za ubrzavanje preispitivanja zahteva za pomoć. Ona reguliše otvaranje fonda za reintegraciju za sprovođenje srednje do dugoročnih projekata o održivim merama (npr. obrazovanje i zapošljavanje) od strane trećih lica. Uputstva i standardne operativne procedure za sprovođenje uredbe za reintegraciju su usvojeni u maju. Više od 95 % sredstava iz fonda u vrednosti od 3,2 miliona evra je dodeljeno ili potrošeno u 2013.

Migracioni profil mora da uključi sve relevantne podatke o migracionoj politici i mora se redovno ažurirati. Mora se poboljšati svest relevantnih zvaničnika o migracionim profilima kao sredstvu migracione politike. U 2013. smo bili svedoci navale ilegalne migracije sa Kosova u EU kao i dupliranja broja kosovskih građana kojima je bio onemogućen ulazak u države članice EU. Broj kosovskih građana koji su otkriveni da nelegalno borave u državama članicama se povećao za pola. Broj zahteva za azil koji su podneli građani Kosova se udvostručio na 20.215 a broj odbijenih zahteva za readmisiju se utrostručio (mada iz niske baze). Kosovo mora da preduzme trenutne i efikasne korake za uklanjanje ove pojave.

Kosovo mora da preduzme proaktivne korake za zaključivanje sporazuma o readmisiji sa zemljama porekla i/ili tranzita. Korišćenje sistema za upravljanje predmetima readmisije se mora proširiti kako bi se osiguralo odgovarajuće praćenje dodeljene pomoći i lica. Opštine uglavnom nisu proaktivne u pružanju pristupa pomoći i informacijama, niti u celokupnom dizanju svesti. Potrebna je dodatna obuka za opštinske službenike za povratak. Transparentnost raspolaganjem fondom za reintegraciju se mora poboljšati. Mora se posvetiti posebna pažnja deci koja ne govore nijedan od lokalnih jezika. Poboljšano obrazovanje povratnika nastavlja da bude kritični faktor za osiguravanje održivosti reintegracionog procesa.

Ne postoji funkcionalni sistem za prinudno preseljenje; osobe za koje se otkrije da ilegalno borave na Kosovu ili čiji je zahtev za azil odbijen mogu se vratiti samo na dobrovoljnoj osnovi. Odsustvo identifikacionih dokumenata, zajedno sa nepostojanjem sporazuma o readmisiji sa zemljama porekla i /ili tranzita, predstavljaju prepreke za vraćanje osoba čiji su zahtevi za azil odbijeni

Sveukupno, ostvaren je dobar napredak u vezi sa vizama i graničnom kontrolom tako što je Kosovo uglavnom usvojilo zakonodavstvo i usredsredilo se na njegovo sprovođenje. Kosovo je skromno napredovalo u nekim od ovih oblasti. Vlast je pokazala jasnu političku posvećenost za efikasno upravljanje migracionim tokovima ali su potrebni značajni naporu kako bi se rešilo dramatično povećanje nelegalnih migranata u EU. Kosovo mora da ubrza napore za zaključivanje sporazuma o readmisiji sa zemljama porekla i/ili tranzita migranata. Kosovo nastavlja da se suočava sa izazovima u vršenju sistemskih analiza rizika kako bi se efikasno sprečile i otkrile nelegalne prekogranične aktivnosti.

4.3.2. *Pranje novca*

Vlada je u decembru usvojila procenu rizika u vezi sa pranjem novca i finansiranjem terorizma. Kako bi se izgradio sveobuhvatni mehanizam za upravljanje rizikom i uklonili identifikovani rizici, vlada je napravila nacionalnu strategiju i akcioni plan za sprečavanje i borbu protiv neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskih krivičnih dela (2014-2018). Kako bi se nadgledalo sprovođenje Strategije i njenih akcionih planova, pripremaće

se kvartalni situacioni izveštaji. Prvi situacioni izveštaj pripremljen je u maju 2014. i obuhvatio je relevantne informacije i statistiku u vezi sa finansijskim i ekonomskim krivičnim delima.

Nacionalni koordinator za borbu protiv ekonomskog kriminala imenovan je u decembru. Finansijska obaveštajna služba (FOS) imenovala je oficire za vezu pri kosovskoj carinskoj i poreskoj administraciji kako bi se poboljšala razmena informacija i operativna saradnja između ovih kancelarija. Kosovo je u februaru podnelo zahtev za prijem u Egmont grupu koju sponzoriju FOS Finske, Senegala i Slovenije. O članstvu FOS Kosova raspravljano je na plenarnom sastanku Egmont grupe u junu nakon njihove terenske posete koja se dogodila u aprilu.

Pouzdana statistika o pranju novca i dalje predstavlja izazov zbog njene fragmentacije. Prema godišnjem izveštaju o harmonizovanoj statistici za 2013. godinu (na osnovu mehanizma za praćenje koji je razvio Tužilački savet Kosova 2013. godine), ukupno je bilo 56 predmeta pokrenutih protiv 207 lica za pranje novca u 2013. Ukupno je rešeno 25 predmeta protiv 116 lica. Podaci o konačnim presudama nažalost nisu dostupni.

Sveukupno, ostvaren je ograničeni napredak u borbi protiv pranja novca. Uglavnom, postoje zakonodavne i operativne strukture. Međutim, rezultati u ovoj oblasti se moraju značajno poboljšati. Kosovo još uvek mora da pokaže opipljive rezultate u borbi protiv ekonomskog i finansijskog kriminala.

4.3.3. *Narkotici*

Kosovo održava dobru saradnju sa EULEX-om, EU i susednim zemljama i aktivno se uključeno u zajedničkim međunarodnim operacijama u vezi sa narkoticima. Kosovska policija (KP) je sarađivala u 21 međunarodnih istraga povezanih sa drogom, 13 slučajeva sa EULEX-om a pet sa drugim kosovskim agencijama. KP prelazi sa pristupa koji se zasniva na zapleni narkotika na dugoročnije, dubinske istrage. Kapaciteti Kosovske policije za sprečavanje i istraživanje se uglavnom smatraju dovoljnim.

Sprovođenje strategije i akcionog plana protiv narkotika (2012 - 2017) je u toku. Kosovo se i dalje uglavnom koristi za tranzit i skladištenje heroina i marihuane. U 2013. godini povećao se broj istraga a došlo je i do povećanja broja slučaja posedovanja droge, ali je bilo i značajnog smanjenja u zapleni droge. Ovo je naročito upadljivo pošto se pravci krijumčarenja nisu promenili, a broj slučajeva zaplene droge je povećan u susednim zemljama. Kosovo ima veoma malu stopu zaplene u poređenju sa regionom kao celinom, i veoma nisku stopu presuda koje se odnose na kriminalne aktivnosti povezane sa drogom.

Ne postoji baza podataka o korisnicima narkotika na nivou zemlje. Rezultati prvog opšteg popisa stanovništva (5.000 ispitanika) pružaju podatke o vrstama droga koje se koriste na Kosovu kao i obimu problema. Ovo je dobra osnova za kreiranje politike za borbu protiv korišćenja droge koja je više zasnovana na činjenicama. Broj slučajeva posedovanja droge se povećao na 428 u 2013. sa 348 u 2012. Metadonski program se sprovodi na celom Kosovu; oko 100 ljudi je prošlo tretman u periodu na koji se odnosi izveštaj. Što se tiče prevencije, KP je organizovala informativne kampanje uključujući i podelu letaka i razgovore po školama.

Nacionalni izveštaj o narkoticima, koji je pripremila Ministarstvo zdravlja zajedno sa predstavnicima civilnog društva, predat je Evropskom centru za monitoring narkotika i zavisnosti od narkotika (EMCDDA). Kosovo je intenziviralo svoju saradnju sa EMCDDA. Međutim, Kosovo nema funkcionalnu opservatoriju za drogu ili nacionalnu kontakt osobu.

Sveukupno, ostvaren je ograničeni napredak u borbi protiv trgovine narkoticima. Povećan je broj istraga ali je broj presuda i dalje mali. Opao je nivo zaplene narkotika i spada među najniže u regionu. U poslednjih nekoliko godina Kosovo je počelo sa uklanjanjem prepreka u ovoj oblasti, posebno povećanjem svojih kapaciteta. Rezultati su do sada bili ograničeni u pogledu uspešnih istraga, optužnica a posebno u pogledu presuda, naročito u poređenju sa susedima. Kosovo mora da preduzme odlučne aktivnosti kako bi se borilo protiv trgovine drogom unutar svojih granica.

4.3.4. Policija

Za kosovsku policiju se i dalje smatra da je institucija za vladavinu prava koja uživa najveće poverenje na Kosovu. KP je pripremila svoju prvu strategiju za obuku (2014-2018.) koja se usredsređuje na oblasti kao što su unapređivanje kapaciteta i razvijanje novih ekspertiza, kao i unapređivanje saradnje sa međunarodnim institucijama i organizacijama.

Oformljena je Uprava za zaštitu svedoka unutar KP (trinaest radnika) koji nastavlja da dobija podršku od stručnjaka EU i EULEX-a. U skladu sa zakonom o zaštiti svedoka, osnovan je odbor za zaštitu svedoka u septembru 2013. koji se sastoji od glavnog državnog tužioca, šefa istražne jedinice KP i direktora Uprave za zaštitu svedoka. Kosovo mora da potpiše sporazume o preseljenju svedoka.

Više od 800 dece je saslušano u sedam dostupnih soba za saslušanje dece. Odeljenje za obuku KP je distribuiralo smernice o saslušanju dece regionalnim stanicama i kancelarijama. Smernice se moraju integrisati u nastavni plan akademije kako bi se osiguralo njihovo održivo korišćenje. Pripremljeni su strategija komunikacije i akcioni plan (2014-1b) Udruženja službenika Policije Kosova. Ovi dokumenti imaju za cilj da promovišu rad policije za žene i da uklone prepreke sa kojima se žene susreću prilikom obavljanja dužnosti u policiji. Policija u zajednici se aktivnije koristi ali ona i dalje ima ograničene rezultate. Saradnja između nezavisnog policijskog inspektorata (NPI) i disciplinske jedinice KP je i dalje dobra. Od septembra 2013. do jula 2014. (NPI) je obradio 21 prijava koje su rezultirale sa devetnaest hapšenja, 57 suspenzija i devet prekomandi. Na osnovu 120 predmeta u kojima je disciplinska jedinica KP utvrdila osnovanost, 165 službenika je proglašeno krivim.

Kosovo je u martu potpisalo sporazum o policijskoj saradnji sa Crnom Gorom, što je povećalo ukupan broj policijskih sporazuma sa trećim zemljama na šest. Kosovo je poslalo oficire za vezu kosovske policije u Austriju, Francusku i Tursku. U 2013. godini Jedinica za međunarodnu policijsku saradnju je razmenila 3.608 informacija sa drugim zemljama u vezi prekograničnih slučajeva. Međunarodna policijska saradnja u kojoj Kosovo učestvuje je i dalje ugrožena zbog razlika u statusu Kosova. Ne postoji operativni ili strateški sporazum između Kosova i Evropla. UNMIK je formalni kontakt sa Interpolom.

Obaveštajni policijski rad je i dalje slab. Trenutni kosovski policijski informativni sistem ne obuhvata informacije koje dostavljaju službenici KP i ne doprinosi efektivnoj analizi koja je neophodna u obaveštajnom policijskom radu za istraživanje organizovanog kriminala. Ne postoje kapaciteti za pripremanje strateškog pregleda situacije u vezi sa organizovanim kriminalom na Kosovu. Funkcionalni obaveštajni model (efektivno prikupljanje, analiza i distribucija informacija) bi pomogao u stvaranju sveobuhvatne slike o organizovanom kriminalu, detaljnih opisa pretnji i trendova u kriminalnim mrežama i grupama.

Sveukupno, Kosovo je ostvarilo izvestan napredak i skromno je napredovalo u oblasti policije. Ipak, ostaju izazovi u ostvarivanju rezultata u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije, dalje saradnje sa drugim organima za primenu zakon, i obavljanju policijskog posla na osnovu obaveštajne delatnosti. Kosovo mora da potpiše sporazume o preseljenju svedoka.

4.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma

Trenutno je u toku sprovođenje strategije i akcionog plana za borbu protiv **organizovanog kriminala** (2012-2017). Od 15. juna Kosovo je preuzelo od EULEX-a vođstvo nad specijalnim tužilaštvom koje se bavi slučajevima korupcije i organizovanog kriminala na visokom nivou. EULEX tužioci ne vrše nove istrage osim u vanrednim okolnostima. Po pravilu su mešovita veća sada sastavljena većinom od lokalnih sudija, gde je predsedavajući veća takođe lokalni sudija. KP je pripremila svoj prvi izveštaj o proceni pretnje visokog i organizovanog kriminala. Odeljenje KP za borbu protiv organizovanog kriminala je povećalo svoju saradnju i zajedničke operacije sa drugim agencijama, uključujući i sa Kosovskom graničnom policijom i Carinom.

Proaktivna razmena informacija između KP i ostalih agencija u utvrđivanju trendova i pripremi

profila mogućih krijumčara se mora sistematizovati. Zakon o presretanju tek treba da se usvoji. Kosovo nema bazu podataka sa krivičnom evidencijom niti integrisani sistem za upravljanje predmetima. Mehanizam praćenja koji je osnovao Tužilački savet Kosova 2013. godine je počeo sa praćenjem slučajeva korupcije i organizovanog kriminala kao i da proizvodi kvartalne izveštaje.

Što se tiče oduzimanja imovine, glavni državni tužilac je u januaru izdao uputstvo, uključujući i pojednostavljeno uputstvo za tužioce za utvrđivanje materijalne koristi stečene kriminalnim aktivnostima i za oduzimanje imovine. On je takođe imenovao kontakt osobe u svakom tužilaštvu za oduzimanje imovine. Mehanizam praćenja koji je razvio Tužilački savet takođe obuhvata i bazu podataka koja beleži informacije kao što su aktivnosti tužilaca u vezi sa oduzimanjem imovine. Decembra 2013. osnovana je Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv ekonomskog kriminala. Koordinator je direktno odgovoran Tužilačkom savetu, a takođe služi i kao predstavnik Kosova u međuagencijskoj mreži iz Kamdena za povraćaj imovine. Od sredine 2013. godine Odeljenje KP za borbu protiv organizovanog kriminala preduzima aktivnosti za unapređivanje praćenja imovine i korišćenja finansijskih istraga.

Međutim, nedostatak konfiskacije imovine i dalje predstavlja ozbiljan problem. Kosovske agencije za primenu zakona privremeno oduzimaju imovinu, ali to često ne rezultira trajnim oduzimanjem. U 2013. godini oduzete su samo 33 imovine u vrednosti od 1,5 miliona evra. Agencija za upravljanje zaplenjenom i oduzetom imovinom organizovala je samo sedam aukcija na kojima je prikupljeno nešto preko 32.000 evra, manje nego u 2012. Broj naređenih konfiskacija je i dalje mali, a tužilaštvo ima malo koristi od izdavanja naloga za zamrzavanje imovine. 72-časovno ograničenje za zamrzavanje imovine predviđeno krivičnim zakonikom ozbiljno narušava efektivno zamrzavanje imovine.

Što se tiče **trgovine ljudima**, koordinator za borbu protiv trgovine ljudima je pokrenuo seriju događaja za podizanje svesti u javnosti („otvori oči“) i informisanje. U 2013. Uprava KP za istragu trgovine ljudima rasformirala je sedam kriminalnih grupa koje su se bavile trgovinom ljudima. KP je identifikovala trinaest žrtvi i četiri potencijalne žrtve; sigurna kuća je ponuđena u slučaju jedanaest žrtva.

Ukupan broj presuda u predmetima trgovine ljudima je i dalje mali. Kosovo je i dalje mesto porekla, tranzita, kao i destinacija trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorišćavanja i rada. Trgovina decom i iskorišćavanje dece radi prosjačenja je i dalje velika. KP ima tendenciju da ne interveniše u slučajevima dečijeg prosjačenja. Kosovo mora da se usredsredi na sprovođenje Zakona o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima, naročito u vezi sa kompenzacijom za žrtve i održivo finansiranje sigurnih kuća. Mora se razviti sveobuhvatni, multi-disciplinski pristup usmeren ka žrtvama i mora se poboljšati identifikacija žrtava. Saradnja sa civilnim društvom i naponi za unapređivanje mera za efikasnu prevenciju se moraju unaprediti. Uzimajući ove elemente u obzir, Kosovo mora da izvrši evaluaciju sprovođenja svoje trenutne strategije i akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima (2011-2014.) pre usvajanja novih. Mora se poboljšati obuka za sudije i tužioce koji se bave predmetima trgovine ljudima. Moraju se obučiti i ostali akteri kao što su granična policija i inspektori rada o postojećim standardnim operativnim procedurama.

KP ima operativnu jedinicu koja se bavi **visokotehnološkim kriminalom**.

Što se tiče **borbe protiv terorizma**, u avgustu je izvršena opsežna operacija, uz učešće od oko 1.000 policajaca, protiv 40 osoba za koje se sumnja da su se borile sa islamskim pobunjenicima u Siriji. Zbog povećanog broja boraca sa Kosova koji putuju u Siriju na vojnu obuku, Kosovo je pripremio zakon koji zabranjuje građanima da učestvuju u oružanim sukobima van njegove teritorije. Zakon nije usvojen u Skupštini pre njenog raspuštanja u maju. Kosovo će morati da poveća svoj kapacitet za sprečavanje radikalizacije, uključujući i razvijanje adekvatnih mera za bavljenje fenomenom stranih boraca. Kosovo takođe mora da osnaži saradnju sa susednim zemljama u borbi protiv terorizma.

Sveukupno, ostvaren je izvestan napredak u borbi protiv organizovanog kriminala. Kosovo se nalazi u ranoj fazi ostvarivanja rezultata. U vezi sa finansijskim i ekonomskim kriminalom, agencije za primenu zakona se ustručavaju da pokrenu finansijske istrage; tužioci nisu proaktivni u korišćenju odredbi o oduzimanju imovine. Kao rezultat toga, broj slučajeva trajnog oduzimanja i zaplene imovine sudskim nalogom i je dalje mali. Postoji nedostatak ekspertize među tužiocima i sudijama u specijalizovanim oblastima, kao što su finansijski kriminal i prevare u javnim nabavkama, koje su neophodne kako bi se adekvatno bavilo slučajevima korupcije. Zastrašivanje i zaštita svedoka nastavljaju da predstavljaju ozbiljan problem. Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije je od suštinskog značaja za borbu protiv infiltracije kriminala u politički, pravni i ekonomski sistem. Vlasti moraju da pokažu nultu toleranciju u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije.

4.3.6. Zaštita ličnih podataka

Strategija za zaštitu ličnih podataka 2014-2017 usvojena je u januaru. Nacionalna agencija za zaštitu ličnih podataka je operativna i preseljena je u vladinu zgradu što omogućuje više sredstava koja mogu da se dodele za njene osnovne aktivnosti. Agencija je nastavila sa jačanjem svesti u vezi sa svojim radom, a medijska pokrivenost njenih aktivnosti je vidno poboljšana što je dovelo do povećanja broja prijava podnetih Agenciji. Uspostavljen je poslovni odnos sa zvaničnicima za zaštitu podataka koji su imenovani u institucijama centralne vlade. Razvijen je IT sistem za registraciju tako da nema tehničkih prepreka za dobijanje obaveštenja o obrađenim podacima i preduzetim aktivnostima. Zaposlena su tri dodatna radnika i povećan je broj terenskih inspekcija, takođe i van Prištine, što predstavlja pozitivan razvoj događaja. Vlada konsultuje agenciju u vezi sa nekim predlozima pravnih akata. Agencija je bila aktivna na međunarodnom nivou i nastavila je da gradi bliske radne odnose sa zemljama Zapadnog Balkana.

Postoji potreba za razvijanjem odredbi za zaštitu opštih i specifičnih podataka i da se osigura njihova primena. U ovom kontekstu, kontinuirani nedostatak IT kompetencija unutar agencije predstavlja problem koji se mora brzo rešiti. Potreban je proaktivniji pristup, kako agencije tako i vlade, kako bi se osiguralo imenovanje zvaničnika za zaštitu podataka u opštinama. Problemi u vezi sa razmenom podataka, naročito u sektoru koji se bavi sprovođenjem zakona, se mora brzo rešiti. Konsultovanje agencije u vezi sa nacrtanim zakonodavstvom se mora dodatno unaprediti kako bi se osiguralo da su svi nacrti zakonskih akata, naročito proceduralni pravilnici, pregledani u smislu zaštite podatka.

Sveukupno, Kosovo je ostvarilo određeni napredak ali je još uvek u ranoj fazi kada govorimo o primeni odredaba o zaštiti ličnih podataka. Ovo je još uvek oblast u kojoj Kosovo razvija svoje ekspertize. Moraju se obezbediti dovoljni ljudski i finansijski resursi agenciji za zaštitu ličnih podataka kako bi ona mogla proaktivno da se bavi novim izazovima, naročito problemom bezbednosti podatka, i kako bi mogla da osigura primenu prinudnih mera.

STATISTIČKI ANEKS

STATISTIČKI PODACI

Kosovo

Osnovni podaci	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Stanovnika (hiljada)	1)		2 181	2 208p	1 799b	1 816	
Ukupna površina zemlje (km ²)		10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887
Nacionalni računi		2001	2009	2010	2011	2012	2013
Bruto domaći proizvod (BDP) (miliona evra)		1 624	4 070	4 402	4 814	5 059	5 327
BDP (evro, po glavi stanovnika)			2 329	2 480	2 672	2 799	2 935
BDP (prema standardima kupovne moći (SKM) po glavi stanovnika)							
BDP (prema standardima kupovne moći (SKM) po glavi stanovnika), u odnosu na prosek EU-28 (EU-28 = 100)							
Stopa stvarnog rasta BDP-a: promena obima BDP-a u protekloj godini (%)			3.6	3.3	4.4	2.8	3.4
Rast zapošljavanja (podaci nacionalnih računa), u odnosu na proteklu godinu (%)							
Rast produktivnosti radne snage u BDP (stalne cene) po zaposlenom licu, u odnosu na prethodnu godinu(%)							
Rast cene jedinice rada, u odnosu na prethodnu godinu (%)							
**indeks 3-godišnje promene (T/T-3) nominalnog rasta cene rada (2005 = 100)							
Produktivnost rada po zaposlenoj osobi: BDP (u SKM) po osobi zaposlenoj u odnosu na prosek u EU (EU-27 = 100)							
Bruto dodata vrednost po glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribnjaci (%)	2)		15.1	17.1	17.5	14.9	
Industrija (%)	2)		18.9	17.3	16.6	20.5	
Građevina (%)	2)		9.5	10.1	9.9	8.2	
Usluge (%)	2)		56.5	55.6	56.1	56.4	
Konačni rashodi za potrošnju, kao udeo BDP-a (%)			103.7	102.6	103.3	105.2	104.0
Bruto formacija fiksnog kapitala, kao deo BDP-a (%)			27.8	29.6	30.7	26.0	24.8
Promene inventara, kao deo BDP-a (%)			3.4	3.4	3.3	2.9	2.8
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)			17.1	19.9	19.6	18.2	17.4
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)			52.0	55.5	56.8	52.4	49.0
Industrija	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Indeks obima industrijske proizvodnje (2010 = 100)							
Stopa inflacije i cene stanova	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Indeks potrošačkih cena (IPC), promena u odnosu na prethodnu godinu (%)			-2.4	3.5	7.3	2.5	1.8
**Godišnja promena u indeksu smanjene cene stanova (2010 = 100)							
Platni bilans	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Platni bilans: ukupno za tekući račun (miliona evra)		228	-374	-516	-658	-380	-339
Platni bilans za tekući račun: trgovinski bilans (miliona evra)		-646	-1 652	-1 752	-2 059	-2 073	-1 992
Platni bilans za tekući račun: neto usluge (miliona evra)		10	232	187	266	346	308
Platni bilans za tekući račun: neto prihod (miliona evra)		141	62	67	114	154	122
Platni bilans tekući račun: neto transfer gotovine (miliona evra)		723	983	982	1 021	1 192	1 222
od čega vladinog transfera (miliona evra)		809	323	320	322	402	342

**prosek kretanja bilansa tekućeg račun za 3 godine unazad u odnosu na BDP (%)			9.1	11.0	11.5s	11.0s	9.2s
**Petogodišnja promena u udelu svetskih izvoza robe i usluga (%)							
Neto unutrašnje strane direktne investicije (SDI) (miliona evra)			276.9	331.1	378.2	213.3	241.5
Strane direktne investicije (SDI) u inostranstvu(miliona evra)			10.5	34.7	15.7	15.8	17.5
od čega SDI dotične ekonomije u zemlja ma EU-28 (miliona evra)			2.3	1.0	0.0	5.2	10.1
Strane direktne investicije(SDI) u dotičnoj ekonomiji (miliona evra)			287.4	365.8	393.9	229.1	259.4
od čega SDI zemalja EU-28 f u dotičnoj ekonomiji (miliona evra)			183.8	217.9	205.3	123.2	118.0
**Neto međunarodna investiciona pozicija, u odnosu na BDP (%)			12.1	10.0	2.8	5.1	
Javne finansije	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Opšti vladin deficit/višk, u odnosu na BDP (%)							
Opšti vladin bruto dug u odnosu na BDP (%)							
Finansijski pokazatelji	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Bruto strani dug cele ekonomije, u odnosu na BDP(%)			7.6s	7.4s	6.6s	7.9s	
Bruto strani dug cele ekonomije, u odnosu na izvoz (%)			44.5s	37.1s	33.9s	43.5s	
Snabdevanje novcem: M1 (banknote, metalni novac, depoziti preko noći, miliona evra)		971					
Snabdevanje novcem: M2 (M1 plus depoziti sa dospećem do dve godine, miliona evra)		1 096					
Snabdevanje novcem: M3 (M2 plus tržišni instrumenti, miliona evra)							
Ukupan kredit finansijskih institucija domaćem stanovništvu (konsolidovan) (miliona evra)		26	1 289	1 459	1 698	1 763	1 806
**Godišnja promena pasive finansijskog sektora (%)							
**Rast privatnog sektora, konsolidovan, u odnosu na BDP (%)							
**Privatni dug, konsolidovan, u odnosu na BDP (%)							
Kamatne stope: svakodnevne stope novca, godišnje (%)							
Kamatne stope za pozajmljivanje (jedna godina), godišnje (%)	3)		14.08	14.31	13.69	13.78	11.07
Kamatne stope a depozite (jedna godina), godišnje (%)	3)		3.97	3.38	3.71	3.60	2.39
Kurs evra: prosek za period (1 evro = ... nacionalne valute)		1	1	1	1	1	1
Indeks efektivnog kursa izmeren trgovinom (2005 = 100)							
**3-godišnja promena (T/T-3)indeksa efektivnog kursa izmerenog trgovinom, 42 zemlje (2005 = 100)							
Vrednost rezervne aktivne (uključujući i zlato) (miliona evra)		286	501	585	491	760	724
Spoljna trgovina robom	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Vrednost uvoza: sve robe, svi partneri (miliona evra)			1 934	2 158	2 437	2 462	2 422
Vrednost izvoza: sve robe, svi partneri (miliona evra)			165	296	306	267	273
Trgovinski bilans: sve robe, svi partneri (miliona evra)			-1 768	-1 862	-2 131	-2 195	-2 149
Uslovi trgovine (indeks izvoznih cena/indeks uvoznih cena * 100) (broj)			98	125	97	87	97
Udeo izvoza u zemlje EU-28 u vrednosti ukupnog izvoza (%)			44.4	45.5	45.5	41.1	43.5
Udeo uvoza iz zemlje E-28 kao vrednost ukupnog uvoza (%)			42.0	41.0	41.5	42.6	44.8
Demografija	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Gruba stopa prirodne promene stanovništva (stopa prirodnog priraštaja): broj rođenih minus umrlih (na			12.5		11.4bp	11.3	

hiljadu stanovnika)							
Stopa smrtnosti odojčadi mlađih od jedne godine (na hiljadu živorođene dece)			9.9	8.8	12.1e	11.4	
Očekivani životni vek na rođenju: muškarci (godina)					68.0e	74.1	
Očekivani životni vek na rođenju: žene (godina)					71.9e	79.4	
Tržište rada	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Stopa ekonomske aktivnosti za osobe između 20-64: proporcija stanovništva između 20-64 godina koje je ekonomski aktivno (%)							
Stopa zapošljavanja osoba između 20-64: proporcija stanovništva između 20-64 sa zaposlenjem (%)							
Stopa zaposlenja muškog stanovništva za osobe između 20-64 (%)							
Stopa zaposlenja ženskog stanovništva za osobe između 20-64 (%)							
Stopa zaposlenja osoba između 55-64: proporcija osoba između 55-64 sa zaposlenjem (%)		16.7	27.9			25.8	
Zapošljavanje prema najvećim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribnjaci (%)		6.2	6.2			4.6	
Industrija (%)		16.9	15.5			19.0	
Građevinarstvo (%)		8.6	7.9			9.5	
Usluge (%)		68.3	67.5			65.0	
Stopa nezaposlenosti: procenat nezaposlene radne snage (%)		57.1	45.4			30.9	30.0
Stopa nezaposlenosti muškaraca (%)		51.8	40.7			28.1	26.9
Stopa nezaposlenosti žena (%)		69.9	56.4			40.0	38.8
Stopa nezaposlenosti mladih lica: procenat nezaposlene radne snage između 15-24 godina (%)		80.0	73.0			55.3	55.9
Stopa dugoročne nezaposlenosti: procenat radne snage nezaposlene 12 meseci i duže (%)		47.6	37.1			59.8	68.9
Socijalna kohezija	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Prosečna nominalna mesečna zarada i plata (nacionalna valuta)							
Indeks realnih zarada i plata (indeks nominalnih zarada i plana podeljen sa indeksom inflacije) (2000 = 100)							
*Rano napuštanje obrazovanja i usavršavanja: procenat stanovništva između 18-24 godina sa najnižim srednjim obrazovanjem koje nije nastavilo dalje školovanje ili usavršavanje (%)							
Životni standard	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Broj putničkih vozila u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)				90.6p	111.2e	111.3	125.0
Broj pretplatnika mobilnih telefona u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)			369.2	442.3	543.7	532.5	
Infrastruktura	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Gustina železničke mreže (u funkciji na hiljadu km ²)			30.6	30.3	30.6	30.6	31.0
Dužina autoputeva (kilometara)		0	0	0	38	60	80
Inovacije i istraživanje	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Javni rashodi za obrazovanje u odnosu na BDP (%)			3.6	3.8	4.1	4.0	
*Bruto domaći rashodi za istraživanje i razvoj u odnosu na BDP(%)							
Procenat domaćinstava sa pristupom internetu u kući (%)					57		

Životna sredina	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
*Indeks emisije gasa sa efektom staklene bašte, ekvivalent CO ₂ (1990 = 100)							
Energetski intenzitet ekonomije (kg ulja jednako za 1.000 evra BDP u konstantnim cenama iz 2000)							
Električna energija proizvedena iz obnovljivih izbora u odnosu na bruto potrošnju električne energije (%)							
Udeo drumova u unutrašnjem prevozu tereta (na osnovu tona-km) (%)							
Energija	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Primarna proizvodnja svih energetskih proizvoda (hiljadu TOE)							
Primarna proizvodnja sirove nafte (hiljadu TOE)							
Primarna proizvodnja uglja i lignita (hiljadu TOE)	4)		7 842	7 960	8 212	8 028	8 219
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (hiljadu TOE)							
Neto izvoz svih energetskih proizvoda (hiljadu TOE)							
Bruto unutrašnja potrošnja energije (hiljadu TOE)							
Proizvodnja električne-energije (hiljadu GWh)			5.3	5.5	5.7	5.9	6.2
Poljoprivreda	Beleška	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (po proizvođačkim cenama) (prethodna godina = 100)							
Iskorišćena poljoprivredna površina (hiljadu hektara)			262	242e	243e	276	295p
Broj životinja: živa goveda (hiljadu grla, kraj perioda)		347	344	357e	362e	314	321 p
Broj životinja: žive svinje (hiljadu grla, kraj perioda)		75	51	51e	51e	56	49 p
Broj životinja: žive ovce i žive koze (hiljadu grla, kraj perioda)		230	217	229e	247e	123	160p
Proizvodnja i korišćenje mleka na farmi (ukupno celokupnog mleka) (hiljadu tona)							
Proizvodnja useva: žitarice (uključujući pirinač) (hiljadu tona)		459	411	431 e	435e	442	556p
Proizvodnja useva: šećerna repa (hiljadu tona)							
Proizvodnja useva: povrće (hiljadu tona)		169	130	239e	247e	117	185p

: = nije dostupno

b = podela u serijama

e = procenjena vrednost

p = uslovno

s= Predviđanje Eurostat-a

* = Pokazatelj Europe 2020

** = Pokazatelj procedure

makro-ekonomskog disbalansa (MIP)

Fusnote:

- 1) 2011: podaci su zasnovani na podacima popisa iz 2011 i procenama koje Kosovske agencije za statistiku (KAS) ima za severne opštine koje nisu učestvovala u popisu i prirodnom rastu za period 15. april-31. decembar 2011.
- 2) Na osnovu NACE Rev. 1.1.
- 3) Uključuje isplatu provizije koju naplaćuju banke.
- 4) Hiljade tona.